

Financiële opties voor het schadebedrag zonder verkoop van financiële producten zoals hypotheken en verzekeringen en zonder bemiddeling voor deze of andere financiële producten.

Geld maakt niet gelukkig, maar gelukkig is er wel geld

Naam: Martijn Sluijs

Studentnummer: 0848345

Modulecode: FSMAFS0644

Begeleidende docenten: Mevr. Stubbe en
Dhr. Topouzis

Naam hogeschool: Hogeschool Rotterdam

Datum voltooiing: 21-01-2016

Samenvatting

CLN is een expertise bureau op het gebied van schadebehandeling en schaderegeling. De scriptie is voltooid op de afdeling Personenschade. Deze afdeling berekent schadevergoedingen voor personen die bijvoorbeeld te maken krijgen met het verlies van arbeidsvermogen na een ongeval. Daarnaast ontstaan er ook overige kosten, te denken valt aan medische kosten en kosten voor hulp in het huishouden. In een aantal gevallen kunnen deze uitkeringen oplopen tot een miljoen euro.

In de huidige maatschappij hoor je steeds vaker de term “maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)”. Binnen de letselschadebranche wordt tevens op deze trend ingespeeld. Ook CLN wenst mee te gaan in deze gedachtegang. Waar op dit moment het proces stopt zodra het geld op de rekening van een letselschadeslachtoffer wordt gestort, wenst CLN een extra service te verlenen aan de betrokkene. De extra service willen zij bieden door de betrokkene inzicht te geven in zijn/haar toekomstige financiële positie. Hierbij kan men denken aan het inzichtelijk maken van de gehele financiële positie, dan wel een financieel advies over de schade-uitkering.

Deze scriptie is een onderzoek naar het financieel adviseren van een letselschadeslachtoffer.

De hoofdvraag van het onderzoek luidt als volgt:

Wat kan CLN doen om de betrokkene te voorzien van een helder inzicht in zijn financiële positie en opties na uitbetaling van de schadevergoeding?

Om de hoofdvraag vanuit diverse invalshoeken te belichten om tot een antwoord te komen zijn de onderzoeksmethoden het houden van interviews en literatuuronderzoek toegepast.

Om deze hoofdvraag te beantwoorden is er allereerst onderzoek gedaan naar de uitgangspunten rondom de schade. De uitgangspunten worden vastgesteld door de expert van CLN en de belangenbehartiger van het slachtoffer. Samen dienen zij te komen tot aanvaardbare uitgangspunten voor beide partijen. Uitgangspunten die vastgesteld dienen te worden zijn de mate van verlies van arbeidsvermogen, de mate van verlies in levensonderhoud, de extra kosten in verband met bijvoorbeeld medische behandelingen, verpleging, vervoerskosten, aanpassing van de woning, verlies van zelfwerkzaamheid, huishoudelijke hulp en wat dies meer zij, de wijze waarop de toekomstschade contant wordt gemaakt (rendement, inflatie en sterftekans) en de immateriële schade in de vorm van smartengeld.

Bovenstaande uitgangspunten worden door de rekenkundig expert van CLN meegenomen in de berekening. Een belangrijk component in deze berekening is het contant maken van de schade. Het schadebedrag wordt contant gemaakt door middel van de rekenrente, alvorens het wordt uitgekeerd. De rekenrente bestaat uit een rendementspercentage minus inflatiepercentage. Waar tot vrij recent met een rekenrente van 3% (6% minus 3%) werd gerekend, wordt er tegenwoordig gerekend met een rekenrente van 2% (4% minus 2%). Gezien de huidige rentestanden, is een rekenrente van 2% in de huidige situatie echter niet realistisch. Toch wordt hier door alle partijen binnen de branche mee gewerkt. Dit komt onder andere door uitspraken van de Hoge Raad waarin lange termijn onderzoeken laten zien dat een rekenrente van 3% niet onrealistisch is.

Uit de discussie rondom de rekenrente rijst de vraag of daar de komende jaren een oplossing voor gaat komen. Of deze oplossing er komt en of de betrokkene de komende jaren de huidige percentages daadwerkelijk kan realiseren, zal de toekomst moeten uitwijzen.

Naast dat de uitgangspunten een basis bieden voor de berekening, bieden zij ook een basis voor het te geven advies aan de betrokkene. De betrokkene dient zich ervan bewust te zijn dat verschillende schadeposten zijn meegenomen voor de gehele looptijd, en dat sommige schadeposten zich dus pas ver in de toekomst zullen voordoen.

De betrokkene zal naast de opbouw van het schadebedrag, ook moeten worden geïnformeerd over de risico's die komen kijken bij het uit te keren schadebedrag. Zo hebben letselschadeslachtoffers een vergrote kans op een scheiding. Daarnaast lopen zij het risico dat de uitkeringen van de overheid steeds verder worden teruggeschroefd, de fiscale schade groter uitvalt en dat het rendement en de inflatiepercentages tegenvallen.

Het financieel adviseren van mensen vereist een vergunningplicht voor zowel het bedrijf als de adviseur. Je spreekt van adviseren wanneer je concrete producten benoemt van concrete aanbieders. Bij informeren geldt de vergunningplicht niet. Uit het onderzoek is gebleken dat via "informeren" de betrokkene ook kan worden voorzien in een inzicht in zijn nieuwe financiële situatie en de mogelijke financiële opties.

Het informatieve financieel advies kan worden vormgegeven in een rapport. Dit rapport is naast deze scriptie opgeleverd. Het beroepsproduct geeft weer hoe de betrokkene eventueel financieel geïnformeerd kan worden. In het beroepsproduct zijn de mogelijk financiële opties zoals sparen, beleggen en het aflossen van de hypotheek weergegeven.

De financiële opties sparen, beleggen, het aflossen van de hypotheek en het sparen voor pensioen worden allen als volgt behandeld en toegelicht:

- Korte uitleg.
- Verschillende vormen van de financiële optie.
- Aanbieders.
- Voor- en nadelen.
- Uitwerking van de optie.

Geconcludeerd kan worden dat CLN de betrokkene kan voorzien van een helder inzicht in zijn financiële positie en mogelijk opties door gebruik te maken van het beroepsproduct dat is bijgevoegd bij deze scriptie. In het beroepsproduct worden de reeds beschreven financiële opties weergegeven en toegelicht. Belangrijk is dat de adviseur let op het feit dat hij niet gaat "adviseren", maar blijft "informeren" aan de betrokkene. Daarnaast zal hij ieder financieel informatief advies moeten afstemmen op de situatie waar de betrokkene zich in bevindt.

Voorwoord

Dit rapport is wegens privacy redenen op sommige punten geanonimiseerd. Tevens is ook de bijlage met alle gespreksverslagen wegens privacy redenen buiten dit rapport gelaten.

Inhoud

Samenvatting	3
Inhoud	6
Inleiding	8
Situatieschets	8
Probleemstelling	8
Hoofdvraag	9
Deelvragen	9
Doelstelling	10
Op te leveren eindproduct	10
Te raadplegen literatuur en bronnen	11
Onderzoeksmethode	11
Begrippen en afkortingen	13
Leeswijzer	13
 Hoofdstuk 1 Wat doet CLN om de uitgangspunten voor de schadevergoeding vast te stellen?	14
De reden van de deelvraag	14
De methodologische aanpak van de deelvraag	14
De theorie achter de deelvraag en een gegevensanalyse	15
1.1 Wanneer spreek je van letselschade?	15
1.2 Proces van intake tot eindregeling	16
1.3 Uitgangspunten	17
Het antwoord op de deelvraag	23
 Hoofdstuk 2 Hoe wordt de totale schadevergoeding berekend en contant gemaakt?	24
De reden van de deelvraag	24
De methodologische aanpak van de deelvraag	24
De theorie achter de deelvraag en een gegevensanalyse	25
2.1 De schadeberekening	25
2.2 De rekenkundige	25
2.3 Rekenen	26
2.4 Rendement en inflatie	27
2.6 Fiscale schade	30
2.7 Software	31
Het antwoord op de deelvraag	32
 Hoofdstuk 3 Wat zijn de risico's bij het uitkeren van een grote schadevergoeding aan de betrokkene?	33
De reden van de deelvraag	33
De methodologische aanpak van de deelvraag	33
De theorie achter de deelvraag en een gegevensanalyse	34
3.1 Het snel opraken van het geld	34
3.2 Scheiding	35
3.3 Uitkeringen van de overheid omlaag	35
3.4 Fiscale schade	36
3.5 Rendementen en inflatie	36
Het antwoord op de deelvraag	37

Hoofdstuk 4 In hoeverre mag CLN, op grond van de wet, een ‘vrijblijvend’ financieel advies geven bij de uitkering van een schadevergoeding?.....	38
De reden van de deelvraag	38
De methodologische aanpak van de deelvraag.....	38
De theorie achter de deelvraag en een gegevensanalyse	39
4.1 Adviseren en vergunningen.....	39
4.2 Adviseren.....	41
4.3 Informeren	41
Het antwoord op de deelvraag.....	43
 Hoofdstuk 5 Hoe dient het ‘financieel advies’ te worden opgebouwd?	44
De reden van de deelvraag	44
De methodologische aanpak van de deelvraag.....	44
De theorie achter de deelvraag en een gegevensanalyse	45
5.1 Proces financieel advies / infomeren.....	46
5.2 Inventariseren van de gegevens.....	47
5.3 Inhoud rapport	48
5.4 Verschillende financiële scenario’s.....	49
5.5 Presenteren van het rapport	51
5.6 Overige informatie	51
Het antwoord op de deelvraag.....	52
 Hoofdstuk 6 Conclusie en aanbevelingen	53
 Bibliografie.....	56
 Bijlage A Reflectie	58
Reflectie op het onderzoek	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Reflectie op mijzelf	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Reflectie op de competenties.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bijlage B hoogte ziekenhuis- en revalidatiedaggeldvergoeding	59
Bijlage C Hoogte normbedragen zelfwerkzaamheid.....	59
Bijlage D Hoogte normbedragen studievertraging.....	60
Bijlage E Hoogte normbedragen kilometervergoeding	60
Bijlage F Hoogte normbedragen huishoudelijke hulp.....	61
Bijlage G Hoogte smartengeld licht letsel.....	61
Bijlage H Aangepaste Tarieven box 3.....	61
Bijlage I Checklist Wft Vergunningaanvraag	62
Bijlage J Beleidsdocument AFM	64
Bijlage K Voorbeeld klantprofiel	68

Inleiding

De inleiding bestaat uit het afstudeervoorstel welke in eerste instantie diende om toestemming te krijgen voor het starten van het afstudeertraject. Het afstudeervoorstel is aangepast naar aanleiding van enkele ontwikkelingen die zich voordeden tijdens het traject.

Situatieschets

CLN is een expertise bureau op het gebied van schadebehandeling en schaderegeling.
Mijn onderzoek is uitgevoerd op de afdeling Personenschade, een afdeling waar 43 personen werkzaam zijn.

Probleemstelling

De afdeling personenschade berekent schadevergoedingen voor personen die, bijvoorbeeld, te maken krijgen met verlies van arbeidsvermogen na een ongeval. Naast het verlies van arbeidsvermogen/verdienvermogen ontstaan er ook nog overige kosten, te denken valt aan medische kosten en kosten voor hulp in het huishouden. In een aantal gevallen kunnen deze uitkeringen oplopen tot een miljoen euro. Dit bedrag wordt betaald door een verzekeringsmaatschappij. Een letselschadeslachtoffer stelt namelijk degene die het ongeluk heeft veroorzaakt aansprakelijk voor zijn geleden schade. In feite spreekt diegene dan de verzekeraar aan waar de ‘dader’ is verzekerd. De verzekeraar schakelt op zijn beurt CLN in voor het vertegenwoordigen van haar belangen. Experts van CLN worden geacht om op een objectieve en onafhankelijk basis de schade te beoordelen.

CLN behandelt de zaken dus namens het aansprakelijk gestelde verzekeringsbedrijf. CLN wenst, in de zin van maatschappelijk verantwoord ondernemen, een extra service te verlenen aan de betrokkene. De extra service willen zij bieden door de betrokkene inzicht te geven in zijn/haar toekomstige financiële positie. Hierbij kan men denken aan het inzichtelijk maken van de gehele financiële positie, dan wel een financieel advies over de schade-uitkering.

Na het contant maken van de schadebedragen wordt een bedrag uitgekeerd aan de betrokkene. Dit bedrag dient de totale toekomstschade te dekken. Uit de praktijk blijkt echter dat het voor velen toch lastig is om, met het uitgekeerde bedrag, de totale toekomstschade te dekken. Een concreet voorbeeld hiervan is een recente uitspraak van de Rechtbank Gelderland. (Vader tekortgeschoten als beheerder van gelden van kind met hersenletsel en aansprakelijk voor schade, 2015)

Daarom wil CLN, als extra service, een financieel advies meegeven. In dit advies moet duidelijk worden welke opties de betrokkene heeft met betrekking tot zijn schade-uitkering. Hierbij kan worden gedacht aan een informatief advies over bijvoorbeeld sparen, beleggen of het aflossen van de hypotheek. Aan de hand van dit advies zou de betrokkene beter in staat moeten zijn om zijn toekomstschade inzichtelijk te kunnen maken. We hebben het hier dus niet zozeer over een probleemstelling bij CLN zelf, maar meer over productontwikkeling als extra service naar de betrokkene toe.

Op dit moment bestaat de schaderegeling enkel uit één proces, te weten:

- Schaderegeling en uitgangspunten bepalen door belangenbehartiger en expert, gevolgd door een neutrale schadeberekening op basis van door beide partijen gegeven uitgangspunten, rekening houdend met goede en kwade kansen, waarna afwikkeling plaatsvindt door middel van een vaststellingsovereenkomst.

Dit deel van het onderzoek komt aan bod in deelvraag 1 en 2.

Zoals de inleiding van dit rapport al weergaf wenst CLN een extra proces toe te voegen aan het huidige proces van schadeafwikkeling. Dit houdt in: begeleiding na afwikkeling.

Dit deel van het onderzoek komt aan bod in deelvraag 3,4 en 5.

Redenen hiervoor zijn onder meer de Zorgplicht die wordt geëist vanuit toezichthouders en het maatschappelijk verantwoord ondernemen aspect, iets dat in de loop der jaren een steeds groter aandeel heeft gekregen in de maatschappij.

CLN is niet onbekend met de aspecten van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Dit blijkt uit de volgende zaken:

- Het artikel van de heer T (mei 2013), rekenkundig expert van CLN, over de rekenrente die naar beneden diende te worden bijgesteld. De aanpassing van de rekenrente heeft een aanzienlijk schade verhogend effect en wordt op dit moment gevolgd door vrijwel de gehele markt. Meer hierover is te lezen in paragraaf 2.5 *rendementen en inflatie*.
- De invoering van de Letselschadehulpdienst (eind 2015). De Letselschadehulpdienst levert direct na een ongeval de noodzakelijke hulp en ondersteuning. Daarmee bevorderen zij de zelfredzaamheid van de hulpvrager. In samenwerking met gespecialiseerde partners kunnen de betrokkenen direct na een ongeval noodzakelijke hulp en ondersteuning krijgen, wat zorgt voor een aangenamere en snellere herstelperiode.

Waar op dit moment bij alle verzekeraars en expertise bureaus het proces eindigt na tekenen van de vaststellingsovereenkomst wilt CLN de betrokkene graag adviseren over mogelijke opties om om te gaan met de schade-uitkering. Door een duidelijk rapport te schrijven en het gesprek aan te gaan kunnen betrokkene worden gewezen op eventuele risico's (die worden toegelicht in deelvraag 3), maar ook op eventuele kansen die er liggen (komen aan bod in deelvraag 5).

De uitgangshouding hiervoor is de zorgplicht. De zorgplicht is onderdeel van de Wijzigingswet financiële markten 2014. De heer L., die onder andere een boek schreef over de ervaringen van 10 letselschadeslachtoffers in hun schadevergoedingsprocedure, noemt niet begeleiden van de betrokkene na afwikkelen van de schade-uitkering zelfs een beroepsfout. Meerdere partijen binnen de letselschadewereld delen de mening dat er iets moet gebeuren. Zo hebben Meneer H. (directeur afdeling Personenschade) en belangenbehartiger M. beiden aangegeven dat er binnen de markt een tendens ontstaat dat er wel degelijk een zorgplicht aan de verzekeraar toekomt.

Een rapport dat inzicht geeft in de nieuwe financiële situatie van de betrokkene is een goed voorbeeld om deze zorgplicht te vervullen. Dit rapport is ervoor bestemd om de betrokkene inzicht te geven in zijn nieuwe financiële situatie. Naast de financiële mogelijkheden die er zijn na het uitkeren van een groot schadebedrag kan de betrokkene ook worden gewezen op de extra kosten die zich voordoen. Evenals de basis waarop het schadebedrag is berekend. De extra kosten waar een schadebedrag uit opgebouwd is en welke punten er meegenomen kunnen worden in het advies worden toegelicht in hoofdstuk 1.

Hoofdvraag

Wat kan CLN doen om de betrokkene te voorzien van een helder inzicht in zijn financiële positie en opties na uitbetaling van de schadevergoeding?

Deelvragen

1. Wat doet CLN om de uitgangspunten voor de schadevergoeding vast te stellen?
2. Hoe wordt de totale schadevergoeding berekend en contant gemaakt?
3. Wat zijn de risico's bij het uitkeren van een grote schadevergoeding aan de betrokkene?
4. In hoeverre mag CLN, op grond van de wet, een informatief financieel advies geven bij de uitkering van een schadevergoeding?
5. Hoe dient een financieel informatief advies te worden opgebouwd?

Aanvankelijk was er een zesde deelvraag, te weten:

Is er een software programma beschikbaar om een financieel advies automatisch te generen?

Tijdens het onderzoek is echter tot de conclusie gekomen dat deze deelvraag minder relevant is voor het onderzoek. Aanvankelijk werd er namelijk gedacht aan het geven van een totaal financieel advies, gegenereerd aan de hand van een software programma. Mede naar aanleiding van de uitkomsten van het onderzoek is ervoor gekozen, uiteraard in overleg met CLN, om deelvraag 6 niet op te nemen in de scriptie. Er kan in een later stadium alsnog worden gezocht naar een software programma, indien dit nodig wordt geacht door de uitvoerend adviseur.

Doelstelling

De doelstelling van het onderzoek is om aanbevelingen aan het directie- en managementteam van CLN te geven waarin duidelijkheid wordt verschaft in de wijze waarop het beste een informatief financieel advies kan worden opgebouwd en gepresenteerd kan worden aan de betrokkene.

De doelstelling voor CLN is om zelf slachtoffervriendelijker te handelen; zij wensen een extra service te bieden vanuit het oogpunt 'maatschappelijk verantwoord ondernemen'. Door de betrokkene een beter beeld te geven van de schade-uitkering, en wat hij hiermee kan doen, wordt de toekomstige financiële situatie die is ontstaan door het ongeval inzichtelijker. Het mogelijke commerciële voordeel waartoe dit kan leiden is van secundair belang.

Op te leveren eindproduct

Als eindproduct is dit adviesrapport opgeleverd met daarin antwoorden op de verschillende deelvragen en conclusies. De conclusie sluit aan bij het beroepsproduct dat aan CLN wordt verstrekt. In dit beroepsproduct wordt een mogelijkheid weergegeven van de wijze waarop CLN zo optimaal mogelijk het informatieve financiële rapport voor de betrokkene kan opstellen. Er is tijdens het onderzoek gekeken naar de inhoud van het rapport en de vormgeving hiervan.

Concreet ligt er dus:

- Een adviesrapport met daarin mijn aanbeveling voor het geven van een informatief financieel rapport bij uitkering.
- Een format van het informatief financieel advies rapport.

Het adviesrapport dient primair om te laten zien hoe de schade-uitkering financieel gezien kan worden gebruikt. Denk hierbij aan het informeren over de verschillende mogelijkheden, zoals sparen, beleggen en/of het aflossen van de hypotheek. Het rapport dient er dus voornamelijk voor om de toekomstcomponent in de schade inzichtelijk te maken.

Het schadebedrag wordt onderbouwd door een rapport van een rekenkundig expert aan de hand van het Rekenprogramma. Het informatieve rapport dient er vervolgens voor om inzicht te geven in de financiële (on)mogelijkheden. In dit rapport wordt verder niet geadviseerd over, of bemiddeld in, specifieke (financiële) producten.

Te raadplegen literatuur en bronnen

Tijdens mijn onderzoek heb ik onder meer gebruik gemaakt van de volgende syllabussen:

- FFP
- Wft Basis

Andere literatuur waarop ik theorie baseerde zijn:

- “Je geld of je leven terug”, Letselschade advocaten
- “Van smart naar geld”, De heer L.
- “Help, ik word miljonair!”, Jan Vriend
- “Kansen en Kanjers”, Jan Vriend
- “Het nieuwe businessmodel in financieel advies”, Henk Volberda en Kevin Heij
- “Smartengeld”, ANWB

Verder heb ik onder meer de zoektermen Financiële planning, begeleiding, financieel, adviseurs, groot kapitaal, uitkering, verzekeraars en arbeidsverlies gebruikt. Te raadplegen bronnen op internet zijn bijvoorbeeld onderstaande:

- <http://vorige.nrc.nl/artiCLNe2028667.ece> , leren omgaan met miljoenen
- <http://loterijloten.nl/over-het-winnen-van-een-grote-loterij-geldprijs>
- <http://stichtingpiv.nl/rb-vader-tekortgeschoten-als-beheerder-van-gelden-van-kind-met-hersenletsel-en-aansprakelijk-voor-schade/>

Naast literatuur en krantenartikelen is er in het onderzoek vooral gebruik gemaakt van fieldresearch in de vorm van interviews, gesprekken en een presentatie. De methodologie wordt hieronder nog per deelvraag kort behandeld en daarnaast wordt elk hoofdstuk ingeleid met een verantwoording van de gehanteerde methodologie.

Onderzoeksmethode en methodologie

Hieronder staat een korte weergave van de methodologie per deelvraag. De methodologie die hier wordt weer gegeven, is een korte beschrijving van de methodologie zoals deze in eerste instantie bedoeld was. Deze is geactualiseerd tijdens het verloop van de scriptie. Een uitgebreide toelichting van de methode die is toegepast tijdens de beantwoording van de verschillende deelvragen staat bij iedere deelvraag onder het kopje ‘*de methodologische aanpak van de deelvraag*’.

Methodiek deelvraag 1

Wat doet CLN om de uitgangspunten voor de schadevergoeding vast te stellen?

Voor het beantwoorden van deze deelvraag wordt de handelwijze met betrekking tot het schaderegelingstraject van CLN geobserveerd. De observatie heeft plaatsgevonden door mee te gaan naar verschillende afspraken met verschillende experts. Hierdoor is er getracht om een goed beeld te scheppen van het proces. Daarnaast verschilden de schades van aard; uiteenlopend van een kind met relatief licht letsel, tot aan een volwassen persoon met zwaarder letsel. Tijdens de observatie is er gekeken naar de wijze waarop de experts proberen om informatie te verkrijgen en hoe zij aan de hand daarvan de uitgangspunten opstellen.

Methodiek deelvraag 2

Hoe wordt de totale schadevergoeding berekend en contant gemaakt?

Om deze deelvraag te beantwoorden is er meegekeken en meegeholpen met de stagebegeleider De heer T.. De heer T. is, naast stagebegeleider, ook rekenkundig expert bij CLN. Aan de hand van een interview en verschillende gesprekken met hem wordt duidelijk hoe een schadevergoeding wordt opgebouwd en berekend. Naast het interview heb ik ook zelf verschillende berekeningen gemaakt, dit was een ideale manier om inzicht te verkrijgen in de berekeningen en dus het beantwoorden van deze deelvraag.

Voorgaande deelvragen dienen er vooral voor om inzicht te krijgen in de achtergrond van de uitkering aan de betrokkene.

Methodiek deelvraag 3

Wat zijn de risico's bij het uitkeren van een grote schadevergoeding aan de betrokkene?

Iedereen kent uiteraard de verhalen over prijswinnaars die miljoenen hebben gewonnen, en deze miljoenen binnen enkele jaren alweer zijn verloren. Om deze deelvraag te beantwoorden is er op internet gezocht naar literatuur over dit fenomeen. Verder is er een interview gehouden met een letselschadeslachtoffer die zeer bekend is binnen de letselschadewereld. Ook zijn er interviews gehouden met belangenbehartigers, financieel adviseurs en een medewerker van een verzekeraar waarvoor CLN werkzaam is.

Methodiek deelvraag 4

In hoeverre mag CLN, op grond van de wet, een informatief financieel advies geven bij de uitkering van een schadevergoeding?

De laatste jaren is, mede door de financiële crisis, de controle op banken en verzekeraars sterk toegenomen. Zo is er verscherpt toezicht van de DNB en de AFM en zijn er strenge eisen rondom de Wet Financieel Toezicht (WFT).

Bij deze deelvraag is onderzocht wat de speelruimte van CLN is in het adviseren van de betrokkenen. Op het internet was veel informatie te vinden over deze strenge(re) eisen. Daarnaast hebben er interviews plaatsgevonden met een medewerker van een compliance instituut en de AFM.

Methodiek deelvraag 5

Hoe dient een financieel informatief advies te worden opgebouwd?

Voor het beantwoorden van deze deelvraag zijn meerdere partijen geïnterviewd:

- Eén letselschadeslachtoffer,
- Eén belangenbehartiger is geïnterviewd, met nog twee anderen is kort gesproken,
- Meerdere financieel adviseurs.

De interviews uit deelvraag 5 hebben gelijktijdig met de interviews van deelvraag 2 en 3 plaatsgevonden. Om de verwachtingen van de betrokkenen en financieel adviseurs te verduidelijken is er gericht gevraagd naar hun verwachtingen en belevingen.

Door de verschillende verwachtingen met elkaar te vergelijken is duidelijk geworden hoe het financieel advies zo optimaal mogelijk tot stand kan komen en hoe deze moet worden gepresenteerd aan de betrokkene.

Daarnaast is er gebruik gemaakt van literatuur, met in het bijzonder twee boeken die betrekking hebben op het financieel adviseren van een persoon.

Begrippen en afkortingen

Expert = De letselschade expert van CLN. De expert wordt ingeschakeld om de schade te onderzoeken en het schadebedrag vast te stellen. Samen met de belangenbehartiger wordt de hoogte van het schadebedrag vastgesteld.

Belangenbehartiger = Een letselschade advocaat. Deze advocaat staat de betrokkene bij in de periode na het ongeval en treedt ook op namens de betrokkene. Samen met de expert wordt de hoogte van het schadebedrag vastgesteld.

Rekenkundige = CLN heeft sinds een aantal jaar een rekenkundige afdeling. De persoon die hier werkzaam is wordt geheel toepasselijk ‘de rekenkundige’ genoemd. De rekenkundige houdt zich vooral bezig met het berekenen van het verlies aan arbeidsvermogen na zwaar letsel.

Schadestaat = De schadestaat is een overzicht van alle kostenposten die de belangenbehartiger aanvoert als schade ten gevolge van het ongeval. Aan de hand van de schadestaat wordt gekeken welke kostenposten er worden vergoed.

Eindregeling = Een eindregeling betreft de afwikkeling van een zaak. Hierin wordt de zaak afgesloten en een bepaald bedrag aan schadevergoeding uitgekeerd door de verzekeraar.

AFM= Autoriteit Financiële Markten. De AFM houdt toezicht op de financiële markt.

Leeswijzer

Deze scriptie is geschreven op basis van *indeling onderzoeksrapport* en *vormaspecten rapport* zoals ter beschikking is gesteld door de docenten van de opleiding Financial Services Management van de Hogeschool Rotterdam. Iedere deelvraag staat voor een nieuw hoofdstuk. Ieder hoofdstuk wordt onderverdeeld in verschillende delen:

- De reden van de deelvraag.
- De methodologische aanpak van de deelvraag.
- De theorie achter de deelvraag en een gegevensanalyse.
- Het antwoord op de deelvraag.

Het laatste hoofdstuk bevat de conclusie van het onderzoek. In de conclusie wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag. De praktische uitwerking van het onderzoek staat in het ‘beroepsproduct’, welke is bijgevoegd bij deze scriptie.

Hoofdstuk 1 Wat doet CLN om de uitgangspunten voor de schadevergoeding vast te stellen?

De reden van de deelvraag

Deze deelvraag dient ervoor om de uitgangspunten voor de schadevergoeding te verduidelijken. Een persoon die onverhoopt wordt geconfronteerd met letselschade heeft recht op een schadevergoeding. De aansprakelijke partij is namelijk wettelijk verplicht om al de letselschade te vergoeden die door het ongeval is ontstaan. Daar waar een autoschade statisch en kortdurend is, is letselschade aan een persoon vaak complex en langdurend. Maar uit welke componenten bestaat de letselschade? Welke zaken vallen wel en welke niet onder de letselschade? Hoe worden deze zaken door de expert en de belangenbehartiger meegenomen in het vaststellen van de uitgangspunten voor de berekening? Deze deelvraag beantwoordt bovenstaande vragen. De uitkomsten hiervan bieden een helder inzicht in een deel van de wereld van letselschade.

Daarnaast geeft deze deelvraag ook een inzicht in de opbouw van de schade. Na het beantwoorden van de deelvraag zal namelijk duidelijk worden uit welke posten het schadebedrag bestaat. Deze gegevens zijn van essentieel belang bij het financieel adviseren van deze personen. Indien het schadebedrag bijvoorbeeld met name bestaat uit een bedrag voor ‘hulp in de huishouding’ en ‘verlies van arbeidsvermogen’ dient in het advies hier rekening mee gehouden te worden.

De methodologische aanpak van de deelvraag

Om deze deelvraag te beantwoorden is er voor gekozen om, voorafgaand aan de observatie van de experts van CLN, verschillende gesprekken te houden met ervaringsdeskundigen binnen de letselschadewereld. De gesprekken hebben plaats gevonden met:

- Meneer H, *Directeur Personenschade*.
- Meneer T, *Senior rekenkundig expert*.
- Meneer J, *Commercieel Manager*.

Bovenstaande personen zijn al geruime tijd werkzaam binnen het vakgebied van de letselschade. Zij gaven inzichten in de basisprincipes van de schaderegeling.

Daarnaast is er ook voor gekozen om mee te gaan naar meerdere afspraken. Tijdens deze afspraken is de methode ‘observeren’ toegepast. Om een goed en objectief beeld te vormen is er voor gekozen om mee te gaan met verschillende experts. De gesprekken en observaties hebben plaats gevonden met de volgende experts van CLN:

- Mevrouw R, *Expert personenschade*.
- Mevrouw B, *Expert personenschade*.
- Mevrouw I, *Senior expert personenschade*.

Tevens is er gekozen om mee te gaan naar allerlei afspraken; uiteenlopend van een gebroken been bij een kind tot aan fysiek en geestelijk letsel bij een volwassene.

Mensen met veel ervaring in de wereld van letselschade beschikken over het algemeen over de meeste kennis. Door met hen te spreken over de verschillende uitgangspunten in de schadevergoeding is getracht om zoveel mogelijk informatie te verkrijgen voor het beantwoorden van de deelvraag.

De theorie achter de deelvraag en een gegevensanalyse

1.1 Wanneer spreek je van letselschade?

“Weinig rechtsbegrippen zijn zo veelkleurig en complex als het begrip schade. Dat laat zich verklaren doordat schade zich in feitelijke zin in eindeloos veel varianten kan manifesteren (het verlies van een arm, een deuk in een auto, derving van winst, aantasting van reputatie, kosten van deskundigen), maar ook omdat de grondslagen waarop schadevergoedingsverplichtingen berusten rijke kleurschakeringen kennen (een contractueel schadevergoedingsbeding, een verplichting uit een schadeverzekeringsovereenkomst, onrechtmatige daad, wanprestatie, onbevoegde vertegenwoordiging) ” (De heer L. S. , 2010)

Letselschade is een complex begrip dat op meerdere manieren kan worden uitgelegd. Op de afdeling Personenschade van CLN houdt letselschade simpelweg in: Letsel aan een persoon, zowel lichamelijk als geestelijk, die hij of zij ondervindt ten gevolge van een ongeval. De letselschadezaken die veelal worden behandeld bij CLN zijn vooral bedrijfsongevallen, auto-ongelukken en medische fouten.

De uitgangspunten voor de afwikkeling worden vastgesteld op basis van ‘educated guess’ (het maken van een gefundeerde inschatting), met in achtneming van de goede en kwade kansen die zich in de toekomst kunnen voortdoen. Het is bijvoorbeeld in het geheel niet voorspelbaar of bijvoorbeeld bij een jong persoon de geschetste hypothetische carrière zich ook daadwerkelijk op deze wijze zou hebben voorgedaan. Ook is er niet met zekerheid te zeggen of de betrokkene precies op de geplande datum promotie zou hebben gemaakt. Ook is het niet bekend of de betrokkene tijdens zijn loopbaan wel of niet een keer werkloos zou zijn geworden. Deze onzekerheden gelden ook voor de feitelijke situatie. Betrokkene ontvangt bijvoorbeeld een volledige WIA-uitkering, maar hoe groot is de kans dat betrokkene toch zijn resterende arbeidsvermogen had kunnen benutten? Of dat zijn situatie juist verslechterd zou zijn? En zal die WIA in de toekomst – bij een steeds verder terugtrekkende overheid – blijven bestaan? Ook ten aanzien van de contante waarde van de toekomstschaade en fiscale schade kan geen volledig uitsluitend gegeven worden en is de berekening een ‘educated guess’. De belangenbehartiger en expert bepalen gezamenlijk de uitgangspunten voor de berekening van de contante waarde op basis van de huidige stand van zaken, de verwachtingen en – niet onbelangrijk – de jurisprudentie. Echter, aangezien noch expert noch belangenbehartiger in de toekomst kan kijken blijft de toekomstschaade een begroting. De uitgangspunten die de basis vormen voor de berekening zijn dus een schatting van de goede en kwade kansen in de toekomst, resulterend in een schadebedrag. Het te berekenen schadebedrag, waarvan de berekening wordt toegelicht in het volgende hoofdstuk, is dus geen som die 100% de toekomstige schade dekt: afhankelijk van goede en kwade kansen kan het meer of minder zijn dan 100% van de toekomstige schade.

Voor buitenstaanders lijkt een dergelijke wijze van schadeberekening wellicht niet fair of ethisch verantwoord tegenover de betrokkene. Op dit moment zijn er in verband met deze ethische verantwoording een aantal veiligheidskleppen ingebouwd, te weten:

- A. Het schadebedrag wordt bepaald in overleg tussen belanghebbende (belangenbehartiger) en verzekeraar (expertisebureau).
- B. De advisering van CLN aan de verzekeraar vindt enkel plaats na goedkeuring van de belangenbehartiger.

Om een idee te geven van de omvang van het aantal dossiers binnen het werkveld van de personenschade worden er op de volgende pagina een aantal feiten weergegeven met betrekking tot het aantal zaken per jaar.

“In 2014 hadden meer dan 6,9 miljoen Nederlanders schade door letsel. Wie de dans vorig jaar is ontsprongen, kan zijn risico voor dit jaar inschatten. 1 op de 2,4 mensen krijgt te maken met letsel schade. Dat is ongeveer één persoon per gemiddeld huishouden. Frappant is overigens dat zo’n 80 procent van alle letselgevallen niet is te verhalen. Omdat het letsel is ontstaan in een privéomgeving of tijdens het sporten, is er eenvoudigweg geen tegenpartij. De onderstaande cijfers hebben betrekking op de andere 20 procent.” (Nederlandse Rechtsbijstand Groep, 2015)

Uit bovenstaande gegevens blijkt dat letsel schade dus regelmatig voorkomt. De zaken van CLN bevinden zich echter in ‘de andere 20 procent’ zoals hierboven beschreven wordt. In onderstaande tabel ziet u de ‘verdeling’ binnen die overige 20%.

Verkeer	Werk	Medische fout	Mishandeling	Privé	Beroepsziekte	Wegdek
42%	20%	20%	8%	6%	2%	2%

Tabel 1 verdeling letsel schade zaken Nederland

Een simpele berekening op bovenstaande gegevens toont aan dat er voor de top-3 (de letsel schade zaken waar de experts van CLN over het algemeen het meest werkzaam in zijn) grofweg 1.131.600 CLN aims per jaar zijn.

Bovenstaande gegevens kunnen nog verdeeld worden naar categorieën gebaseerd op de zwaarte van de schade. Helaas zijn er geen gegevens over de huidige verdeling van alle CLN aims. Onderstaande tabel komt voort uit eerder onderzoek, uitgevoerd in 2008. Onderstaande tabel is dus niet erg actueel, maar geeft wel een indicatief beeld weer van de verdeling van het totaal aantal CLN aims.

Licht letsel	Middelzwaar letsel	Zwaar letsel
Circa 60%	30%-35%	10%-15%
Tot EUR 5.000	EUR 5.000 – EUR 50.000	Boven EUR 50.000

Tabel 2 verdeling zwaarte letsel 2015 (de heer Tiemersma, Senior rekenkundig expert 2015)

Met name de dossiers waarin sprake is van zwaar letsel worden behandeld op de rekenkundige afdeling en vormen de potentiële markt waar dit onderzoek zich op richt.

1.2 Proces van intake tot eindregeling

1.2.1 Toedracht

Voordat de aansprakelijkheid is erkend door de aansprakelijk gestelde partij kan er een toedracht onderzoek plaatsvinden. Tijdens dit toedracht onderzoek doet de expert een onderzoek naar de aansprakelijkheid rondom het ongeval. Veelal gebeurt dit door te spreken met getuigen, de ongevalsplek te bekijken en mogelijk videobeelden te bekijken. Uit dit onderzoek zal normaal gesproken blijken of de aansprakelijk gestelde partij ook daadwerkelijk aansprakelijk gesteld kan worden.

1.2.2 Intake

Op het moment dat de aansprakelijkheid vastgesteld is vindt er een intake gesprek plaats. Tijdens het intake gesprek met de betrokkene wordt de procedure doorgenomen. De betrokkene kan er zelf voor kiezen of zij een belangenbehartiger in de arm neemt. De praktijk leert dat dit in de meeste gevallen gebeurt. De aansprakelijk gestelde partij betaalt de belangenbehartiger. Tijdens de intake wordt onder andere het ongeval doorgenomen en wordt er gekeken naar de al ontstane en de nog te verwachten schade. Er wordt gevraagd naar eventuele hulp in de huishouding, indien nodig, of naar verlies van inkomen.

1.2.3 Medisch advies

Bij licht letsel kunnen de expert en de belangenbehartiger vaak relatief eenvoudig onderling de schade regelen. Bij zwaar letsel is dit een stuk complexer. Wanneer zwaar en/of ingewikkeld letsel zich voordoet zal er een medisch adviseur worden ingeschakeld. De medisch adviseur wordt door de betrokkene gemachtigd om alle beschikbare medische informatie op te vragen. Aan de hand van deze medische informatie zal de medisch adviseur een advies geven aan de expert over het eventuele medisch letsel dat is opgelopen tijdens, of ten gevolge van, het ongeval.

1.2.4 Eindregeling

Pas wanneer de medische eindtoestand is bereikt kan er een eindregeling worden gemaakt. Samen met de betrokkene en/of zijn belangenbehartiger dient de expert een overeenstemming te bereiken over een schadevergoeding. In de praktijk is het vaak zo dat de belangenbehartiger een voorstel doet met daarin al zijn kostenposten van de betrokkene. Dit wordt ook wel een ‘schadestaat’ genoemd. De expert reageert hierop met zijn bevindingen. Uiteindelijk dienen beide partijen het eens te worden over de verschillende posten die verder worden toegelicht in paragraaf 1.3.

Al de verschillende posten kunnen door de expert zelf worden vastgesteld of de expert kan de kosten laten berekenen door een onafhankelijk bureau. Dit wordt met regelmaat gedaan voor de post ‘verlies van arbeidsvermogen’. Deze ingewikkelde post wordt bij CLN berekend op de Rekenkundige afdeling.

1.3 Uitgangspunten

Vrijwel direct na het ongeval doen de eerste kosten zich voor. Denk hierbij aan medische kosten, kilometervergoeding of taxikosten voor bijvoorbeeld de familie van de betrokkene. Het is hierbij van groot belang dat er wordt gekeken naar welke kosten er in causaal verband staan met het ongeval.

Het wettelijke uitgangspunt om de betrokkene, zoveel als mogelijk, terug te brengen in de positie van voor het ongeval ligt aan de basis voor het bepalen van de uiteindelijke financiële compensatie, zo blijkt uit jurisprudentie. De uitgangspunten van deze financiële compensatie worden bepaald in overleg tussen belangenbehartiger en expert. De uitgangspunten hebben betrekking op:

- A. De mate van verlies van arbeidsvermogen.
- B. De mate van verlies in levensonderhoud.
- C. De extra kosten in verband met bijvoorbeeld medische behandelingen, verpleging, vervoerskosten, aanpassing van de woning, verlies van zelfwerkzaamheid, huishoudelijke hulp en wat dies meer zij.
- D. De wijze waarop de toekomstschaade contant wordt gemaakt (rendement, inflatie en sterftekans).
- E. De immateriële schade in de vorm van smartengeld.

Voor de extra kosten heeft de Letselschaderaad adviserende richtlijnen opgesteld. Door toepassing van deze richtlijnen wil zij bijdragen aan meer duidelijkheid, voorspelbaarheid en transparantie in alle facetten van het schaderegelingsproces. De vastgestelde richtlijnen hebben in beginsel een algemene werking. Dit houdt in dat wanneer een richtlijn niet passend wordt geacht, beide partijen in overleg treden voor een ander bedrag. (De Letselschade Raad, 2015)

Het Nationaal Platform Personenschade (NPP) stelt richtlijnen op. Het NNP is opgericht in 1998 en legt zicht toe op de materiele normering in letselschadedossiers. Het doel van deze werkgroep is om voorstellen van richtlijnen te doen, om in een aantal individuele zaken gemakkelijker tot een vaststelling van het schadebedrag kan worden gekomen.

De werkgroep bestaat uit verschillende vertegenwoordigers van de ANWB, de Federatie Slachtofferorganisaties, de NIVRE, de NLE, het PIV, Slachtofferhulp Nederland, Stichting de Ombudsman en Verbond van Verzekeraars. Met deze brede opzet tracht men om de belangen van alle verschillende partijen in de discussie te waarborgen.

De praktijkervaring, algemene kennis, relevante jurisprudentie en wetenschappelijke artikelen vormen de basis voor de richtlijnen. Daarnaast kan het raadplegen van een deskundige partij nog extra kennis vergaren.

De werkwijze voor het vaststellen van een richtlijn is als volgt; in beginsel voeren alle partijen uit de werkgroep discussies over een bepaald onderwerp. De leden van de werkgroep gebruiken hiervoor hun eigen collega's als hun eerste klankbordgroep voor het opstellen van een nieuwe richtlijn. Na de eerste discussies binnen de werkgroep wordt het concept ter goedkeuring voorgelegd aan het Platform. Indien het Platform geen bezwaar of aanvullende vragen heeft op de conceptversie wordt het concept doorgestuurd aan verschillende achterbannen. Daarnaast plaatst men een concept versie op het internet. Op deze manier beschikt een ieder over de mogelijkheid om het concept te becommentariëren. Aan de hand van het commentaar wordt de concept-richtlijn eventueel aangepast, waarna de werkgroep definitief presenteert. (Storm, 2009)

Op de volgende pagina worden de richtlijnen die op dit moment van toepassing zijn binnen de letselschade weergegeven. Let wel, zoals de naam zich al laat interpreteren, betreffen onderstaande gegevens slechts richtlijnen. Het is dus heel goed mogelijk dat na overleg tussen belangenbehartiger en expert hier in werkelijkheid van afgeweken wordt.

1.3.1 Ziekenhuis- en Revalidatiedaggeldvergoeding¹

De richtlijn Ziekenhuis- en Revalidatiedaggeldvergoeding is een richtlijn bedoeld als financiële vergoeding indien iemand wordt opgenomen in het ziekenhuis. De financiële vergoeding is bedoeld om de volgende kosten te dekken:

- Kosten voor de aanschaf van bed- en/of ziekenhuiskleding
- Diverse kosten om de tijd in het ziekenhuis te veraangename zoals:
 - o Telefoonkosten.
 - o Boeken en tijdschriften.
 - o Huur TV, spelletjes, films etc.
 - o Parkeergeld voor bezoekers.
 - o Bloemen, fruit, consumpties etc.

Het bedrag dat opgenomen is in de richtlijn is gefixeerd op €28,00 per dag bij een ziekenhuisopname en €14,00 per dag bij een opname in een revalidatiecentrum.

Een uitzondering op bovenstaande richtlijn is wanneer iemand met rekeningen en facturen kan aantonen dat de vergoeding onvoldoende is. In dat geval wordt de vergoeding concreet vastgesteld. Let wel, in overleg met de belangenbehartiger kan overeengekomen worden om een andere vergoeding te hanteren dan gebruikelijk is volgens de Letselschaderaad.

1.3.2 Zelfwerkzaamheid²

Personen met een eigen woning zullen deze op regelmatige basis moeten onderhouden. Met zelfwerkzaamheid worden deze werkzaamheden, die ook tegen betaling door anderen kunnen worden verricht, bedoeld. Betrokkenen met ernstig letsel zullen wellicht niet in staat zijn om alle werkzaamheden zelf uit te voeren. Om de kosten hiervoor te compenseren is een richtlijn opgesteld.

Onderstaande werkzaamheden die betrekking hebben op deze richtlijn zijn:

- Reparatiwerkzaamheden in en aan de woning;
- Schilderwerkzaamheden in en aan de woning, evenals het aanbrengen van behangpapier of wandbekleding;
- Tuinonderhoud, inCLNusief onderhoud van paden, terrassen, schuren en schuttingen.

¹ Een historisch overzicht van de hoogte van deze vergoedingen is terug te vinden in bijlage B 'hoogte ziekenhuis- en revalidatiedaggeldvergoeding'.

² De hoogte van deze normbedragen staan in de bijlage C 'hoogte zelfwerkzaamheid'.

De richtlijn heeft voor de verschillende werkzaamheden aan de woning een normbedrag bepaald. Er wordt onderscheid gemaakt tussen onder andere een Eigen woning met tuin – alle onderhoud, Eigen woning zonder tuin – weinig onderhoud, huurwoning zonder tuin – alle onderhoud en dies meer zij.

Of de woning een huur of een koopwoning betreft is eenvoudig vast te stellen. Hetgeen waar dit uitgangspunt betrekking op heeft is in welke mate iemand beperkt is in het doen van het onderhoud. Daarnaast dient er gekeken te worden naar de mate waarin onderhoud werd gedaan alvorens het ongeval plaatsvond. Dit zal duidelijk moeten worden tijdens het intake gesprek.

Let wel, in overleg met de belangenbehartiger kan overeengekomen worden om een andere vergoeding te hanteren dan gebruikelijk volgens de Letselschaderaad. (De Letselschade Raad, 2015)

1.3.3 Studievertraging³

Als bij betrokkene ernstig letsel voordoet tijdens zijn/haar studie kan dit zorgen voor studievertraging. De studievertraging zorgt voor zowel extra kosten voor de studie zelf, alsmede voor het feit dat de betrokkene pas later op de arbeidsmarkt actief zal zijn.

De richtlijn Studievertraging is echter op een aantal fronten afgebakend:

- De richtlijn heeft enkel betrekking op het later betreden van de arbeidsmarkt. De maximale studievertraging is gesteld op één jaar. Mocht de vertraging korter bedragen dan één jaar dan worden deze kosten toegewezen aan de post ‘verlies van arbeidsvermogen’.
- De extra kosten die specifiek betrekking hebben op de studie zelf vallen niet onder de richtlijn. Deze uitgaven zijn namelijk concreet aan te tonen en kunnen dan ook apart van de richtlijn worden meegenomen in de schadestaat. De richtlijn leent zich niet voor deze concrete kosten.
- Wanneer de betrokkene ten gevolge van het ongeval een aangepaste opleiding of een opleiding op een lager niveau gaat volgen, valt dit niet onder de richtlijn Studievertraging. Deze eventuele kosten vallen onder de post ‘verlies aan arbeidsvermogen’.
- Ook bij deze richtlijn geldt dat als er sprake is van bijzondere omstandigheden die ervoor zorgen dat de normbedragen niet toereikend blijken te zijn, overeenstemming met beide partijen de schade concreet wordt vastgesteld.

Let wel, in overleg met de belangenbehartiger kan overeengekomen worden om een andere vergoeding te hanteren dan gebruikelijk volgens de Letselschaderaad. (De Letselschade Raad, 2015)

1.3.4 Kilometervergoeding⁴

Zoals de richtlijn benaming zich al doet vermoeden dient deze richtlijn ervoor om een normbedrag te stellen voor de kilometers die gemaakt moeten worden ten gevolge van een ongeval. Onder deze richtlijn vallen de volgende kilometervergoedingen:

- Reiskosten gemaakt door zowel het gezin als naaste familieleden voor het bezoeken van de betrokkene in het ziekenhuis, respectievelijk revalidatiecentrum.
- Reiskosten gemaakt door de betrokkene zelf voor het bezoeken van partijen die ingeschakeld worden ten tijden van de behandeling van het letsel. Te denken valt aan artsen, fysiotherapeuten, plastisch chirurg en/of belangenbehartigers.

De kilometervergoeding wordt door de richtlijn verdeeld naar drie categorieën. Hieronder staan deze categorieën volgens de richtlijn.

- Personenauto,
- Openbaar vervoer,
- Taxi.

³ De hoogte van de normbedragen staat in de bijlage D ‘hoogte normbedragen studievertraging’.

⁴ Een historisch overzicht van de normbedragen staan in de bijlage E ‘hoogte normbedragen kilometervergoeding’.

1.3.5 Huishoudelijke hulp⁵

Mocht iemand ten gevolge van een ongeval dermate ernstig beperkt raken dan kan dit ook gevolgen hebben in de huishouding. Op dat moment ontstaan er kosten aangezien de taken door iemand anders vervuld moeten worden. Er kan worden gedacht aan het schoonmaken van de woning, koken, boodschappen doen en verzorging van de kinderen.

De richtlijn Huishoudelijke Hulp is op de volgende punten afgebakend:

- De richtlijn betreft mantelzorg van naasten zoals familie, vrienden, kennissen etc.
- Het betreft enkel huishoudelijke taken die vóór het ongeval door de betrokkene zelf werden verricht. Dit dient duidelijk te worden aan de hand van gesprekken met de betrokkene.
- De richtlijn richt zich op de huishoudelijke taken en derhalve niet op verzorgende en verplegende taken.

De expert zal bij deze richtlijn rekening moeten houden met de mate waarin iemand beperkt is. Er is onderscheid tussen licht en zwaar beperkt. De expert zal naar aanleiding van gesprekken met de betrokkene en de medische informatie bepalen welke richtlijn zij correct acht.

Let wel, in overleg met de belangenbehartiger kan overeengekomen worden om een andere vergoeding te hanteren dan gebruikelijk volgens de Letselschaderaad.

1.3.6 Smartengeld

“Smartengeld is een vergoeding ter compensatie van immateriële schade, zoals pijn, leed en verdriet. Indien slachtoffers letsel hebben opgelopen, hebben zij naast vergoeding van materiële schade recht op smartengeld.” (De Letselschade Raad, 2015)

Naast de materiele schade is er dus een compensatie voor de immateriële schade. Deze schade wordt bepaald naar redelijkheid en billijkheid. Er ligt dus geen rekenkundige formule aan ten grondslag. Daarnaast wordt er rekening gehouden met bijzondere persoonlijke omstandigheden. Dit zorgt ervoor dat de hoogte van het smartengeld zich dus niet leent voor een strikte normering. De hoogte van het smartengeld wordt bepaald aan de hand van jurisprudentie. Al deze jurisprudentie inzake letselschade smartengeld is terug te vinden in de bundel Smartengeld van de ANWB.

Licht Letsel⁶

Om iets te kwalificeren als licht letsel dienen de gevolgen van een ongeval zich binnen zes maanden te herstellen. De daadwerkelijke vaststelling van het smartengeld gebeurt in overleg met beide partijen en kan dus afwijken van de richtlijn.

Zwaar letsel

Alle overige zaken vallen onder zwaar letsel. Voor de bepaling van de hoogte van de smartengeld uitkering, wordt de ANWB Smartengeld gids gebruikt als richtlijn. Na overleg tussen belangenbehartiger en expert wordt er een smartengeld-uitkering bepaald. (De Letselschade Raad, 2015)

⁵ De hoogte van de normbedragen staan in de bijlage J hoogte normbedragen huishoudelijke hulp.

⁶ Licht letsel wordt volgens de richtlijn onderverdeeld naar verschillende categorieën. Deze categorieën staan in de bijlagen K licht letsel.

1.3.7 Verhoogde economische kwetsbaarheid

Verhoogde economische kwetsbaarheid is een niet objectief waarneembare schade. Er is sprake van verhoogde economische kwetsbaarheid wanneer de betrokkene vanwege zijn ongeval het risico loopt dat, bij ontslag uit zijn huidige functie, de periode van werkloosheid langer duurt dan normaal gesproken het geval zou zijn. De richtlijn is tevens van toepassing op zelfstandigen en mensen die de arbeidsmarkt nog moeten betreden.

De schadepost van verhoogde economische kwetsbaarheid betreft een schatting waarbij onder meer rekening gehouden moet worden met het inkomen, de looptijd, de leeftijd, het soort arbeid, de zwaarte van het beroep, het soort letsel en de ernst van de beperkingen.

De richtlijn schrijft geen normbedrag voor. De richtlijn schetst wel twee mogelijkheden voor de afwikkeling van deze schadepost.

1. Er kan een overeenkomst worden gesloten waarbij het voor de betrokkene mogelijk is om zich bij de verzekeraar te melden indien de schade zich in de toekomst daadwerkelijk voordoet.
2. Eventueel is het ook mogelijk om een bedrag overeen te komen waarbij zowel de "goede" als de "kwade" kansen worden meegenomen. Beide partijen kunnen samen een bedrag overeenkomen op basis van deze kansen.

De richtlijn 'Letselschade verhoogde economische kwetsbaarheid' adviseert, vanwege de beperkte jurisprudentie, om te kiezen voor de eerste optie waarbij de afwikkeling van de schade onder voorbehoud is.

In 75% van de gevallen zullen de expert en de belangenbehartiger overeenkomen dat het risico op de schade wordt afgekocht. Het bedrag wat hiervoor uiteindelijk betaald wordt is eigenlijk onvoldoende onderbouwd. Het komt er uiteindelijk op neer of de belangenbehartiger en de expert het bedrag redelijk vinden. Ook de verzekeraar heeft normaliter een voorkeur voor het afkopen van het risico zodat het dossier definitief gesloten kan worden.

(De Letselschade Raad, 2015)

1.3.8 Verlies van arbeidsvermogen

Het verlies van arbeidsvermogen is in veel gevallen de grootste schadepost, met name indien sprake is van zwaar letsel. Wanneer iemand zwaar letsel is overkomen kan het voorkomen dat zijn arbeidsvermogen afneemt, of zelfs helemaal wegvalt. Bij een vast dienstverband zal betrokkene de eerste 2 jaar nog worden doorbetaald door zijn werkgever. Daarna ontvangt hij, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid, een uitkering van het UWV.

Bij de berekening van het verlies van arbeidsvermogen worden twee scenario's met elkaar vergeleken.

- Hypothetische situatie (ook wel inkomen zonder ongeval genoemd)

In de hypothetische situatie wordt gekeken naar hoe de resterende carrière redelijkerwijs had kunnen verlopen. In overeenstemming tussen belangenbehartiger en expert zullen hier verschillende uitgangspunten voor worden vastgesteld. Zo kan rekening gehouden worden met loonstijgingen op basis van te verwachten promotie, cao-loonstijgingen en statistische gegevens die hierop betrekking hebben.

Tevens worden er uitgangspunten vastgesteld op het gebied van variabele componenten zoals overuren, ploegentoeslagen, eenmalige uitkeringen, winstuitkeringen, buitenlandtoeslag enzovoort. Voor de bepaling van deze uitgangspunten kan niet worden uitgegaan van 1 loonstrook, maar zullen 12 loonstroken in de periode voorafgaand aan het ongeval worden opgevraagd. Op basis van deze 12 maanden wordt vervolgens een gemiddelde variabele component vastgesteld. In de daaropvolgende jaren wordt de gemiddelde variabelen component afgeleid van het dan geldende salaris.

- Werkelijke situatie (ook wel inkomen na ongeval genoemd)

In de werkelijke situatie wordt gekeken naar de situatie die zich voordoet na een ongeval. In het algemeen wordt de betrokkene de eerste 2 jaar doorbetaald door de werkgever. In veel gevallen betekent dit het eerste jaar 100% doorbetaling en het tweede jaar een percentage tussen de 70% en 100%. Zodra de doorbetaling minder is dan 100% treedt de eerste schade op.

Na de doorbetaling van de werkgever zal de betrokkene, afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid, een uitkering krijgen van het UWV, dan wel in staat zijn om na het ongeval geheel of gedeeltelijk te re-integreren. Deze uitkering wordt meegenomen voor de resterende looptijd.

In sommige gevallen treedt er naast de terugval in salaris ook een terugval op in pensioen(opbouw). Ook voor de pensioenschade wordt er gekeken naar pensioen voor ongeval en pensioen na ongeval. Pensioenschade is altijd toekomstschade. Dit houdt in dat er sprake is van een grote hypothetische component. Gezien de grote van de hypothetische component en de ingewikkelde regels die komen kijken bij het berekenen van het pensioen is deze schade lastig vast te stellen.

De totale schadepost 'verlies van arbeidsvermogen' wordt uiteindelijk berekend door de situatie voor en na ongeval met elkaar te vergelijken. Ook het pensioen van voor en na het ongeval worden met elkaar vergeleken. Het verschil tussen deze posten vormt uiteindelijk de totale schadepost. Zodra dit bedrag bekend is, dient dit nog contant gemaakt te worden. Hoe dit in zijn werk gaat wordt verder toegelicht in hoofdstuk 2.

Het antwoord op de deelvraag

De uitgangspunten voor de schade worden bepaald aan de hand van onderstaande mogelijkheden:

Concrete kosten

Kosten die direct voortkomen ten gevolge van het ongeval kunnen bijvoorbeeld zijn: kapotte/beschadigde kleding, medische kosten, kapotte/beschadigde telefoon etc. Deze kosten zijn objectief goed waarneembaar en kunnen door middel van het voorleggen van bonnetjes ed. worden bepaald.

Jurisprudentie en de richtlijnen Letselschade Raad

Veel kostenposten zijn gebaseerd op eerdere uitspraken van de rechtbank. Ook al is elk letsel uniek, vaak wordt er toch gezocht naar een vergelijkbare zaak. Op basis van de uitspraken van de rechter wordt er aan bepaalde zaken een financiële vergoeding gehangen. Op basis van deze uitspraken heeft De Letselschade Raad ook een aantal richtlijnen opgesteld. Deze richtlijnen dienen ervoor om de afhandeling van een letselschadezaak eenvoudiger en efficiënter te laten verlopen. In deze richtlijnen zijn bepaalde normbedragen opgenomen voor bijvoorbeeld een vaste vergoeding voor hulp in de huishouding, een kilometervergoeding en een tarief voor het verlies van de zelfwerkzaamheid.

ANWB Smartengeld

Voor bepaling van de hoogte van het smartengeld heeft de ANWB een gids ontwikkeld. In deze gids zijn er grote aantallen rechtspraken op het gebied van smartengeld gebundeld. De uitspraken zijn gebundeld in vijf hoofdgroepen:

- Smartengeld na ongeval,
- Smartengeld na medische fout,
- Smartengeld na mishandeling,
- Smartengeld bij niet-letsel,
- Smartengeld na voeging.

Op basis van deze gids wordt door beide partijen een smartengeld uitkering overeengekomen.

Zwaar letsel

Bovenstaande richtlijnen bieden een goede basis voor de bepaling van zaken met relatief lichte letselschade. Bij zaken met zwaardere letselschade wordt dezelfde werkwijze gehanteerd, alleen dient er met veel meer zaken rekening gehouden te worden. Voor de hand ligt ook dat de looptijden een stuk langer zijn dan bij licht letsel. Uiteindelijk worden bij de eindregeling de richtlijnen wel toegepast. De uitgangspunten die de basis vormen voor de berekening zijn een schatting van de goede en kwade kansen in de toekomst, wat resulteert in een schadebedrag. Het te berekenen schadebedrag, waarvan de berekening wordt toegelicht in het volgende hoofdstuk, is dus geen som die 100% de toekomstige schade dekt: afhankelijk van goede en kwade kansen kan het meer of minder zijn dan 100% van de toekomstige schade.

Samenvattend brengen zowel de expert van CLN als de belangenbehartiger van de betrokkene de voor hen redelijk geachte bedragen in tijdens gevoerde gesprekken. De daadwerkelijke bedragen worden in overeenstemming tussen beide partijen bepaald. Aangezien niemand in de toekomst kan kijken gebeurt dit dus op basis van een 'educated guess' en na afweging van de goede en kwade kansen. De uitgangspunten die worden vastgesteld kunnen uiteindelijk worden meegenomen in de berekening die wordt gemaakt door de rekenkundige. Deze berekening wordt besproken in het volgende hoofdstuk. Naast dat de uitgangspunten een basis bieden voor de berekening, bieden zij ook een basis voor het te geven advies aan de betrokkene. De betrokkene dient zich ervan bewust te worden dat verschillende schadeposten zijn meegenomen voor de gehele looptijd, en dat sommige schadeposten zich dus pas ver in de toekomst zullen voordoen. Deze schadeposten dienen terug te komen in het te geven advies aan de betrokkene. De toepassing van deze schadeposten in het advies wordt verder toegelicht in hoofdstuk 5.

Hoofdstuk 2 Hoe wordt de totale schadevergoeding berekend en contant gemaakt?

De reden van de deelvraag

De rekenkundige afdeling berekent het schadebedrag na vaststelling van alle uitgangspunten. Een letselschade waarbij de uitkering dermate groot is dat deze mogelijk in aanmerking komt voor het geven van een financieel advies gaat vaak gepaard met een complexe berekening. Deze deelvraag dient ervoor om inzicht te geven in die berekening. Welke schadeposten worden er allemaal meegenomen in de berekening? Hoe wordt de berekening contant gemaakt en hoe zit het met de toepassing van de verschillende rekenrentes waar op dit moment mee wordt gerekend?

In deze deelvraag wordt antwoord gegeven op bovenstaande vragen. Het schept een duidelijk beeld over de opbouw en de inhoud van een uitkering.

De methodologische aanpak van de deelvraag

Bovenstaande deelvraag is zeer specifiek gericht op een proces binnen CLN. Gezien het feit dat deze deelvraag betrekking heeft op een specifieke werkwijze binnen CLN, is er op het internet en in de literatuur weinig tot geen informatie te vinden over deze deelvraag. Vandaar dat er ook niet gekozen is om literatuuronderzoek toe te passen voor het beantwoorden van het grootse gedeelte van deze deelvraag.

Het deel waar wel literatuur onderzoek voor is toegepast is paragraaf 1.2.3.1 ‘rendement en inflatie’. Deze paragraaf heeft betrekking op het bepalen van de rendement en inflatie-percentages waarmee de netto contante waarde wordt berekend. Voor de beantwoording van deze deelvraag zijn verschillende uitspraken en artikelen bestudeerd. Daarnaast is er contact geweest met verschillende partijen die hun mening gaven over deze percentages. Met de volgende personen is gesproken voor de beantwoording van deze deelvraag:

De heer L., *hoogleraar privaatrecht*.

De heer M., *Belangenbehartiger*.

De heer H., *Directeur personenschade*.

De heer J., *Commercieel manage*.

De heer K., *letselschadeslachtoffer*.

Mevrouw MK, *manager verzekeraar*.

Bovenstaande personen nemen ieder een andere positie in tijdens het schaderegelingstraject. De heer L. en de heer de K. nemen geen deel aan het schaderegelingstraject, maar zij hebben wel ervaring op dit gebied en daarom is ook hun mening relevant. Zo is de heer L. is gepromoveerd op een proefschrift getiteld ‘Smartengeld’, is werkzaam als rechter-plaatsvervanger, is lid van de Commissie van het Schadefonds Geweldsmisdrijven, hoofdredacteur van het tijdschrift Verkeersrecht en hoofddocent van de Grotius specialisatieopleiding Personenschade (De heer L. D. , 2015). De heer de K. is een welbekend letselschadeslachtoffer, wiens arrest een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de ontwikkeling ten aanzien van de werkgeversaansprakelijkheid. (EMN.nl, 2014)

Naast de interviews en gesprekken met de verschillende personen is er informatie verkregen door het meewerken op de Rekenkundige afdeling van CLN. Door het bestuderen van en het meewerken aan verschillende dossiers, is er veel kennis opgedaan waarmee deze deelvraag beantwoord kan worden.

De theorie achter de deelvraag en een gegevensanalyse

2.1 De schadeberekening

Het totale schadebedrag, waar uiteindelijk financieel over geadviseerd zal worden, bestaat uit verschillende schadeposten die in het vorige hoofdstuk al benoemd zijn:

- Ziekenhuis- en
Revalidatiedaggeldvergoeding	- Verhoogde economische
kwetsbaarheid
- Zelfwerkzaamheid	- Verlies van arbeidsvermogen
- Studievertraging	- Verpleging en verzorging
- Smartengeld	- Aanpassing woning
- Kilometervergoeding	- Vervoerskosten
- Huishoudelijke hulp	- Etc.

2.2 De rekenkundige

Bovenstaande schadeposten kunnen allemaal meegenomen worden in de berekening van de expert/rekenkundige. In eenvoudige zaken is het vaak mogelijk dat de expert zelf zijn berekening maakt. In complexere zaken is het mogelijk om de rekenkundige in te schakelen. Omdat het financieel informatieve advies enkel wordt gegeven bij complexe zaken, welke veelal gepaard gaan met hoge schadevergoedingen, beperkt deze deelvraag zich tot deze zaken.

Het rekenwerk dat ten grondslag ligt aan de totale schadevergoeding is om meerdere redenen vaak complex:

- Er is vaak geen helder of volledig inzicht in de financiële gegevens van betrokkene.
- Een belangrijk deel van de schade heeft vaak betrekking op een onvoorzienbare toekomst.
- Onduidelijk of betrokkene in de toekomst verdien capaciteit zal ontwikkelen.
- Ingewikkelde onderliggende rekenregels van belastingen, sociale wetten en pensioenen.

Bovenstaande aspecten worden nog gecompliceerder doordat de belanghebbende partij en de aansprakelijke partij verschillende belangen hebben.

Idealiter komen beide partijen overeen om een opdracht te geven voor het berekenen van de schade. Daarnaast is het mogelijk dat één partij opdracht geeft aan de rekenkundige. De tegenpartij kan vervolgens reageren op de berekening. Hierbij wordt slechts gerekend met de uitgangspunten van de partij die de aanvraag doet. De afwikkeling zal gestroomlijnder zijn indien beide partijen overeenkomen om een opdracht te geven en zij gezamenlijk al de uitgangspunten zijn overeengekomen.

Wanneer beide partijen het in eerste instantie niet eens worden over bepaalde uitgangspunten is het ook mogelijk om te rekenen met een aantal vaste uitgangspunten. Daarnaast worden de verschillende varianten doorgerekend waarin verschillende uitgangspunten tegen het licht worden gehouden en vergeleken.

De rekenkundige dient zich neutraal op te stellen. Voor een neutrale berekening is transparantie vereist. Dit houdt in dat er aan de volgende eisen voldaan moet worden:

- Duidelijke afspraken. De rekenaar dient zich in diverse fasen van het proces bewust te zijn van het belangrijke beginsel 'hoor en wederhoor'. Beide partijen hebben het recht om continu volledig te worden ingelicht en dienen steeds over gelijke informatie te beschikken.
- Heldere rapportage. De rekenaar zal de rapportage op zodanige wijze moeten opstellen dat deze voor alle partijen begrijpelijk is. Bovendien dient de rapportage zo eenvoudig als mogelijk en zo uitgebreid als nodig te zijn.
- Toetsbaar. De rekenaar zal open moeten staan voor kritiek.

(Hans Tiemersma, Senior rekenkundig expert, 2015)

2.3 Rekenen

De schade-uitkering heeft zowel betrekking op het verleden als op het heden. De schade uit het verleden dient ondervangen te zijn door enkele voorschotten. Het gedeelte dat overblijft zal worden meegenomen in de berekening en is onderhevig aan wettelijke rente.

Naast de invoering van de schadeposten die zijn vastgesteld door de expert en de belangenbehartiger wordt er door de rekenkundige met nóg een aantal zaken rekening gehouden:

- Toepassen van de cao. Voor zowel het berekenen van de hypothetische als de werkelijke situatie moet worden gekeken naar de cao. Hierin staat of de betrokkene nog salarisstijgingen kon verwachten. Daarnaast staan hier de regelingen beschreven over de situatie bij arbeidsongeschiktheid.
- BE- en CE- analyses. Bij zelfstandig ondernemers zal een BE- en CE- analyse gemaakt moeten worden om inzicht te krijgen in de financiële en economische situatie. Aan de hand daarvan kan worden gekeken naar de te verwachten inkomsten.
- Toepassing van de sociale wetgeving. In het geval dat iemand arbeidsongeschikt raakt zal in beginsel zijn/haar werkgever verplicht zijn om gedurende twee jaar het loon door te betalen. Nadien zal de betrokkene in aanraking komen met de sociale wetgeving. Bij arbeidsongeschiktheid of werkloosheid zal diegene zich moeten melden bij het UWV voor een uitkering. Voor ZZP'ers geldt dat zij zelf voorzieningen moeten regelen voor mogelijke scenario's als arbeidsongeschiktheid of werkloosheid.
- Schadevergoeding is altijd netto. De schadevergoeding aan het slachtoffer wordt altijd netto uitgekeerd. Dit betekent dat ook de fiscale schade, die optreedt vanwege de schade-uitkering, zal moeten worden vergoed aan de betrokkene. Dit wordt verder toegelicht in paragraaf 2.6 'fiscale schade'.

Betrokkene zal bij de afwikkeling van de schade een schadevergoeding ontvangen voor schade die pas ver in de toekomst wordt geleden. Deze schade, zoals verlies van arbeidsvermogen en pensioenschade, is hierdoor onderhevig aan vier effecten:

- Rendement. Het kapitaal dat wordt ontvangen door de betrokkene is deels bedoeld voor schadeposten ver in de toekomst. Dit betekent dat een deel van het kapitaal nog jaren kan renderen. De vraag die hieruit ontstaat is dus met welk rendement rekening moet worden gehouden.
- Inflatie. Evenals dat het kapitaal jaren kan renderen, staat het kapitaal ook jaren op een rekening waarbij waardevermindering kan ontstaan door. De vraag die hieruit ontstaat is dus met welk inflatiepercentage rekening moet worden gehouden.
- Eindleeftijd. Het is bij het berekenen van de schade niet duidelijk welke eindleeftijd de betrokkene zal bereiken. Voor de bepaling van de eindleeftijd van de betrokkene, ook wel overlevingskans genoemd, kan worden gerekend met de statistische gegevens van het Actuarieel Genootschap.
(Tiemersma, 2015)

In de drie bovengenoemde stappen wordt de netto contante waarde van de toekomstige schade bepaald. De definitie van de contante waarde (CW) is: *“Het bedrag dat op dit moment nodig is om in de toekomst één of meer betalingen te kunnen verrichten, waarbij rekening is gehouden met rente en actuariële grondslagen.”* (EncyCLNo.nl, 2015)

De netto contante waarde wordt bepaald door het kapitaal te corrigeren met een rendementspercentage, een inflatiepercentage en door toepassing van de sterftekanscorrectie. Op basis van de berekende contante waarde kan de fiscale schade berekend worden.

2.4 Rendement en inflatie

Voor het berekenen van de contante waarde dient men rekening te houden met rendement en inflatie. De som van het rendement minus de inflatie wordt ook wel ‘rekenrente’ genoemd. Ter illustratie: bij een percentage van 6% rendement en 3% inflatie, geldt dus een rekenrente van 3%. De bepaling van de rekenrente is complex, aangezien niemand in de toekomst kan kijken. Om toch tot een goed onderbouwde rekenrente te komen wordt er gekeken naar de verwachtingen van algemeen erkende instituten, onderzoekbureaus en vooral naar jurisprudentie. De rekenrente komt vervolgens voort uit onderling overleg tussen belangenbehartiger en expert.

De rekenrente staat de laatste jaren regelmatig ter discussie. Begrijpelijk, want een verschil van 1% zorgt voor een stevig schade verhogend effect. Ter illustratie:

Schade = €10.000 per jaar

Looptijd = 50 jaar

Rekenrente 3% = €255.000

2% = €300.000

(Hans Tiemersma, Senior rekenkundig expert, Rekenrente, 2013)

De rekenrente staat ter discussie aangezien een rekenrente van 3% bijna niet realiseerbaar bleek. In het artikel van de heer Tiemersma vinden we terug dat wanneer het rendement van een 10-jarige staatslening wordt vergeleken met de inflatie, de rekenrente vrijwel ieder jaar lager was dan 3%. Rekentechnisch gezien is het niet geheel correct om het genomen fictief rendement te verminderen met de inflatie. Daarom wordt er in de software van het Rekenbureau, het rekenprogramma, een onderscheid gemaakt tussen deze twee percentages. Hetgeen levert dus eigenlijk twee losse berekeningen op die worden meegenomen in het contant maken van de schade. In het artikel ‘Toekomstige personenschade’ van de heer mr. R. Elzas in het vakblad ‘Het Verzekerings-archief’ toont een voorbeeld.

‘Bij een jaarschade van €1.000, een rendement van 8% en een inflatie van 6% met een looptijd van vijf jaar: $€1.000 * ((1,06)^5 / (1,08)^5) = €911$ tegenover $1000 / (1,02)^5 = €905$.’ (Elzas, 2015)

Het afzonderlijk invoeren van de percentages zal dus een schade verhogend effect hebben, hetgeen ook gebeurt in de software van het rekenprogramma.

Om een beeld te schetsen van de rekenrente, gebaseerd op rendement minus inflatie, van de afgelopen jaren, staat hieronder een overzicht:

Datum	STL %	CPI %	Rekenrente %
1-1-2000	5,32	2,19	3,13
1-1-2001	5,28	2,32	2,96
1-1-2002	4,81	4,16	0,65
1-1-2003	4,55	3,28	1,27
1-1-2004	4,36	2,12	2,24
1-1-2005	3,84	1,24	2,6
1-1-2006	3,42	1,68	1,74
1-1-2007	3,86	1,16	2,7
1-1-2008	4,34	1,61	2,73
1-1-2009	4,17	2,49	1,68
1-1-2010	3,84	1,19	2,65
1-1-2011	3,72	1,27	2,45
1-1-2012	4,2	2,34	1,86
1-1-2013	2,22	2,45	-0,23
1-1-2014	2,10	1,56	0,54
1-1-2015	1,01	0,90	0,20
Gemiddeld	3,82	2,00	1,82

Tabel 3 overzicht inflatie- en rentepercentages

(Hans Tiemersma, Senior rekenkundig expert, Rekenrente, 2013)

De term ‘STL’ staat voor een 10-jarige staatslening. Volgens de heer Drs. Pott, eigenaar van Pott Expertise personenschade, geldt dat deze staatslening gezien mag worden als risicovrij. Een risicovrije belegging gaat gepaard met een lager te verwachten rendement. Volgens de heer T. is het gebruik van deze staatslening weldegelijk gerechtvaardigd en is een staatslening een goed voorbeeld van een mogelijke wijze waarop de betrokkene zijn schade-uitkering kan laten renderen, zonder daar (te) veel risico over te lopen.

Het CPI percentage staat voor de inflatie van de afgelopen 15 jaar in Nederland. Het inflatiepercentage wordt bijgehouden door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Gemiddeld kwam de inflatie de laatste 25 jaar uit op 2,2 procent (CBS, 2015). Dat percentage is dus gelijk aan het percentage dat op dit moment, naar aanleiding van het artikel van de heer Tiemersma, wordt gehanteerd.

Zoals eerder benoemd is het rekentechnisch gezien niet geheel correct om het genomen fictief rendement te verminderen met de inflatie. Deze manier wordt echter wel gangbaar geacht binnen de letselschadewereld. De reden hiervoor is dat op deze manier betrekkelijk eenvoudig is om tot een percentage te komen waar beide partijen mee akkoord gaan. Ondanks dat het rekentechnisch wellicht niet volledig juist is, kan het aannemelijk worden geacht dat deze wijze van berekenen een goede maatstaf is om te voorzien in de hypothetische component van de rekenrente. Dit blijkt uit het feit dat alle betrokken partijen, zowel binnen als buiten de branche, instemmen om op deze wijze tot een rekenrente te komen. Met de partijen binnen de branche worden experts, belangenbehartigers, verzekeraars en slachtoffers bedoeld. Met partijen van buiten de branche wordt bedoeld rechters, hoge raad en advocaten.

Ondanks dat voorgaande tabel aantoont dat een rekenrente van 2% realistischer is dan een rekenrente van 3% worden in dossiers nog steeds verschillende rentes toegepast. Dit is onder andere te herleiden uit verschillende uitspraken van meerdere rechtbanken. Een aantal uitspraken:

- CPB. Voor een termijn van 20 jaar zou een rekenrente van 2,2% van toepassing zijn (het saldo van 4,2% rendement en 2,2% inflatie). (CPB, 2012)
- Rechtbank Midden-Nederland: ‘‘ De rechtbank ziet in de huidige economische situatie geen reden om af te wijken van het algemeen gebruikelijke uitgangspunt dat rekening wordt gehouden met een rekenrente van 3% (rendement 6% en 3% inflatie). Dat bij kort lopende schades in een enkel geval een lagere rekenrente wordt toegepast, kan daar niet aan afdoen. De rechtbank wil ervoor waken dat op grond van fluctuerende economische omstandigheden voortdurend discussie bestaat over de rekenrente, nu de rendementscomponent in rekenrente niet (alleen) hoeft te slaan op extern te behalen resultaten, maar ook kan zien op een rendement vanwege besparingen, zoals het aflossen van schulden‘‘. (Rechtbank wil waken voor voortdurende discussie over rekenrente, 2015)
- Rechtbank Utrecht. Rekenrente van 3% op basis van cijfers van het CPB (het saldo van 6% rendement en 3% inflatie). Deze rekenrente gold vooral voor de lange termijn. (Rekenrente, 1988)
- Onderzoek van Noels en van Winden. Rente en gemiddelde rente weergegeven in een grafiek vanaf 1540 tot en met 2008. Uit het onderzoek blijkt dat de lange rente rond 6% ligt. (van Winden, 2009)

De tabel van de vorige pagina is afkomstig uit het artikel van de heer Tiemersma. De tabel en het artikel zorgden ervoor dat de gehele markt haar rekenrente heeft aangepast. Toch zijn er ook geluiden die het artikel van de heer Tiemersma (deels) tegenspreken. Zo stelt de heer Drs. Nikolai Pott, in het artikel ‘Rekenrente’, dat hij het oneens is met eerdergenoemd artikel. In zijn eigen artikel beweert hij het volgende:

‘‘Voor het te hanteren rendement geldt dat uit de jurisprudentie valt af te leiden dat niet mag worden uitgegaan van risicovolle rendementen. De gedachte daarachter is dat een benadeelde niet mag worden opgezadeld met het risico dat hij de verkregen schadevergoeding risicovol dient te beleggen om ook in de laatste toekomstige schadejaren nog voldoende vermogen over te houden om zijn schade mee af te dekken. ‘‘

“Behalve dat uit de jurisprudentie valt af te leiden dat we niet mogen uitgaan van risicovolle beleggingen en rendementen, blijkt uit die jurisprudentie ook dat we niet hoeven uit te gaan van volledig risicovrije rendementen. Met andere woorden, we hoeven ons bij de bepaling van het juiste rendement niet te beperken tot de rentes die kunnen worden gerealiseerd met beleggingen in bijvoorbeeld Nederlandse staatsleningen. Dergelijke staatsleningen, ook wel staatsobligaties genoemd, worden immers, zeker in landen met een stabiele en betrouwbare economie en overheid, als volledig risicovrij beschouwd.”

“Het feit dat we ons niet hoeven te beperken tot risicovrije beleggingen en rendementen, maakt dat ik mij niet kan vinden in de strekking en conclusies van Tiemersma in zijn artikel Verkeersrecht van mei 2013. Daarin gaat hij namelijk uitsluitend uit van risicovrije rendementen en rekenrentes, terwijl dat niet de maatstaf is die in ons vakgebied dient te worden gehanteerd.” (Pott, 2014)

In het artikel wordt aangegeven dat onder risicoarme beleggingen en spaarvormen onder andere kan worden gedacht aan vastrentende deposito's.

De heer Pott geeft aan dat er vanaf zijn intrede in de letselschadewereld (1996) ook al discussie heerste rondom de rekenrente. Maar destijds was de gehele discussie omgedraaid. Het was namelijk toentertijd niet de vraag of die rekenrente van 6% rendement en 3% inflatie naar beneden moest worden bijgesteld, maar juist omhoog.

De conclusie van het artikel luidt dan ook als volgt: “de conclusie kan dan ook worden getrokken dat er in de toekomst niet zo heel veel voor nodig zal zijn om op de lange termijn alsnog uit te komen op de tot nu toe voor toekomstschades geldende standaard rekenrente van 3%. Dat lijkt althans als een redelijke verwachting te mogen worden bestempeld.”

“Waar we achteraf bezien blij mogen zijn dat onze branche in de jaren negentig van de vorige eeuw het hoofd uiteindelijk koel hield, spreek ik de hoop uit dat dit ook in het huidige tijdperk zal gebeuren.” (Pott, 2014)

Gezien de huidige rentestanden lijkt een rekenrente van 3% beslist onhaalbaar voor een letselschadeslachtoffer. Daarentegen laten de langetermijnonderzoeken zien dat een rekenrente van 3% ook zeker tot de mogelijkheden behoort. Om met beide aspecten rekening te houden kan een combinatie worden gemaakt resulterend in een variabel percentage, waarbij in de eerste 20 jaar wordt gerekend met 2%, en in de rest van de looptijd 3%. Concluderend kan daarom worden aangesloten bij de uitspraak van de heer Tiemersma:

“Gezien de lage risicovrije rekenrente voor langjarige contracten lijkt het duidelijk dat een rekenrente van 3% de eerste jaren niet realiseerbaar zal zijn. Tegelijkertijd is de verwachting dat de op de lange termijn een rekenrente van 3% als voorheen tot de mogelijkheden behoort. Op basis van het voorgaande zou het aan te bevelen zijn om de langetermijnverwachting te combineren met de recente uitkomsten van het onderzoek van het CPB. Dat betekent dat de eerste 20 jaar een rekenrente van 2% gehanteerd wordt, waarna voor de rest van de looptijd de gebruikelijke rekenrente van 3% van toepassing is”. (Tiemersma, Rekenrente, 2013)

Wanneer er enkel wordt gekeken naar de rentepercentages waarmee men rekt, kan er een beeld ontstaan dat mensen worden “afgescheept” met te weinig geld. Om enkel te kijken naar de rentepercentages is te kort door de bocht. Het is namelijk een feit dat de rendement- en inflatiepercentages niet de enige componenten zijn in een schadeberekening. De looptijd van een schade heeft zelfs een aanzienlijk grotere impact op het totale schadebedrag.

Daarnaast moet er ook worden gekeken naar de verhouding tussen de verschillende schadeposten. Veel schadecomponenten zijn niet concreet vast te stellen, vanwege de grote hypothetische component. Vanwege deze grote hypothetische componenten wordt er in overleg met de belangenbehartiger getracht om voor beide partijen een zo verantwoord mogelijk schadebedrag vast te stellen. Dit gebeurt uiteraard altijd op basis van jurisprudentie en in onderling overleg tussen beide partijen.

Zoals eerder toegelicht is het te berekenen schadebedrag, waarvan de berekening is toegelicht in dit hoofdstuk, dus geen som die gegarandeerd 100% van de toekomstige schade dekt; afhankelijk van goede en kwade kansen kan het meer of minder zijn dan 100% van de toekomstige schade. Het bedrag dat voortkomt uit de berekening is het resultaat van de door belangenbehartiger en expert gemaakte afweging van goede en kwade kansen.

2.5 Overlevingskansen of statistische eindleeftijd

Bij de berekening van de schadevergoeding wordt standaard rekening gehouden met de overlevingskansen van de betrokkene. Om alle schadeposten door te berekenen tot een eindleeftijd van bijvoorbeeld 100 jaar, wordt niet realistisch geacht. Vandaar dat er altijd wordt gerekend met:

- Rekenen tot 100-jarige leeftijd met sterftekanen.
- Rekenen tot statistische eindleeftijd zonder sterftekanen.

De overlevingskansen kunnen worden gehaald uit de standaardtabellen die zijn samengesteld door het Actuarieel Genootschap, waarbij voor mannen en vrouwen verschillende tabellen zijn samengesteld op basis van een voortschrijdend gemiddelde. Zoals algemeen bekend wordt de mens steeds ouder. Dit fenomeen komt dan ook terug in de tabellen. Onderstaande tabel geeft de levensverwachting weer, verdeeld naar verschillende categorieën.

	Man 0 jaar	Vrouw 0 jaar	Man 65 jaar	Vrouw 65 jaar
2014	89,9	92,2	19,7 (84,7)	22,8 (87,8)
2039	92,4	94,5	22,9 (87,9)	25,6 (90,6)
2064	94,1	96,1	25,5 (90,5)	27,8 (92,8)

Tabel 4 Resterende cohortlevensverwachting Prognosetabel AG2014 (Actuarieel Genootschap, 2014)

2.6 Fiscale schade

De schade wordt betaald met een eenmalige uitkering (bij lange lopende zaken kan het voorkomen dat het slachtoffer al voorschotten ontvangt ter vergoeding van de reeds gemaakte kosten). Periodieke afwikkeling van letselschade zaken komt in de praktijk weinig voor. Wanneer de uitkering plaatsvindt zal het vermogen van de betrokkene aanzienlijk toenemen. Ook de fiscus zal deze toename zien en dit resulteert automatisch in een heffing van inkomstenbelasting (Box 3).

De belasting in box 3 wordt op dit moment berekend over een fictief rendement van 4%. Over deze 4% wordt inkomstenbelasting geheven van 30%. Dit resulteert in een heffing van 1,2% over het kapitaal. In box 3 geldt dat er een heffingsvrij vermogen wordt toegepast. Het heffingsvrije vermogen bedraagt op dit moment €21.139,-.

Gezien het feit dat de uitkering altijd netto is, zal de betrokkene dus een extra schadevergoeding ontvangen ter hoogte van deze fiscale schade. In de berekening kan er rekening worden gehouden met het feit of het heffingsvrije vermogen al reeds volledig benut wordt. Hieruit voortkomend zal de fiscale schade hoger worden.

2.7 Software

Zoals eerder toegelicht komen er veel verschillende aspecten kijken bij het berekenen van de totale schade. Daarnaast dient de schade ook nog eens per jaar afzonderlijk bepaald te worden. Dit zorgt ervoor dat het vrijwel onmogelijk is om dit handmatig te doen. Voor de berekening van de schade zijn de volgende twee software programma's beschikbaar:

- Het Rekenprogramma.
Dit is het programma waarmee de rekenkundige binnen CLN werkt. Het programma is zeer gebruiksvriendelijk. Het programma is ook erg geschikt voor experts of belangenbehartigers die incidenteel een berekening maken.
- A-Letsel.
Het programma A-Letsel is minder gebruiksvriendelijk dan het Rekenprogramma, maar daar staat tegenover dat het programma een stuk gedetailleerder berekeningen uitvoert.

Uitkomst schadeberekening Het Rekenprogramma:

De schade wegens verlies van arbeidsvermogen bedraagt conform de bijgaande berekening:

Verschenen schade	€	12.473
Toekomstige schade	-	272.331
Fiscale schade	-	45.003
Totaal verlies arbeidsvermogen	€	329.807

Het antwoord op de deelvraag

De totale schadevergoeding wordt bepaald door het berekenen van verschillende schadeposten. De schadeposten die over het algemeen worden meegenomen in een berekening zijn: het verlies van arbeidsvermogen, pensioenschade, hulp in huishouding en zelfwerkzaamheid.

Naast het vaststellen van schadebedragen zijn er voor belangenbehartiger en expert nog andere elementen van groot belang:

- Toepassen van de cao op de hypothetische situatie,
- BE- en CE- analyses uitvoeren op de onderneming van een ZZP'er,
- Toepassing van de sociale wetgeving, zoals voor uitkeringen vanwege arbeidsongeschiktheid en werkloosheid,
- De wet schrijft voor dat de uitgekeerde schadevergoeding altijd netto is. De fiscale schade wordt daarom ook vergoed aan de betrokkene.

Het kapitaal dient eerst contant gemaakt te worden. Dit gebeurt door het schadebedrag te corrigeren voor een rendementspercentage, een inflatiepercentage en een sterftekanscorrectie.

- Rendement. Het kapitaal dat wordt ontvangen door de betrokkene is deels bedoeld voor schadeposten ver in de toekomst. Dit betekent dat een deel van het kapitaal nog jaren kan renderen. De vraag die hieruit ontstaat is met welk rendement men dan rekening dient te houden.
- Inflatie. Evenals dat het kapitaal jaren kan renderen, staat het ook jaren op een rekening waarbij door inflatie waardevermindering kan optreden. De vraag die hieruit ontstaat is met welk inflatiepercentage men dan rekening dient te houden.
- Eindleeftijd. Het is bij het berekenen van de schade onduidelijk welke leeftijd betrokkene zal bereiken. Ter bepaling van de eindleeftijd van de betrokkene kan men rekenen met de statistische gegevens van het Actuarieel Genootschap.

Over het rendement en inflatiepercentage is al jarenlang een discussie gaande. Als basis geldt een rendementspercentage van 6% en een inflatiepercentage van 3%. Dit resulteert in een rekenrente van 3%. Deze rekenrente wordt daarna toegepast op het schadebedrag. De toepassing hiervan gebeurt via twee separate berekeningen.

De discussie van de laatste jaren heeft vooral betrekking op een onrealiseerbaar rendement van 6%, maar ook dat het inflatiepercentage van 3% niet reëel zou zijn. Deze percentages worden dan ook zowel ondersteund, als tegengesproken door verschillende uitspraken van de rechtbank. Meerdere rechtbanken spreken van een onrealiseerbare rente op korte termijn, terwijl uit onderzoek blijkt dat een rekenrente van 3% op lange termijn wel degelijk realiseerbaar is.

Daarom past men nu vaak een variabel percentage toe. Als rekenrente wordt nu de eerste 20 jaar met 2% gerekend en de resterende looptijd met 3% rekenrente. Gezien de uitspraken van de rechtbanken, de verschillende onderzoeken die hieraan ten grondslag liggen en de aanvaarding van alle partijen binnen de letselschadebranche lijkt dit een aanvaardbare oplossing voor alle betrokken partijen.

Deelvraag 4 bespreekt de toepassing van deze rentebedragen in het financieel advies .

Hoofdstuk 3 Wat zijn de risico's bij het uitkeren van een grote schadevergoeding aan de betrokkene?

De reden van de deelvraag

Vorige twee hoofdstukken behandelden de opbouw en de berekening van het schadebedrag. Deze deelvraag dient ervoor om een beeld te krijgen van de risico's die ontstaan na het uitkeren van het totale schadebedrag. Wanneer belanghebbenden zo'n grote schadevergoeding krijgen komt er veel op hen af. Ineens hebben zij de beschikking over een grote som geld. Uiteraard is dit bedrag ergens voor bedoeld; de reeds geleden en toekomstige schade dekken.

Doordat alle schadeposten in één keer worden uitgekeerd beschikt de betrokkene, vaak na een jarenlang proces, ineens over een grote som geld. Dit brengt risico's met zich mee. Denk hierbij aan het te snel uitgeven van het geld of het geld uitgeven aan andere zaken dan waarvoor het bedoeld is. Daarnaast spelen er nog andere risico's mee, zoals een tegenvallend rendement en/of bijgestelde uitkeringen van de overheid. Voor de toepassing van deze deelvraag is er een vergelijking gemaakt met letselschadeslachtoffers en prijswinnaars van grote loterijen zoals de Staatsloterij en de Postcodeloterij. Mensen die een groot bedrag ontvangen vanwege de juiste cijfercombinatie verschillen natuurlijk sterk van mensen die het geld ontvangen vanwege het missen van een been. Het feit dat beide personen plotseling over een groot bedrag beschikken zorgt echter wel voor enige overeenkomsten.

Dat de uitkering van grote sommen geld risico's met zich meebrengt blijkt wel uit onderstaande krantenartikelen:

- ‘Vier jackpotwinnaars met wie het helemaal mis ging’ *elsevier* 2013
- ‘Vader tekortgeschoten als beheerder van geld van kind met hersenletsel’ *RB Gelderland* 2015
- ‘Leren omgaan met miljoenen’ *nrc* 2008
- ‘En wat zou Nederland doen met 16 miljoen’ *z24* 2014

Uit bovenstaande artikelen, zowel geschreven door winnaars, begeleiders als door uitgevers, blijkt dat er wel degelijk risico's hangen aan het uitkeren van grote sommen met geld. Die risico's worden behandeld in deze deelvraag.

De methodologische aanpak van de deelvraag

Voor het beantwoorden van deze deelvraag is gebruik gemaakt van twee verschillende methodes. Deze deelvraag is namelijk onder te verdelen in twee delen. Het eerste deel betreft een literatuuronderzoek. Deze methode wordt toegepast op krantenartikelen en literatuur over letselschadeslachtoffers en prijswinnaars van loterijen en hun begeleiders. Hierboven zijn al enkele krantenartikelen benoemd. Verder is de volgende literatuur bestudeerd:

- ‘Help, ik word miljonair!’, Jan Vriend.
- ‘Van Smart naar Geld’, De heer L..
- ‘Kansen en Kanjers’, Postcodeloterij.

Het andere deel van deze deelvraag betreft enkele interviews. Er zijn interviews gehouden met de volgende personen:

- Private banker de heer F.
- Adviseur Inkomen en Vermogen de heer E.
- Prijswinnaar begeleider/vermogensadviseur de heer A. en de heer D.
- Hoogleraar en professor de heer L.
- Een aantal medewerkers van CLN die reeds zijn benoemd.

Voor het beantwoorden van deze deelvraag zijn in de interviews hun bevindingen besproken en met elkaar vergeleken. Door de verschillende bevindingen te vergelijken en toe te passen op het literatuuronderzoek van de deelvraag is getracht deze deelvraag te beantwoorden.

De theorie achter de deelvraag en een gegevensanalyse

3.1 Het snel opraken van het geld

Iedereen heeft wel eens een mooi, misschien ietwat aangedikt, verhaal gehoord of gelezen over een prijswinnaar die binnen enkele jaren al zijn gewonnen geld verbraste. Naast het geld was ook zijn relatie verloren gegaan en was diegene verslaafd geraakt aan gokken of drank. Gelukkig zijn deze verhalen over het algemeen een uitzondering op de regel. Dit komt onder meer door de goede begeleiding vanuit de bedrijven die de uitkeringen geven. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de Staatsloterij die voor nieuwe miljonairs een lijstje heeft met daarop verschillende banken en vermogensbeheerders die klaar staan om deze prijswinnaars financieel te adviseren. Of bijvoorbeeld de Postcodeloterij, die bieden haar winnaars zelfs drie maanden betaald advies.

Nu is het winnen van enkele miljoenen in een loterij en een schade-uitkering krijgen na een ongeval een wereld van verschil. Het feit dat beiden van de één op andere dag de beschikking hebben over een groot geldbedrag zorgt echter ook voor enige overeenkomsten.

Een prijswinnaar begeleider gaf aan dat echt ieder geval anders is. Uiteenlopend van het direct kopen van een Ferrari tot het simpelweg niet erkennen dat je miljonair bent. Voor de hand liggend is dat de eerste groep het grootste risico vormt voor zichzelf. Echter, ook de tweede groep die verder geen stappen onderneemt en het bedrag volledig op een spaarrekening zet vormt een risico. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat het bedrag uitgekeerd wordt nadien het contant gemaakt is. Dit proces is uitgebreid besproken in hoofdstuk 2. Het uitgekeerde bedrag zal dus moeten renderen.

Uit onderzoek van Z24, één van de grootste sites van Nederland voor het MKB, kwam naar voren dat een Nederlander zijn gewonnen geld allereerst op een spaarrekening zou willen zetten (Z24, 2012). De antwoorden die daarna het meest gegeven werden waren het afbetalen van de hypotheek, het kopen van een nieuwe auto en het schenken aan de kinderen. De begeleider van prijswinnaars onderbouwd dit onderzoek. Hij geeft aan dat veel mensen het gewonnen geld eerst op een spaarrekening zetten. Volgens hem weten mensen in eerste instantie ook niet wat zij met dit geld moeten doen. Daarom adviseert hij ook altijd om dit te doen. “Laat alles eerst even rustig bezinken”. “Ga door met het normale leven en probeer een beetje na te denken over wat je wilt.”

Bea Post van de Postcodeloterij onderschrijft bovenstaand bericht. In een artikel van het NRC doet zij de volgende uitspraak:

“We zijn toch Nederlanders, hè? Dat blijven we ook als we miljoenen winnen. De mensen met wie ik te maken heb, blijven eigenlijk altijd in dezelfde buurt wonen. Soms in een iets groter huis, maar heel ingrijpende veranderingen zie je maar weinig. Geen jacht, geen villa.” (Rueb, 2014)

Voor letselschadeslachtoffers die zojuist een uitkering hebben gekregen kan eveneens het bovenstaande gelden. De heer A. en de heer D. gaven tijdens het interview aan dat het ook voor deze mensen raadzaam is om allereerst het geld op een spaarrekening te stallen. Dit voorkomt overhaaste beslissingen. Uiteraard zullen de vaste kosten doorlopen. Het geld kan vrij opgenomen worden van de spaarrekening. Dit biedt een duidelijk draagvlak waar het advies voor kan dienen.

3.2 Scheiding

Uit het interview met de heer L., gehouden op 30-11 jl., kwam naar voren dat in de praktijk blijkt dat veel letselschadeslachtoffers in een later stadium scheiden. De heer L. is hoogleraar privaatrecht.

De heer L. publiceert over onderzoekthema's op het gebied van aansprakelijkheidsrecht: personenschade, arbeidsongevallen en beroepsziekten, schadebegroting en doorwerking van mensenrechten in het vermogensrecht, compensatie aan betrokkene van misdrijven. Daarnaast heeft hij een boek geschreven waarin de ervaringen van tien letselschadeslachtoffers met hun schadevergoedingsprocedure staan beschreven. (De heer L. D. , 2015)

Het interview is te vinden in het bijgevoegde document 'bijlagen interviews en gespreksverslagen'. Op de vraag of de heer L. exacte cijfers had omtrent deze scheidingen antwoordde hij als volgt: "Concrete cijfers heb ik niet, maar ik hoor dit zo vaak in de praktijk dat je er wel van uit kunt gaan dat dit regelmatig voorkomt". Gezien de deskundigheid en de jarenlange ervaring in de letselschade wereld van de heer L., kan worden aangenomen dat dit een risico is waar rekening mee gehouden dient te worden.

Het risico van echtscheiding leidt ook tot een risico bij de letselschade-uitkering. De uitkering wordt gezien als een doorsnee uitkering van een verzekering en zal vallen in het gemeenschappelijk vermogen in box 3. Bij echtscheiding, uitgaande van gemeenschap van goederen, zal de inboedel evenredig worden verdeeld en kan de partner aanspraak maken op de helft van het vermogen. Ook een letselschade-uitkering valt dus in beginsel onder de huwelijksgoederengemeenschap.

Hoofddregel van artikel 1:94 lid 1 BW is dat de gemeenschap alle tegenwoordige en toekomstige goederen van de echtgenoten omvat." Goederen en schulden die aan een der echtgenoten op enigerlei wijze verknocht zijn, vallen, volgens de uitzonderingsregel van het derde lid, echter slechts in de gemeenschap voor zover die verknochtheid zich hiertegen niet verzet".

In het arrest van de Hoge Raad van 24 oktober 1997, NJ 1998, 693 m. nt. WMK hebben Kraan, De heer L. en Meijer er op gewezen dat de schadevergoeding die wordt geleden voor ontbinding van het huwelijk valt in de gemeenschap. Uitsluitend het gedeelte van de schadevergoeding wat betrekking heeft op de periode na het huwelijk kan worden aangemerkt als een op bijzondere wijze verknocht goed, waardoor dat gedeelte buiten de gemeenschap valt. (Personen- en familierecht , 2008)

Hieruit concluderend zal dus, naast het creëren van financiële bewustwording, ook duidelijk moeten worden gemaakt waar de risico's liggen inzake het huwelijk.

3.3 Uitkeringen van de overheid omlaag

Een ander risico dat zich openbaart bij het afwikkelen van de schade ineens, is dat uitkeringen van de overheid nogal volatiel blijken te zijn. In het interview met de heer de K. kwam ter sprake dat zijn zorgkosten op dit moment vele malen hoger zijn uitgevallen dan initieel berekend. Dit is te wijten aan het feit dat zijn eigen bijdrage aan de zorg aanzienlijk is gestegen. Ook de heer L. gaf tijdens het interview aan dat veel mensen te maken krijgen met een wijziging van vergoeding of regelingen van de overheid. Een aantal zaken die de laatste jaren zijn veranderd, en daarmee een risico vormen voor het totale schadebedrag zijn:

Langdurige zorg(kosten)

Mensen met zwaar letsel komen veelal in de langdurige zorg terecht. Bij langdurige zorg wordt er met twee soorten eigen bijdragen gerekend. In de eerste zes maanden dat de betrokkene in de zorg zit betaalt hij/zij een lage eigen bijdrage. Indien iemand langer dan zes maanden in de zorg zit kan het voor komen dat betrokkene een hoge eigen bijdrage moet gaan betalen. Dit is onder meer afhankelijk van het inkomen, vermogen, leeftijd en gezinssamenstelling.

Naast de wettelijk verplichte basiszorgpremie spelen er bij iemand met vrijwel volledige arbeidsongeschiktheid nog veel meer zaken zoals het Persoon Gebonden Budget(PGB).

Het PGB is een bedrag waarmee iemand zelf zijn of haar zorg kan inkopen. Elke gemeente kan zelf haar tarieven en hoogte van de eigen bijdrage bepalen tot aan een wettelijk maximum. Ook dit bedrag is dus volatiel.

3.4 Fiscale schade

Een schade-uitkering blijft ook de fiscus niet onopgemerkt. Zodra iemand de schade-uitkering op zijn bankrekening krijgt bijschreven zal de fiscus daar in box 3 vermogensrendementsheffing over toepassen. Wijzigingen die op moment van berekenen reeds bekend zijn worden uiteraard meegenomen in de berekening. Mensen die bijvoorbeeld een schade twee jaar eerder hebben afgewikkeld zullen echter toch problemen kunnen ondervinden vanwege de aanpassingen van de fiscus. In box 3 wordt op dit moment over de schade-uitkering een fictief rendement van 4% geheven. De heffing in box 3 zal echter in de komende jaren veranderen. Het fictieve rendement van 4% zal worden aangepast. De aangepaste belastingheffingen staan in bijlage H 'aanpassing belastingtarieven'.

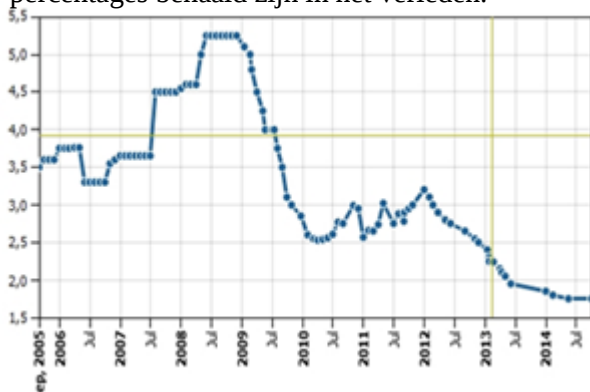
Naast de belangrijke wijziging in box 3 waar de uitkering aan letselschadeslachtoffers in terecht komt zullen er vanaf 2016 nog een aantal andere belangrijke fiscale wijzigingen optreden. Dit zijn bijvoorbeeld: tariefaanpassing aftrek kosten eigen woning, sommige heffingskortingen veranderen, partnerregeling verandert en de verhoging van de AOW-leeftijd.

Bovenstaande risico's op het gebied van de regelingen van de overheid zullen door de financieel adviseur duidelijk gemaakt moeten worden aan de klant. Deze moet er op gewezen worden dat sommige uitgangspunten die reeds zijn bepaald, kunnen fluctueren in de toekomst.

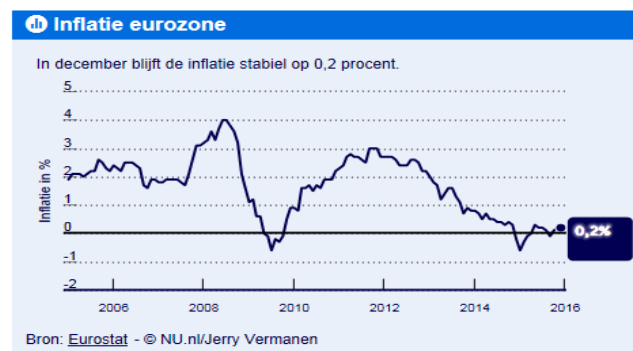
3.5 Rendementen en inflatie

Een groot risico dat optreedt bij het uitkeren van een schadebedrag zijn de fluctuerende rendementen- en inflatiecijfers, en dan vooral in negatieve zin. Zoals eerder toegelicht werd een schadebedrag tot enige tijd geleden contant gemaakt tegen een rendementspercentage van 6% en een inflatiepercentage van 3%. Sinds enkele jaren zijn hier lichte verschuivingen in waar te nemen. Zo wordt er in sommige gevallen gerekend met een rekenrente van 0% voor de eerste 5 jaar. Daarnaast wordt er soms een variabel percentage genomen waarbij er voor de eerste 20 jaar wordt uitgegaan van 2% rekenrente en voor de resterende looptijd een rekenrente van 3%.

De fluctuerende rentestanden vormen een risico voor de letselschadeslachtoffers die een eenmalige grote uitkering krijgen. Het is op het moment van uitkeren niet vast te stellen of de aangenomen rekenrente ook in de toekomst behaald kan worden. Helaas kan ook een financieel adviseur niet de toekomst voorzien. Hiermee dient men dus ook rekening te houden ten tijde van het financieel informeren van het de betrokkene. In ieder geval dient men duidelijk te maken met welke percentages er gerekend is ten tijde van de berekening, welke percentages er in de huidige situatie gelden en welke percentages behaald zijn in het verleden.

Tabel 5 verloop rentepercentages zonder voorwaarden

Tabel 6 inflatie percentages eurozone

Het antwoord op de deelvraag

Bij het uitkeren van een grote som geld komen verschillende risico's kijken. Het risico dat waarschijnlijk bij meesten gelijk naar bovenkomt, is dat mensen de grote som geld die zij op hun rekening krijgen, direct in grote sommen uitgeven. Het direct uitgeven van een groot gedeelte van een grote som geld is echter niet het enige risico. Wat namelijk misschien wel een groter risico vormt is dat mensen juist het geld enkel op een spaarrekening stallen.

Volgens de begeleiders van prijswinnaars van zowel de Staatsloterij als de Postcodeloterij komt het laatste risico echter vaker voor: 'We blijven toch Nederlanders he.' Het blijkt relatief weinig voor te komen dat prijswinnaars hun miljoenen binnen een jaar spenderen. Veelal gebeurt het dat zij het geld simpelweg op een spaarrekening zetten waardoor zij mogelijke extra inkomsten mislopen. Het geld kan bijvoorbeeld op een depositorekening worden gezet, de hypotheek kan er mee worden afgelost en met een deel kan mogelijk belegd worden. Dit kan resulteren in aanzienlijk grotere rendementen dan momenteel worden behaald op een spaarrekening. Beide risico's laten zien wat voor draagvlak er is om de betrokkene te voorzien van een inzicht in de eventuele financiële opties.

Naast de financiële risico's die betrekking hebben op de psychologische beleving, ontstaat er ook een risico in de privésfeer. Volgens de heer L. blijkt het namelijk in de praktijk dat veel letselschadeslachtoffers in de loop van de tijd scheiden. Nu neemt het aantal scheidingen in Nederland over het algemeen al toe, maar voor letselschadeslachtoffers is dit risico extra aanwezig. Het risico heeft vooral betrekking op het feit dat de uitkering wordt meegenomen in de gezamenlijke boedel. De betrokkene zal hier dus tijdens de begeleiding op moeten worden gewezen.

In de schadevergoeding zitten een aantal componenten die nogal volatiel blijken te zijn. Zo wordt er rekening gehouden met diverse kosten en uitkeringen waar een betrokkene op dit moment recht op heeft. De uitkeringen waar rekening mee gehouden dient te worden zijn de uitkeringen van het UWV. Daarnaast blijken de zorgkosten de afgelopen jaren regelmatig te wijzigen, wat meestal negatief uit pakt voor de betrokkene. Zo zijn de kosten met betrekking tot de eigen bijdrage aanzienlijk gestegen. Daarnaast veranderen ook de belastingtarieven. Aangezien de betrokkene een bedrag krijgt uitgekeerd waarin de fiscale schade is meegenomen is het van belang dat de betrokkene wordt gewezen op deze mogelijke veranderingen. Zo is nu al bekend dat het tarief in box 3 voor grote vermogens zal toenemen.

Zoals eerder in het rapport toegelicht wordt het schadebedrag contant gemaakt tegen een bepaald rendementspercentage en inflatiecijfer. Aangezien deze cijfers ieder jaar anders zijn, ligt daar een risico. In ieder geval dient men te verduidelijken met welke percentages er gerekend is ten tijde van de berekening, welke percentages er in de huidige situatie gelden en welke percentages behaald zijn in het verleden. Dit belangrijke risico dient zeker benoemd te worden aan de betrokkene, zodat die gene op dat risico kan inspelen. Hoe de betrokkene dit mogelijk kan vormgeven, komt aan bod in deelvraag 5.

Hoofdstuk 4 In hoeverre mag CLN, op grond van de wet, een “vrijblijvend” financieel advies geven bij de uitkering van een schadevergoeding?

De reden van de deelvraag

Al enkele jaren is de overheid bezig om het toezicht op de banken, verzekeraars en andere financiële instellingen aan te scherpen. De Nederlandse Bank (DNB) en de Autoriteit Financiële Markten (AFM) houden het toezicht.

Tijdens de kredietcrisis, is duidelijk geworden dat het huidige financiële systeem zeer kwetsbaar kan zijn. De crisis heeft aangetoond dat banken, verzekeraars en andere financiële instellingen strenge toezicht vereisen om goed te kunnen functioneren. Zodra een grote financiële instelling in de problemen raakt, denk hierbij bijvoorbeeld aan een ABN AMRO, kan dat overslaan naar andere instellingen. Bij de ABN AMRO was het zelfs zo dat zij staatssteun nodig hadden om overeind te blijven. Het financiële toezicht is er onder meer voor om dit soort situaties voor te zijn en dus te voorkomen. Daarnaast zorgen de toezichthouders ervoor dat de markten efficiënt werken en er wordt getracht om de consument te beschermen tegen faillissement en/of ontoelaatbaar gedrag. (Rijksoverheid, 2015)

Het afschaffen van de provisie is een onderdeel waar het toezicht flink op is aangescherpt. Daarnaast moeten nieuwe financiële producten die op de markt komen getoetst worden door de AFM. In deze deelvraag wordt duidelijk op welke aspecten CLN dient te letten wanneer zij een nieuw product op de markt willen brengen. Dit is relevant wanneer zij mensen willen voorzien van inzicht in de financiële opties na afwikkelingen van de schade.

De methodologische aanpak van de deelvraag

Ook voor deze deelvraag is gebruik gemaakt van de interviews. Zoals hierboven toegelicht is de AFM de instantie die toezicht houdt op de financiële markten. Daarom is ervoor gekozen om aan hen een aantal vraagstukken voor te leggen. Hierbij kan worden gedacht aan de vraag of je mensen vrijblijvend mag adviseren en hoe ver je daar vervolgens in mag gaan.

Het interview met de medewerker van de AFM diende om duidelijkheid te krijgen hoe CLN het product kan vormgeven en wat zij hier allemaal wel en niet in mogen verwerken. Een fysieke afspraak bleek wegens grote drukte helaas niet mogelijk. Daarom is ervoor gekozen om het interview telefonisch af te nemen. Het gespreksverslag van dit interview is opgenomen in het bijgevoegde document ‘bijlagen interviews en gespreksverslagen’.

Uiteraard beschikt de AFM over een website waar veel informatie op te vinden is. Naast het interview is er dus ook gebruik gemaakt van deskresearch. Op internet, en dan met name op de site van de AFM, was veel informatie te vinden over de toezicht op de financiële markten.

Naast het telefonisch contact met de AFM, heeft er ook een interview plaatsgevonden met een directielid van een Compliance Instituut. Het instituut wordt onder andere ingeschakeld om verschillende integriteitsthema's zoals klant-ketenintegriteit, marktintegriteit en data-integriteit te laten toetsen. Per thema houdt men dan rekening met de wet- en regelgeving. Het instituut heeft veel kennis op het gebied van Wet Financieel Toezicht (WFT) en AFM. In het interview is dan ook uitvoerig gesproken over de invulling van het inzicht in de toekomstige financiële positie van de betrokkene en hoe ver CLN op dat gebied mag gaan volgens de wet.

De theorie achter de deelvraag en een gegevensanalyse

Voorafgaand aan dit onderzoek werd gevraagd om de betrokkene financieel te adviseren op het gebied van zijn schade-uitkering. Wanneer je iemand gaat adviseren op financieel gebied kom je in aanraking met de Wet Financieel Toezicht (WFT). Uit de gesprekken met de vermogensadviseur, een directielid van een compliance instituut, een medewerker van AFM en research op het internet is gebleken dat er vaak verwarring ontstaat over wanneer iemand aan het adviseren, bemiddelen of informeren is. Het is essentieel dat duidelijk is wat het verschil is tussen deze benamingen, want hieruit kan al worden afgeleid of iemand een vergunningplicht heeft.

Je bent aan het adviseren wanneer je een specifiek product van een specifieke aanbieder aanbeveelt aan een persoon. Je bemiddelt wanneer je je bezig houdt met werkzaamheden die zijn gericht op het tot stand komen van een overeenkomst. Dit doet zich voor wanneer een klant aan u vraagt of u voor hem een bepaald product wil afsluiten.

Zodra je als adviseur meer dan NAWTE (naam, adres, woonplaats, telefoon, email) gegevens doorgeeft aan een financieel adviseur of financiële instelling dan ben je ook aan het bemiddelen. In het geval je slechts algemene informatie verstrekt over bepaalde onderwerpen en producten die voor iedereen gelijk zijn, zoals de voor- en nadelen van bepaalde producten, dan wordt dat informeren genoemd. (AOV-ZZP)

4.1 Adviseren en vergunningen

Adviseren staat gedefinieerd in de WFT artikel 1:1 als:

Adviseren:

- a. het in de uitoefening van een beroep of bedrijf **aanbevelen van** een of meer **specifieke financiële producten**, met uitzondering van premiepensioenvorderingen, verzekeringen en financiële instrumenten, aan een bepaalde consument; of
- b. het in de uitoefening van een beroep of bedrijf **aanbevelen van** een of meer **specifieke overeenkomsten** waarbij een premiepensioenvordering ontstaat, van een of meer specifieke verzekeringen of van een of meer specifieke financiële instrumenten aan een bepaalde CLNënt;

Adviseur: degene die adviseert;

(Wet op het financieel toezicht)

Wanneer je aan het adviseren bent, heb je zowel als adviseur en als bedrijf een vergunningplicht. Wanneer CLN ervoor kiest om mensen financieel te gaan adviseren zal er bij de AFM dus een vergunning moeten worden aangevraagd. Op de website van de AFM staat hierover het volgende beschreven:

Vergunningplicht

Financiële dienstverleners hebben een vergunning nodig voor het uitoefenen van hun activiteiten. Bij het uitvoeren van de volgende activiteiten is een vergunning noodzakelijk:

- Adviseren en/of bemiddelen in een financieel product,
- Bemiddelen in een (her)verzekering,
- Optreden als (onder)gevolmachtigd agent in verzekeringen,
- Adviseren en/of orders doorgeven in deelnemingsrechten in beleggingsinstellingen ('nationaal regime'),
- Aanbieden van kredieten. (AFM, 2015)

Het financieel adviseren van letselschadeslachtoffers, dan wel het inzicht geven in de financiële positie, valt onder het eerste bulletpoint. In het geval er wordt gekozen voor het financieel adviseren ontstaat er dus een vergunningplicht. De vergunningplicht voor financieel adviseurs ontstaat uit het afleggen van vakbekwaamheidstesten die ervoor zorgen dat zij permanent actueel vakbekwaam zijn. Deze testen staan beter bekend als Wft-toetsen.

De diploma's die vereist zijn om te mogen adviseren op bepaalde onderwerpen zijn als volgt gedefinieerd in het Besluit Gedragstoezicht financiële ondernemingen Wft.

Vereiste diploma's bij advisering		
Onderwerp:	Vereist diploma:	Modules:
Basis	Adviseur basis	– Basis
Consumptief krediet	Adviseur consumptief krediet	– Basis – Consumptief krediet
Schadeverzekering particulier	Adviseur schadeverzekering particulier	– Basis – Schadeverzekeringen particulier
Schadeverzekering zakelijk	Adviseur schadeverzekering zakelijk	– Basis – Schadeverzekeringen particulier – Schadeverzekeringen zakelijk
Zorgverzekering	Adviseur zorgverzekering	– Zorgverzekeringen
Vermogen	Adviseur vermogen	– Basis – Vermogen
Inkomensverzekering	Adviseur inkomen	– Basis – Inkomen
Hypotheckair krediet	Adviseur hypotheckair krediet	– Basis – Vermogen – Hypotheckair krediet
Pensioen	Adviseur pensioen	– Basis – Vermogen – Pensioenverzekeringen

Tabel 7 Vereiste diploma's bij advisering (Besluit Gedragstoezicht financiële ondernemingen Wft, 2015)

Vanaf 1 januari 2014 is het voor alle adviseurs verplicht om te beschikken over deze diploma's. Zoals eerder toegelicht is er niet alleen sprake van "adviseur" wanneer het product daadwerkelijk wordt afgesloten. Er wordt volgens de wet ook al gesproken van adviseren, en dus bovenstaande diploma-plicht, wanneer iemand een concreet product van een concrete aanbieder aanbeveelt.

Voor 1 januari 2014 was er ook al sprake van een bepaalde vergunningplicht. Gezien het feit dat deze is aangepast op 1 januari 2014, geldt er een overgangstermijn. De overgangstermijn geldt voor bedrijven die voor 31 december 2013 al een vergunning hadden en voldeden aan de vakbekwaamheidseisen. Aangezien CLN op dit moment nog niet beschikt over een vergunning van de AFM, valt zij niet in de overgangstermijn.

"Alle adviseurs, ook adviseurs die op 31 december 2013 een geldig diploma hadden, moeten direct over de voor hen relevante nieuwe Wft-diploma's beschikken."

Hieruit kan geconcludeerd worden dat zodra CLN een financieel adviseur aanneemt, diegene zal moeten beschikken over alle nieuwe en relevante, Wft-diploma's.

Naast dat de financieel adviseur zal moeten beschikken over zijn Wft-diploma's, zal ook CLN een vergunning moeten aanvragen. Deze vergunning wordt uitgegeven door de AFM.

De voorwaarde voor deze vergunning staan op de volgende bladzijde weergegeven.

Voorwaarden voor een vergunning

Om voor een vergunning in aanmerking te komen moet men voldoen aan een aantal voorwaarden, zoals:

- Betrouwbare dagelijks beleidsbepalers, medebeleidsbepalers en commissarissen,
- Geschikte dagelijks beleidsbepalers en commissarissen,
- Vakbekwame feitelijk leiders,
- Integere en beheerste uitvoering van de bedrijfsvoering,
- Doorzichtige zeggenschapsstructuur,
- Beroepsaansprakelijkheidsverzekering voor het bemiddelen in (her)verzekeringen en voor het nationaal regime,
- Aansluiting bij het BKR voor het aanbieden van krediet. (AFM, 2015)

Naast alle voorwaarden zijn er ook nog tal van formulieren die ingevuld dienen te worden. Op de website van de AFM staat het volgende beschreven:

Welke formulieren moet u invullen?

Onderstaande formulieren en verklaringen moet men invullen voor de vergunningaanvraag.

• Betrouwbaarheidsformulier	• Relatieverzoek persoon
• Referentenformulier	• Relatie(wijzigings)verzoek onderneming
• Werkervaringsformulier	• Beschrijving bedrijfsprocessen
• Verklaring geen advies	• Geschiktheidsmatrix
• Verklaring geen medewerkers	• Verklaring eed of belofte
• Formulier toelichting op activiteiten	• Bijlage consumptief krediet
• Formulier beperkte producten	
• Verklaring omvang onderneming	

Om zeker te weten of het bedrijf alle relevante informatie heeft verzameld heeft de AFM een checklist opgesteld. Deze checklist staat is opgenomen in bijlage I 'checklist AFM'.

Uiteraard brengt de AFM voor het uitgeven van een vergunning kosten in rekening. Op basis van de huidige tarieven die beschreven staan zijn de kosten als volgt:

Adviseurs, bemiddelaars, (onder)gevolmachtigd agenten en herverzekeringsbemiddelaars:

Vergunningaanvraag	€ 2.000
Betrouwbaarheidstoetsing per dagelijks, mede-beleidsbepaler en commissaris	€ 1.000
Geschiktheidstoetsing per dagelijks beleidsbepaler en commissaris	€ 1.200
Geschiktheidstoetsing per reeds getoetste dagelijks beleidsbepaler en commissaris	€ 200
Betrouwbaarheidstoetsing per reeds getoetste dagelijks beleidsbepaler en commissaris	€ 200

Bovenstaande informatie geeft vereenvoudigd weer wat er allemaal bij komt kijken in het proces *voordat* je mensen financieel wilt gaan adviseren. De eisen zijn streng en de kosten zijn hoog. Daarom is het belangrijk om een afweging te maken tussen het adviseren en informeren van betrokkenen. In paragraaf 4.3 'informeren' worden de eisen weergegeven indien wordt gekozen voor het informeren van betrokkenen.

4.2 Adviseren

Waar de toezichthouders de laatste jaren scherp op hebben toegezien is het passend adviseren van de klant. Een maatregel die hiervoor genomen is, is het invoeren van het provisieverbod. Waar de financieel adviseur vroeger provisie kreeg over het afsluiten van aan bepaald product, is het tegenwoordig zo dat een financieel adviseur onafhankelijk van het advies betaald dient te worden. Hiermee wordt getracht om een prikkel weg te halen die ervoor kon zorgen dat een adviseur iets anders adviseerde dan eigenlijk passend was voor de klant, maar meer goed was voor zijn eigen portemonnee. Daarnaast is de adviseur/instelling in de huidige situatie ook verplicht om zijn/haar kosten inzichtelijk te maken door middel van concrete bedragen. Al deze regels zijn ingevoerd om ervoor te zorgen dat een klant passend geadviseerd wordt.

De Wft schrijft eigenlijk alleen voor dat een advies passend moet zijn. Om iemand passend te kunnen adviseren zijn er een aantal wettelijke eisen opgesteld waar een dienstverleningstraject aan moet voldoen. Een adviestraject is opgebouwd uit vier onderdelen:

- Kennismaking.
- Beeldvorming.
- Oplossing.
- Nazorg.

Bovenstaande begrippen en andere zaken die van belang zijn bij het adviseren zullen verder worden toegelicht in deelvraag 5.

4.3 Informeren

Zoals eerder toegelicht is er een onderscheid tussen adviseren en informeren. Bij informeren wordt er algemene informatie verstrekt. Op de site van de AFM staat dat er een aantal vrijstellingen zijn voor de vergunningplicht voor adviseurs. Adviseren zonder vergunning is mogelijk indien aan alle voorwaarden voor een vrijstelling is voldaan:

- De adviseur heeft een andere hoofdberoepswerkzaamheid dan het verlenen van financiële diensten.
- Vanwege de hoofdberoepswerkzaamheid heeft de adviseur inzicht in de financiële situatie van zijn klant.
- De adviezen over financiële producten liggen in het verlengde van de hoofdberoepswerkzaamheid.
- De adviseur ontvangt voor de verleende adviezen geen betalingen van de aanbieder.
- De adviezen mogen slechts marginaal onderdeel uitmaken van de totale werkzaamheden.
- De adviseur bemiddelt niet in het product waarover hij adviseert

Op het eerste oog lijkt CLN te voldoen aan deze voorwaarden;

De adviseur heeft een andere hoofdberoepswerkzaamheid, namelijk berekeningen maken op het gebied van verlies van arbeidsvermogen van de betrokkene.

De adviseur heeft inzicht in de financiële situatie van de betrokkene, aangezien bij grote berekeningen van verlies van arbeidsvermogen altijd salarisspecificaties, jaaropgaves, UPO en andere financiële benodigdheden worden opgevraagd.

De adviezen over de financiële producten liggen in het verlengde van de hoofdberoepswerkzaamheid, aangezien de betrokkene een grote som geld krijgt uitgekeerd. Hierbij wordt vervolgens getracht een financieel advies te geven.

De adviseur van CLN zal geen betalingen ontvangen van aanbieders.

De adviezen die de adviseur uitbrengt zullen als klein onderdeel gelden naast de hoofdwerkzaamheid, en dus een marginaal onderdeel uitmaken van de totale werkzaamheden.

De adviseur zal niet bemiddelen in bepaalde producten, omdat de adviseur zich niet bezighoudt met werkzaamheden die gericht zijn op het tot stand laten komen van een overeenkomst.

Wanneer er van uit wordt gegaan dat CLN daadwerkelijk voldoet aan de voorwaarden voor vrijstelling, kan er mogelijk geadviseerd worden zonder dat daar een vergunning voor benodigd is. Zoals wel duidelijk is geworden, is de scheidslijn tussen adviseren en informeren erg dun. Of CLN voldoet aan de voorwaarden, zijn enkele argumenten in te brengen dat zij niet voldoen aan bepaalde voorwaarden. Zo kan men zich afvragen of de adviseur wel beschikt over voldoende inzicht in de financiële situatie en of de adviezen wel daadwerkelijk in het verlengde liggen van de hoofdberoepswerkzaamheid.

Bovenstaande in acht nemend, kan CLN er bij voorbaat al voor kiezen om niet te gaan adviseren, maar zich te beperken tot het informeren.

Uiteraard gelden er ook voor het informeren van mensen over financiële producten regels. Deze regels zijn vooral bedoeld om de informatieverstrekking niet over te laten gaan tot adviseren. De AFM heeft een Consultatiedocument opgesteld, genaamd 'Beleidsregel informatieverstrekking, Waar let de AFM op bij het beoordelen van informatieverstrekking over financiële producten en diensten?' Hieronder staan een aantal relevante citaten uit het consultatiedocument:

Wanneer is een uiting een reclame-uiting?

“In de wet staat dat een reclame-uiting iedere vorm van informatieverstrekking is die dient ter aanprijzing van of een wervend karakter kent ter zake van een bepaalde financiële dienst of een bepaald financieel product (artikel 1:1, Wft). Een uiting is wervend of aanprijzend als sprake is van een selectieve weergave van met name de positieve kenmerken van een financieel product.” (AFM)

Aangezien bij het rapport geen uiting wordt gedaan die wervend of aanprijzend is, zou deze niet moeten worden gezien als een reclame-uiting. Of de AFM dit op eenzelfde wijze beoordeelt zal moeten blijken uit de toetsing van het definitieve rapport.

“In het tweede lid van artikel 4:19, Wft staat dat door een financiële onderneming verstrekte informatie correct, duidelijk en niet misleidend moet zijn. Vaak is de scheidslijn tussen niet-correcte, niet-duidelijke en misleidende informatie niet gemakkelijk te trekken, er kan overlap zijn.” Het deel van het beleidsdocument dat betrekking heeft op verstrekte informatie, is opgenomen in bijlage J. De belangrijkste punten, die voornamelijk een vanzelfsprekendheid zijn, uit dit document zijn als volgt:

- De informatie moet inhoudelijk juist zijn.
- Er worden geen tegenstrijdigheden in het product zitten.
- Informatie moet vindbaar, begrijpelijk en evenwichtig zijn.
- Het mag geen misleidende historische cijfers bevatten; het is dus van belang dat bij het benoemen van een bepaald rentepercentage duidelijk wordt gemaakt waar dat percentage vandaan komt, en hoe dit kan worden onderbouwd.
- Het mag geen verkeerde verwachtingen scheppen; er moet duidelijkheid worden verstrekt over de verwachtingen die mogelijk worden geschept. Deze moeten reëel zijn.

Bovenstaande informatie blijkt ook uit de interviews die gehouden zijn met een directielid van het NCI en de medewerker van de AFM. De uitgewerkte interviews kunt u terugvinden in het bijgevoegde document 'bijlagen interviews en gespreksverslagen'.

De belangrijkste vraag uit dit interview en het antwoord daarop van de medewerker van de AFM, vat eigenlijk de gehele deelvraag kort samen:

“Dus algemene informatie met betrekking tot de voor- en nadelen, risico's en kansen van verschillende producten zoals sparen en beleggen mag je geven aan een klant?”

“Ja dat mag. Het is belangrijk dat je geen specifieke producten benoemt van aanbieders. Daarnaast mag je een klant ook niet een bepaalde kant op duwen. Zodra je wel producten gaat benoemen van specifieke aanbieders ben je aan het adviseren/bemiddelen wat zorgt voor een vergunningplicht.”

Het antwoord op de deelvraag

Het antwoord op deze deelvraag kan voor een duidelijke beantwoording het beste worden opgeknipt in twee delen. De tweedeling die gemaakt kan worden, en die tijdens de gegevensanalyse en uitkering van de deelvraag ook al werd gemaakt, is adviseren en informeren.

Adviseren is het benoemen van concrete producten en het benoemen van een concrete aanbieder. In het geval er voor adviseren gekozen wordt, zullen zowel de adviseur als het bedrijf aan verschillende strenge regels moeten voldoen. Zo zal het bedrijf een vergunning moeten aanvragen bij de AFM. Wat er allemaal voor nodig is om zo'n vergunning te krijgen, is terug te lezen op pagina 42. De adviseur zal zich moeten houden aan de regels van de AFM. Zo zal zij/hij bekwaamheidstesten moeten afleggen in de vorm van Wft-toetsen. De behaalde toetsen moeten door middel van permanente educatie actueel gehouden worden.

De aanvraag van de vergunning en het behalen van de Wft-tentamens is erg tijdrovend. Daarnaast zijn de kosten hiervoor aanzienlijk.

Naast adviseren kan er ook gekozen worden voor informeren. Informeren is het aanbieden van informatie die voor iedereen gelijk is. Bij informeren wordt er niet gestuurd op een bepaald product en zal er ook niet bemiddeld worden in het tot stand brengen van een overeenkomst.

Wanneer je aan de kant blijft van informeren, is er geen vergunningplicht. Hetgeen dat allemaal mogelijk is zonder vergunning, is:

- Het geven van algemene informatie over financiële producten zoals:
 - o Voor- en nadelen,
 - o Risico's,
 - o Kansen.
- De huidige financiële situatie van de klant in kaart brengen in een CBI-overzicht
- Het weergeven van "gemiddelde" rentestanden, mits goed onderbouwd
- Het doorsturen van deze klanten naar banken of vermogensbeheerders, het is zelfs mogelijk om de NAWTE gegevens door te geven.

Na overleg met verschillende leidinggevende personen binnen CLN is besloten om, naar aanleiding van de uitkomsten van deze deelvraag, het "advies" te houden aan de informatie kant. Daarom wordt in het vervolg uitgegaan van het geven van een inzicht in de financiële positie waarbij de klant dus wordt geïnformeerd en niet geadviseerd.

CLN kan dus volgens de wet algemene informatie verstrekken aan de klant. Zij kan de klant wijzen op bepaalde voor- en nadelen verbonden zijn aan verschillende financiële producten. Daarnaast kunnen zij weergeven op welke wijze de financiële positie van een klant verandert direct na het ongeval, maar ook over een langere looptijd. Hierbij is het van belang dat eventuele producten en rentestanden duidelijk worden uitgelegd en onderbouwd.

Na een gesprek met de klant waarin hij/zij wordt geïnformeerd over alle mogelijke financiële opties, kan CLN deze klanten doorverwijzen naar banken of vermogensbeheerders, mits zij daar geen vergoeding voor krijgen. Het is wettelijk vastgelegd dat CLN zelfs de NAWTE gegevens mag doorgeven aan een bank of vermogensbeheerder. Of dit voor CLN wenselijk is, is weer een andere discussie. Gezien het vrijblijvende aspect en de slechts informatieve inhoud van het rapport moet de klant geheel vrij blijven in zijn of haar keuze.

Hoofdstuk 5 Hoe dient het “financieel advies” te worden opgebouwd?

De reden van de deelvraag

Vorige deelvragen dienden om inzicht te verkrijgen in het proces voorafgaand aan het advies. Deze deelvraag is een uitwerking van alle opgedane kennis tijdens de beantwoording van de vorige deelvragen. Aangezien nu duidelijk is waar de eventuele risico's liggen en wat er wettelijk gezien wel en/of niet mag, kan er bij deze deelvraag gekeken worden naar de manier waarop het advies kan worden vormgegeven. Welke adviesstukken moeten hierin verwerkt worden? Hoe kan dat het beste worden vertaald naar de klant? Wat verwachten belangenbehartigers en experts van een dergelijk rapport voor de betrokkene?

Deze deelvraag is dus eigenlijk de praktische uitwerking van dit onderzoek. Deze deelvraag hangt tevens samen met het beroepsproduct dat is bijgevoegd bij dit onderzoeksrapport.

De methodologische aanpak van de deelvraag

Voor het beantwoorden van deze deelvraag is gebruik gemaakt van de interviews. Er is gekozen voor interviews omdat er weinig concrete informatie beschikbaar is over hoe een financieel advies opgebouwd dient te worden omdat dit erg verschilt per aanbieder en klant. Daarentegen is er wel veel losse informatie beschikbaar. Er zijn namelijk talloze artikelen, blogs en tijdschriften waarin wordt geschreven over het geven van een financieel advies. Het lastige bij deze deelvraag is dat CLN op basis van de beantwoording van de vorige deelvragen niet gaat adviseren, maar gaat informeren. Het was dus noodzakelijk om goed te kijken naar welke informatie wel van toepassing is en welke niet. Zo is bijvoorbeeld voor het adviseren van een klant een klantprofiel verplicht, terwijl bij informeren die verplichting er niet is. Toch kan het bij informeren wellicht handig zijn om een deel uit het klantprofiel te gebruiken.

Voor het beantwoorden van deze deelvraag zijn experts, belangenbehartigers en een letselschadeslachtoffer geïnterviewd. Aan hen zijn vragen gesteld met betrekking tot hun verwachtingen van een financieel advies aan een betrokkene.

Naast deze interviews hebben er ook verschillende gesprekken plaatsgevonden met de directeur Personenschade en de Commercieel Manager van CLN, een Manager van een verzekeraar en twee vermogensadviseurs.

Naast interviews en deskresearch zijn er ook twee boeken geraadpleegd:

- ‘Het nieuwe businessmodel in financieel advies’, Henk Volberda en Kevin Heij. Dit boek gaat over de wijze waarop een adviseur aan zijn klanten zijn/haar waarde levert en kan blijven leveren. Ook wordt ingegaan op een aantal tips en zaken die zich richten op de verandering in de markt en de toekomst hiervan.
- ‘Financiële planning voor de particulier’, Anneke de Koning en Ploni Koevoet. Dit boek gaat over de financiële planning van een particulier. Het gaat in op het proces van het maken van een financiële planning. Daarbij komen verschillende scenario's langleven(pensioen), vroegtijdig overlijden, arbeidsongeschiktheid en werkloosheid aan bod. In de informatie die CLN wil verstrekken spelen deze verschillende scenario's waarschijnlijk geen prominente rol. Wel kan dit informatie opleveren die mogelijk relevant kan zijn voor een aantal financiële opties, zoals de pensionering en het eigen vermogen.

Uit een eerste korte inventarisatie met deskresearch bleek dat er vooral veel informatie beschikbaar is over het *adviseren* van mensen en in veel mindere mate over het *informeren* van mensen. Daarom is er veelal informatie gebruikt dat in eerste instantie bedoeld is voor het adviseren van mensen, maar is aangepast naar de “informatieve vorm” die CLN zal gaan hanteren. Om eventuele verwarring te voorkomen werd in de diverse gesprekken en artikelen dus vaak gesproken over financieel adviseren, terwijl CLN dus eigenlijk financieel zal gaan informeren.

De theorie achter de deelvraag en een gegevensanalyse

“Financiële planning” is het vrijwel alles omvattende begrip dat komt kijken bij financieel adviseren. De omschrijving van het begrip ‘financiële planning’ is als volgt:

“Financiële planning is een **proces** waarbij de **financiële wensen** van een persoon worden gerealiseerd voor zover dit mogelijk is binnen het **budget** dat beschikbaar is.” (Koevoet, 2008)

Een compleet financieel plan zoals toegelicht in het boek ‘Financiële planning voor de particulier’ is voor een ieder interessant. Het boek behandelt namelijk de huidige en de toekomstige financiële situatie. Daarbij houdt het rekening met de wensen en doelstellingen van de klant. Ook kijkt men bij een financieel plan naar verschillende scenario’s, zoals langlevens, vroegtijdig overlijden, werkloosheid en arbeidsongeschiktheid.

De financieel adviseur zal per scenario kijken naar de wensen van de klant, binnen zijn/haar financiële mogelijkheden. Indien binnen een scenario te korten blijken zal de financieel adviseur een aantal oplossingen voordragen. Deze kunnen betrekking hebben op de uitgaven, maar ook op eventuele financiële mogelijkheden, te denken valt aan sparen, beleggen en het aflossen van de hypotheek. Een financiële planning is voor iedereen interessant, maar met name voor letselschadeslachtoffers. Het ongeval kan namelijk een zeer grote impact hebben op hun inkomen en leefpatroon.

Het maken van een compleet financieel plan ligt niet in de lijn der verwachting, gezien de antwoorden op de vorige deelvragen. CLN wil zich meer richten op de financiële mogelijkheden die een financieel adviseur kan aandragen.

Het doel is om de betrokkene bewust te maken van de mogelijkheden die er zijn met de ontvangen schadevergoeding. Een financieel plan van een financieel planner zou echter wel een goede vervolgstap kunnen zijn op het informatieve advies van CLN.

Financieel adviseurs zijn bovengemiddeld ondernemend. Dit blijkt uit een onderzoek besproken in het boek ‘Het Nieuwe businessmodel in financieel advies’. Financieel adviseurs scoren 4% boven het Nederlandse gemiddelde. Ondernemerschap gaat gepaard met pro activiteit (anticiperen op nieuwe ontwikkelingen) en een relatief hoge omzet afkomstig vanuit het internet (Het nieuwe businessmodel in financieel advies, 2014). In het geval een financieel adviseur dit onderzoek uitvoert zal deze moeten kijken naar de behoeftes van de betrokkene en hoe deze waarde kan creëren. Volgens de Amerikaanse consultants Donald Mitchell en Carol Coles kan dat als volgt:

- lage prijzen hanteren;
- aantrekkelijkere producten of diensten aanbieden;
- meer keuze of informatie bieden;
- een persoonlijke band hebben met de klant.

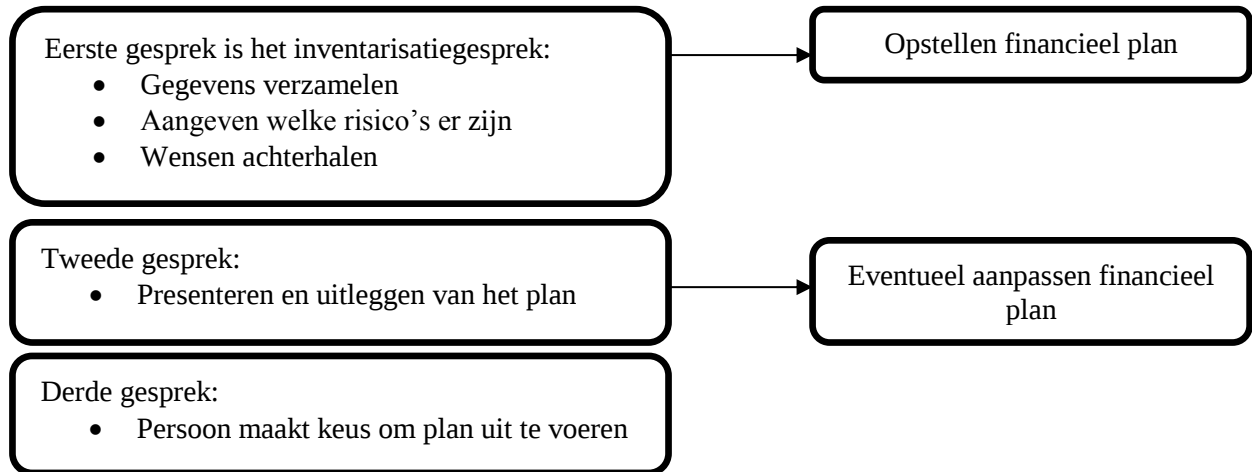
In het onderzoek komt naar voren dat financieel adviseurs zich van oudsher vooral richtten op het bieden van meer keuze of informatie. Dit doen zij door informatiesymmetrie:

“De adviseur heeft kennis of toegang tot kennis die de klant niet heeft. Dat geldt op macroniveau (weten wat er te koop is in de financiële wereld), mesoniveau (goed de weg weten naar de verschillende aanbieders van financiële producten c.q. daar een nauwe band mee hebben) en microniveau (goed de afzonderlijke producten en diensten kennen).” Omdat de financieel adviseur dicht bij de klant staat kan hij beter bepalen wat bij de klant past dan een aanbieder van financiële producten. (Het nieuwe businessmodel in financieel advies, 2014)

Informatiesymmetrie is een belangrijk onderdeel van dit onderzoek. Dit wordt onderstreept door de informatieve financiële informatie die CLN de betrokkene wilt bijbrengen. De overige segmenten van het onderzoek van Donald Mitchell en Carol Coles zijn in mindere mate van belang aangezien de financiële informatie verstrekking geen verdienmodel vormt. Het boek ‘Het nieuwe businessmodel in financieel advies’ conCLNdeert dat voor een financieel adviseur louter het aanvullen van het kennistekort van de klant geen goed verdienmodel meer is. Dit biedt adviseurs van CLN de mogelijkheid om dit gat op te vullen.

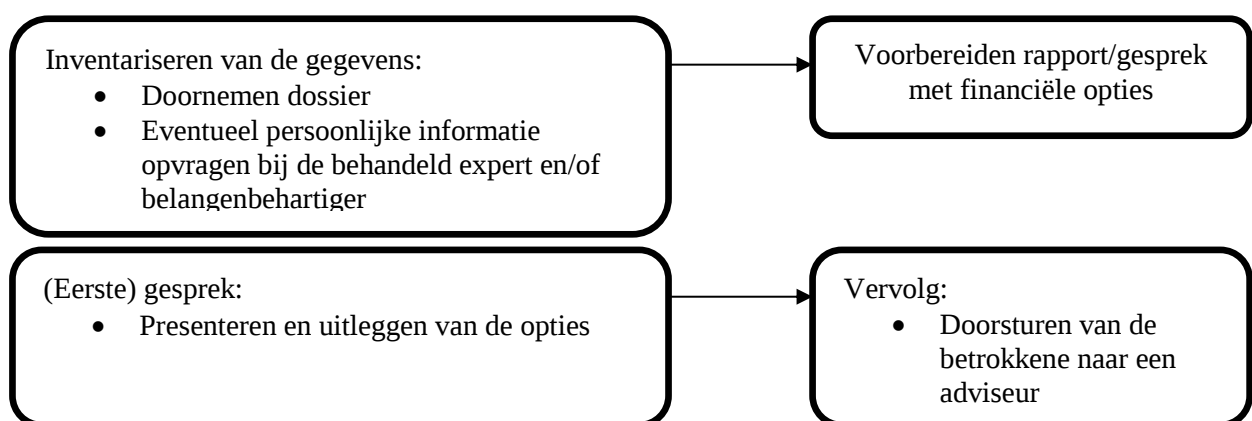
5.1 Proces financieel advies / infomeren

Bij de werkwijze van de adviseur rondom het geven van financiële informatie kan deels worden aangesloten bij de werkwijze van een financieel planner. Deze werkwijze is volgens het boek 'Financiële planning voor de particulier' als volgt:

De hoeveelheid van de gesprekken zal verschillen. Waar een financieel planner of adviseur meerdere gesprekken zal voeren met zijn of haar klant, zal de adviseur van CLN dit moeten samenvoegen tot één gesprek. Dit is mogelijk doordat de adviseur van CLN geen concreet advies zal geven, maar enkel een aantal vrijblijvende opties voorlegt. De belangenbehartigers en de experts van CLN gaven tijdens de groepsdiscussie aan dat ook letselslachtoffers waarschijnlijk niet gebaat zijn bij meerdere gesprekken. Naast het feit dat dit voor iedereen extra tijd en dus kosten met zich meebrengt, heeft CLN ook niet de vergunningen voor het adviseren en het afsluiten van eventuele producten. Hiervoor zal de betrokkene zich moeten wenden tot een financieel adviseur of direct bij een bank/vermogensbeheerder. De adviseur van CLN kan hier wel op anticiperen door een aantal mogelijk partijen te benoemen die van toepassing kunnen zijn voor de betrokkene.

Het proces van de adviseur van CLN zal er als volgt uitzien:

5.2 Inventariseren van de gegevens

Het eerste proces is het inventariseren van de gegevens. Dit is van belang om te kijken met wat voor soort situatie je te maken hebt. Zo zijn zaken met kinderen zeer verschillend van zaken met volwassenen. Daarnaast is het van belang om te weten of diegene bijvoorbeeld een huur of een koopwoning heeft en in welke mate zij beperkt zijn. Des te meer informatie beschikbaar is, des te beter voor de financieel adviseur. Veel van deze gegevens zullen al bekend zijn binnen CLN. Zo zal bij de expert informatie bekend zijn over de gezinssamenstelling, de woonsituatie, en de mate van beperking. Verder is een inschatting van de kennis, ervaring en risicobereidheid van de betrokkene mogelijk. De rekenkundige afdeling is op de hoogte van de financiële gegevens, zoals salarisstroken, jaaropgaves, uniform pensioen overzichten (UPO's) en uitkeringsgegevens van het UWV. Aan de hand van deze gegevens zou het mogelijk moeten zijn om een goede basis inventarisatie te maken van de betrokkene.

Een financieel adviseur maakt in de praktijk gebruik van een klantprofiel. Bij elk financieel advies is een klantprofiel namelijk wettelijk verplicht. Een klantprofiel bestaat uit:

- De huidige financiële situatie
- Inventarisatie van wensen en doelstellingen
- Inventarisatie doelstellingen en/of wensen
- Risicobereidheid

Aangezien de adviseur van CLN zal gaan informeren is het gebruik van een klantprofiel niet verplicht. Toch kan het nuttig zijn om extra essentiële gegevens bij de betrokkene op te vragen en vast te leggen. Dit kan door middel van het laten invullen van een klantprofiel. In bijlage K staat een klantprofiel dat CLN kan gebruiken voor het geven van het informatieve advies.

Uit de informatie van de expert/belangenbehartiger en/of het klantprofiel kan informatie worden gehaald die men kan gebruiken tijdens het geven van informatie aan de betrokkene. Op basis van onderstaande vragen uit het klantprofiel kan de adviseur bijvoorbeeld al bepalen op welk “niveau” hij informatie dient te verstrekken aan de betrokkene. Hij kan op die manier inspelen op de huidige kennis van de betrokkene.

In welke mate volgt u wat er op de financiële markten gebeurt?

- ☐ Nooit.
- ☐ Soms (ten minste 1 x per maand).
- ☐ Vaak (ten minste 1 x per week).

Tot welk niveau wilt u geïnformeerd worden als u een financieel product aanschaft?

- ☐ Niet, ik vertrouw op mijn adviseur.
- ☐ Globaal.
- ☐ Gedetailleerd.

(Independent Insurance, 2015)

Op basis van een antwoord op onderstaande vraag kan de adviseur vervolgens een inschatting maken van de risicobereid van de betrokkene. In het geval diegene aangeeft dat hij ‘altijd zoveel mogelijk zekerheid zoekt’, kan de adviseur hem daar extra attent op maken tijdens het gesprek. Omdat het geen advies is, dient de adviseur daarentegen ook de andere voordelen, nadelen, risico’s, zekerheden en mogelijke alternatieven te benoemen.

Kunt u leven met financiële risico's?

☐ Ik accepteer onzekerheid en kan goed leven met financiële risico’s.

☐ Ik waag wel eens een gokje maar vermijd grote risico’s.

☐ Ik zoek altijd zoveel mogelijk zekerheid.

(Independent Insurance, 2015)

5.3 Inhoud rapport

Voor de beantwoording van deze deelvraag is gebruik gemaakt van verschillende interviews. Tijdens deze interviews is getracht om te achterhalen wat de verschillende partijen (slachtoffers, experts, belangenbehartigers en financieel adviseurs) verwachten van een dergelijk rapport. Deze interviews zijn terug te vinden in het bijgevoegde document ‘bijlagen interviews en gespreksverslagen’. Door in de verschillende gesprekken verschillende mogelijkheden door te nemen, is er één rapport ontstaan waarin de informatie staat die de financieel adviseur van CLN kan gebruiken. Dit rapport is het bijgevoegde beroepsproduct. In dit rapport worden een aantal financiële opties benoemd die tot de mogelijkheden behoren voor de betrokkene.

Het rapport kan als volgt worden ingedeeld:

1. Inleiding	8. Banksparen
2. Samenstelling huishouden	9. Scheiden
3. Kennis, ervaring, risicobereidheid	10. Do's en dont's
4. Huidige financiële situatie	11. Doorsturen financieel adviseur
5. Sparen	12. CBI overzicht
6. Aflossen hypotheek	13. Klantprofiel
7. Beleggen	

De indeling van het rapport wordt hieronder kort toegelicht.

Het rapport dient te beginnen met een inleiding. In deze inleiding wordt toegelicht wat de aanleiding, het onderwerp en het doel van het rapport is. Daarnaast dient er te worden toegelicht voor wie het rapport bestemd is en hoe het rapport is opgebouwd. Aangezien de kans groot is dat er verwarring ontstaat over de termen ‘adviseren’, ‘informerende’ en ‘bemiddelen’ zal de inleiding zéér duidelijk moeten vermelden dat dit rapport geen adviesrapport is. Er moet duidelijk worden gemaakt dat dit rapport dient als een informatief document, waarbij geen enkel persoonlijk advies wordt gegeven. Ook moet er nogmaals worden benoemd dat CLN geen enkele verantwoordelijkheid draagt voor de door de betrokkene gemaakte keuzes. Voor de zekerheid dient men contact te zoeken met de bedrijfsjurist van CLN, alvorens het rapport verschijnt.

Na de inleiding komt er een korte introductie die betrekking heeft op de betrokkene. Zo wordt de samenstelling van zijn huishouden, zijn kennis en ervaring en risicobereidheid weergegeven. Hierbij kan worden verwezen naar de informatie die blijkt uit het klantprofiel. Mocht het klantprofiel reeds te zijn ingevuld dient dit te worden bijgevoegd in het rapport. Alvorens er wordt overgegaan naar de mogelijke financiële opties is het mogelijk om de huidige financiële situatie in kaart te brengen. Het zal per situatie erg verschillen welke informatie er bekend is, en dus welke informatie hier kan worden weergegeven.

5.4 Verschillende financiële scenario's

5.4.1 Sparen

Allereerst dient de financiële optie sparen benoemd te worden. Sparen is (over het algemeen) de meest eenvoudige en risicovrije manier om de schadevergoeding te laten renderen. Iedereen beschikt over een eigen betaal en/of spaarrekening waar de schadevergoeding op kan worden gestald. Hierover wordt dan rente ontvangen door de betrokkene. Voor de financiële opties sparen dient het volgende te worden benoemd:

- Spaarvormen: Welke spaarvormen zijn er allemaal, en wat houden deze spaarvormen in?
- Aanbieders: Welke aanbieders zijn er en met welke tarieven en rentes rekenen zijn?
- Voor- en nadelen: Welke voor- en nadelen komen er kijken bij sparen?

De adviseur zal de betrokkene moeten informeren over bovenstaande componenten van het sparen. Daarbij dient hij rekening te houden met de risicobereidheid, doelstellingen en wensen van de klant.

5.4.2 Aflossen hypotheek

Als tweede optie kan het aflossen van de hypotheek worden benoemd. Uiteraard dient men eerst te kijken naar het al dan niet bezitten van een woonhuis. Daarnaast moet er ook gekeken worden naar het al dan niet hebben van een hypotheek en welke hypotheekvorm de betrokkene dan heeft. Zo is een aflossingsvrije hypotheek over het algemeen een stuk geschikter om vervroegd af te lossen dan een spaarhypotheek.

Voor het Aflossen van de hypotheek dient het volgende te worden benoemd:

- Voorwaarden: Welke voorwaarden gelden er bij het vervroegde aflossen van de hypotheek, mogelijk, aangezien de voorwaarden kunnen verschillen per hypotheek en aanbieder?
- Aflossen en de fiscus: Wat zijn de fiscale consequenties wanneer de betrokkene zijn of haar hypotheek vervroegd zou aflossen?
- Voor- en nadelen: Welke voor- en nadelen komen er kijken bij de financiële optie aflossen van de hypotheek?

Ook bij deze optie dient de adviseur rekening te houden met het ingevulde klantprofiel. Wanneer de betrokkene bijvoorbeeld aan heeft gegeven dat zij het liefst geen schulden heeft, kan de adviseur benoemen dat dit een goede optie kan zijn.

Aangezien hypothecaire kredieten zeer ingewikkelde financiële producten zijn, is het belangrijk om te benadrukken dat hiervoor een hypothecair krediet adviseur voor moet worden ingeschakeld. Dit wordt verder behandeld in paragraaf 5.5.6.

5.4.3 Beleggen

Als derde optie kan de optie beleggen besproken worden. Beleggen is een manier om hogere rendementen te behalen dan met sparen. Echter, daar zitten wel risico's aan verbonden. Het is daarom extra belangrijk dat zowel de voor- als nadelen van beleggen worden benoemd. Het is essentieel dat er wordt benoemd dat aan de voordelen van beleggen vaak ook indirect een nadeel hangt. Bijvoorbeeld dat hogere rendement vaak gepaard gaan met hogere risico's.

Verder dient voor de optie beleggen onder meer het volgende te worden benoemd:

- Beleggingsvormen: Welke beleggingsvormen zijn er allemaal en welke voorwaarden horen daarbij?
- Aanbieders: Welke aanbieders zijn er allemaal en welke kosten rekenen zij?
- Beleggen en de fiscus: Wat zijn de (mogelijke) fiscale consequenties in het geval de betrokkene gaat beleggen?

5.4.4 Banksparen

Als laatste financiële optie kan de optie banksparen worden toegelicht. Door middel van banksparen kan de betrokkene mogelijk extra pensioen opbouwen. Of dit mogelijk is kan worden bepaald door middel van een consumptief besteedbaar inkomen (CBI) analyse van de adviseur. Een CBI-analyse wordt verder toegelicht in paragraaf 5.6.8.

Voor de financiële optie banksparen dient het volgende te worden benoemd:

- Verschillende vormen: Welke vormen van banksparen zijn er?
- Banksparen en de fiscus: Hoe wordt banksparen fiscaal behandeld?
- Aanbieders: Welke aanbieders zijn er op de markt en welke rentes bieden zij?
- Voor- en nadelen: Welke voor- en nadelen hangen er aan het banksparen?

Let wel, voor alle financiële opties geldt; het is van groot belang dat er niet geadviseerd wordt. De adviseur mag slechts informatie verstrekken die “algemeen” is. Hij mag geen concrete adviezen geven.

Overige gegevens

5.4.5 Scheiden

In hoofdstuk 3 is besproken dat de heer L. aangaf dat het relatief vaak voor komt dat letselschadeslachtoffers gaan scheiden na een ernstig ongeval. Dit risico dient benoemd te worden in het rapport. De adviseur zal moeten wijzen op de risico's, en de betrokkene attenderen op mogelijkheden om dit risico af te dekken. Het is belangrijk dat dit op een juiste wijze wordt omschreven, omdat dit uiteraard een privé aangelegenheid is.

Het is ook een goede mogelijkheid dat de adviseur de betrokkene doorverwijst naar een notaris of een financieel adviseur om de mogelijkheden door te spreken.

5.4.6 Doorsturen naar financieel adviseur

Zoals bij bovenstaande financiële opties al is besproken, is het vrijwel altijd van groot belang dat er een financieel adviseur wordt ingeschakeld. Waar de adviseur van CLN enkel informatie verstrekt, kan een (onafhankelijk) financieel adviseur daadwerkelijk concrete adviezen geven. Zeker voor het aflossen van de hypotheek, grote beleggingen en het maken van een totaal financieel plan is het inschakelen van een financieel adviseur noodzakelijk.

In hoofdstuk 4 is toegelicht dat CLN de betrokkene mag doorverwijzen naar een instelling waar zij in goed contact mee staan, mits zij daar geen vergoeding voor krijgen. Het is erg belangrijk dat de betrokkene zich gehoord voelt bij een financieel adviseur. Daarom is het belangrijk dat, mocht CLN iemand doorverwijzen, zij oog houden voor de wensen van de klant.

De betrokkene kan zich uiteraard melden bij zijn eigen bank (indien iemand een grote schadevergoeding krijgt, bestaat er ook de mogelijkheid dat de betrokkene al wordt benaderd door zijn bank). De betrokkene kan ook kiezen voor een onafhankelijk financieel adviseur. Het verschil tussen een onafhankelijke adviseur, tussenpersoon, bemiddelaar of directe aanbieder is voor mensen zonder kennis in de financiële wereld vaak niet duidelijk. Daarom dient er in dit stukje advies de verschillen tussen directe distributie en een (on)afhankelijk adviseur te worden benoemd. Met deze verschillen kan de betrokkene rekening houden bij het inschakelen van een adviseur.

Tijdens het gesprek met een financieel adviseur gaf deze aan dat het wenselijk is om de betrokkene naar een onafhankelijke adviseur door te verwijzen. Zij kunnen het complete plaatje bekijken en alle aanbieders vergelijken. Een adviseur verbonden aan een bank biedt slechts zijn “eigen” producten aan.

5.4.7 Do's en Dont's

Als afsluitend advies is het wenselijk om kort en bondig een aantal do's en dont's weer te geven. Dit zijn een aantal kleine korte adviezen die men kan benoemen richting de betrokkene. Alle geïnterviewde partijen zijn enthousiast over het idee om dit deel toe te voegen aan het advies.

5.4.8 CBI overzicht

Als extra service kan er een CBI overzicht gemaakt worden. In dit CBI overzicht kan zeer overzichtelijk worden weergegeven hoe de financiële positie er op dit moment en in de toekomst uitziet. Een CBI overzicht is op te stellen aan de hand van de financiële gegevens die worden aangeleverd. Daarnaast kunnen er een aantal hypothetische scenario's worden weergegeven waarin bijvoorbeeld de hypotheek is afgelost of waarbij het vermogen volledig wordt belegd. Aan de hand van het CBI kan vervolgens inzicht worden gegeven in de huidige en toekomstige financiële positie.

5.5 Presenteren van het rapport

De presentatie van het rapport is een belangrijk aspect. Van te voren moet de financieel planner al bepalen of hij de betrokkene formeel of informeel aanspreekt. Daarnaast moet er gelet worden op het spreektempo, intonatie, volume, articulatie, lichaamshouding, manier van kijken en gebaren. Naast de verbale en non-verbale communicatie moet de adviseur van CLN ook letten op de inhoud. Aangezien de scheidslijn tussen adviseren en informeren zeer dun is, moet de adviseur goed letten op welke informatie hij deelt. Zodra hij specifieke producten gaat benoemen of mensen een bepaalde kant op stuurt is hij namelijk aan het adviseren. Dat zal zowel door de adviseur, als door de expert, moeten worden voorkomen aangezien er dan een vergunningplicht geldt.

5.6 Overige informatie

Ieder advies dient te worden afgestemd op het individu. Aangezien de dienst van CLN vooral dient als een extra service naar de betrokkene toe, kan het voor komen dat er ook componenten worden onderzocht die in eerste instantie geen aansluiting vinden bij een doorsnee advies. In de periode dat dit onderzoek is uitgevoerd is er alvast met een aantal experts gesproken over zaken waarbij de mogelijkheden zijn bekeken voor het uitvoeren van dit onderzoek.

Zo is het bijvoorbeeld ook goed mogelijk dat de adviseur onderzoek doet naar bepaalde financiële kosten die komen kijken bij het letsel. Zo kan de adviseur bijvoorbeeld een inschatting maken van zorgkosten wanneer iemand thuis wordt verzorgd of wanneer diegene opgenomen wordt in een instelling. Daarnaast kan de adviseur bijvoorbeeld ook informeren op mogelijk veranderende kosten in de huishouding of over gewijzigd overheidsbeleid.

Gezien de informatieve basis van het advies, kan de invulling hiervan erg breed zijn. Het zal in de praktijk moeten blijken hoe het rapport verder kan worden in-/aangevuld. Hierbij kan aansluiting worden gezocht bij een uitspraak van de heer Erik Willems, Directeur APS Pensioenteam:

(Het nieuwe businessmodel in financieel advies, 2014)

“In je kelder aan nieuwe producten knutselen, heeft geen zin. Je kunt alleen maar innovatief zijn door nauw contact met de klant. Dan weet je wat er leeft”.

Het antwoord op de deelvraag

De opbouw van het financieel advies is tot stand gekomen door de kennis die is opgedaan tijdens de opleiding Financial Services Management te vergelijken met de verwachtingen van experts, belangenbehartigers, financieel adviseurs en diverse medewerkers van CLN.

Voorafgaand aan het gesprek zal er een goede inventarisatie gemaakt moeten worden. De gegevens die benodigd zijn voor een goede inventarisatie kunnen worden opgevraagd bij de expert en/of de belangenbehartiger. Daarnaast kan er voor worden gekozen om de betrokkene een klantprofiel in te laten vullen. Indien dit vooraf gebeurt, kan de adviseur zich daar op voorbereiden. Eventueel is ook het invullen van het klantprofiel tijdens het gesprek mogelijk. De adviseur kan zijn gespreksstof en het niveau van advisering hierop aanpassen.

Uit de verschillende gesprekken, onderzoeken en interviews is de volgende inhoud van het rapport gekomen:

1. Inleiding	8. Banksparen
2. Samenstelling huishouden	9. Scheiden
3. Kennis, ervaring, risicobereidheid	10. Do's en dont's
4. Huidige financiële situatie	11. Doorsturen financieel adviseur
5. Sparen	12. CBI overzicht
6. Aflossen hypotheek	13. Klantprofiel
7. Beleggen	

Hetgeen wat besproken wordt bij deze financiële opties is reeds toegelicht. Een aantal zaken zijn hiernaast van essentieel belang:

- 1 De adviseur van CLN moet letten op de manier waarop hij de informatie brengt. Zodra hij namelijk concrete producten of aanbieders gaat benoemen is hij aan het adviseren. Dit zorgt voor een vergunningplicht, voor zowel de adviseur als het bedrijf.
- 2 De adviseur zal de kennis die hij deelt moeten afstemmen op de betrokkene. Hij dient rekening te houden met de kennis en ervaring van de betrokkene.

De opbouw zoals hierboven weergegeven kan per betrokkene verschillen. Zo kan er bijvoorbeeld bij iemand met ernstige beperkingen ook informatie worden gegeven over bepaalde zorgkosten. In de praktijk zal moeten blijken wat er allemaal mogelijk is en wat er bij de betrokkene speelt. Om dit vooraf al dusdanig te kunnen ondervangen, dient er bij de expert en belangenbehartiger al informatie te worden opgevraagd. Zoals de heer Erik Willems, Directeur APS Pensioenteam, zei: ‘in je kelder aan nieuwe producten knutselen, heeft geen zin. Je kunt alleen maar innovatief zijn door nauw contact met de klant. Dan weet je wat er leeft’. In de praktijk zal dus moeten blijken wat er nog meer mogelijk is om de betrokkene enigszins op weg te helpen na afwikkeling van de schade.

Bijgevoegd bij deze scriptie is het beroepsproduct dat aan de hand van dit onderzoek is gecreëerd. Dit beroepsproduct kan door CLN gebruikt worden als leidraad voor het financieel informeren van de betrokkene. Het rapport is op dezelfde wijze samengesteld als in deze deelvraag toegelicht. Het rapport moet worden aangepast naar aanleiding van de situatie van de betrokkene. Dit rapport kan echter grotendeels worden gebruikt door de financieel adviseur om de betrokkene te informeren over een aantal financiële opties.

In de praktijk zal moeten blijken of dit rapport tijdens het gesprek toegelicht wordt en vervolgens wordt meegegeven, of dat de betrokkene misschien een vereenvoudigd rapport krijgt, met daarop enkel de highlights van het gesprek. Dit zal dan ook per persoon verschillen en de adviseur zal moeten aanvoelen wat hij in die situatie het meest geschikt acht voor de betrokkene.

Hoofdstuk 6

Conclusie en aanbevelingen

De hoofdvraag van het onderzoek luidde:

Wat kan CLN doen om de betrokkene te voorzien van een helder inzicht in zijn financiële positie en opties na uitbetaling van de schadevergoeding?

Dit onderzoek is opgebouwd uit vijf deelvragen die ervoor dienen om antwoord te kunnen geven op bovenstaande hoofdvraag. Waar een doorsnee onderzoek wordt opgebouwd uit deelvragen die ieder stap voor stap zorgen dat je dichterbij het antwoord komt op de op zichzelf losstaande hoofdvraag, vormt bij dit onderzoek iedere deelvraag een stukje van het antwoord op de hoofdvraag. Daarom wordt er in deze conclusie een helicopterview weergegeven van het verloop en de uitkomsten van het onderzoek.

Om antwoord te geven op de hoofdvraag is het onderzoek in twee delen verdeeld. Het eerste deel had betrekking op het vaststellen van de schade en welke risico's daarbij komen kijken. Het tweede deel had betrekking op de uitwerking van het onderzoek. Daarbij is er gekeken naar de mogelijkheden binnen de kaders van de wet- en regelgeving en gekeken naar de mogelijkheden tot het geven van een informatief financieel advies.

De schadevergoeding die wordt betaald aan de betrokkene wordt vastgesteld op basis van een educated guess, met het in acht nemen van de mogelijke toekomstige goede en kwade kansen. Deze manier van schadevaststelling wordt in mindere mate ook toegepast bij het geven van een financieel advies. Bij een compleet financieel advies, ook wel een financiële planning, wordt namelijk ook uitgegaan van goede en kwade kansen. Zo kan een financieel planner kijken naar het risico van arbeidsongeschiktheid, maar ook naar de kansen die er zijn op bijvoorbeeld het gebied van verkopen van de onderneming.

Aangezien noch de expert van CLN noch de belangenbehartiger van het slachtoffer of het slachtoffer zelf de toekomst kan voorzien, blijft het vaststellen van de schade een lastig proces. De uitgangspunten die de basis vormen voor de berekening zijn dus een schatting van goede en kwade kansen in de toekomst, wat resulteert in een schadebedrag. Het schadebedrag wordt opgebouwd volgens een aantal posten:

- Concrete kosten

Onder de concrete kosten vallen de medische kosten, beschadigde spullen zoals kleding en apparatuur, vervoerskosten, verpleging, huishoudelijk hulp, verpleging en wat dies meer zij. Deze kosten zijn concreet vast te stellen aangezien dit veelal kosten betreffen die of al gemaakt zijn of voor de toekomst concreet te bepalen zijn.

- Verlies van arbeidsvermogen

Verlies van arbeidsvermogen heeft betrekking op het verschil in inkomen/pensioen van de situatie voor en na het ongeval. Het verlies van arbeidsvermogen vormt vaak de grootste schadepost. Het schadebedrag wordt door CLN bepaald aan de hand van het verschil in het hypothetische inkomen en de werkelijke situatie. De hypothetische situatie is een situatie die weergeeft hoe de resterende carrière redelijkerwijs had kunnen verlopen. De hypothetische situatie wordt bepaald met inachtneming van de goede en kwade kansen zoals bepaald door de expert en belangenbehartiger. De werkelijke situatie is de situatie zoals die zich voordoet na het ongeval. Om het verlies van arbeidsvermogen vast te stellen worden deze twee situaties met elkaar vergeleken.

- Smartengeld

“Indien slachtoffers letsel hebben opgelopen, hebben zij naast vergoeding van materiële schade recht op smartengeld. Smartengeld is een vergoeding ter compensatie van immateriële schade, zoals pijn, leed en verdriet.” (De Letselschade Raad, 2015) Het smartengeld wordt in onderling overleg tussen expert en belangenbehartiger bepaald aan de hand van jurisprudentie die staat samengevat in de ANWB smartengeldgids.

Nadat de uitgangspunten door de expert en belangenbehartiger zijn bepaald zal een rekenkundige de uitgangspunten verwerken in een berekening. Tijdens deze berekening wordt er rekening gehouden met:

- De uitgangspunten; zoals bijvoorbeeld de schadeposten verlies van arbeidsvermogen en hulp in de huishouding.
- Fiscale componenten; zoals pensioenleeftijd en de daarbij behorende belastingpercentages en de belasting die betaald moet worden in box 3 met het heffingsvrijvermogen.
- Rendement en inflatie; Bij de schadeberekening door de rekenkundige wordt het totale schadebedrag contant gemaakt. Het schade bedrag wordt contant gemaakt aangezien het tijdens de gehele looptijd onderhevig zal zijn aan rendement, inflatie en sterftekanscorrectie.

Bovenstaande punten spelen een belangrijke rol binnen het financieel informeren van de betrokkene. Het is namelijk essentieel dat bovenstaande punten worden benoemd en dat duidelijk wordt gemaakt dat bovenstaande componenten het totale schadebedrag vormen en dat het schadebedrag bedoeld is om die schadeposten te dekken voor de resterende looptijd.

Om de hoofdvraag te beantwoorden is er ook rekening gehouden met eventuele risico's die verbonden zijn aan het uitkeren van een groot schadebedrag. Deze risico's zijn onderzocht in deelvraag 3. Een aantal belangrijke risico's die aan het licht zijn gekomen tijdens het onderzoek zijn:

- De verhoogde kans op scheiding die ontstaat doordat ernstig letsel een grote impact kan hebben op de privé situatie.
- De volatiliteit van de sociale voorzieningen van de overheid, en dan in negatieve zin voor de betrokkene.
- Het niet behalen van de rekenrente waarmee de schade contant is gemaakt. Het schadebedrag wordt op dit moment contant gemaakt tegen een rekenrente van 2% voor de eerste 20 jaar en de resterende looptijd tegen 3%.

Het laatstgenoemd risico betreft een ingewikkeld vraagstuk. Aangezien niemand in de toekomst kan voorzien, is het lastig te bepalen hoe deze percentages zich zullen gaan ontwikkelen. Wat wel geconcludeerd kan worden, is dat de rendementspercentages, zowel 6% als 4%, op dit moment lastig te behalen zijn. Waar een 5-jarige depositorekening nog een rentepercentage geeft van ongeveer 1,50%, geeft een doorsnee spaarrekening ondertussen al rentepercentage van onder de 1%. Qua beleggingen is het uiteraard per individu afhankelijk welk rendement er verwacht wordt dan wel gemaakt kan worden. Maar ook daar is een rendementspercentage van respectievelijk 6% en 4% niet eenvoudig te behalen. Hieruit rijst de vraag of daar de komende jaren een oplossing voor gaat komen? Of deze oplossing er komt en of de betrokkene de komende jaren de huidige percentages daadwerkelijk kan realiseren, zal de toekomst moeten uitwijzen.

Om de betrokkene op dit moment al te ondersteunen op financieel gebied kan hij/zij worden voorzien van een helder inzicht in zijn nieuwe financiële situatie. Daarvoor zullen bovenstaande risico's moeten worden benoemd aan de betrokkene. Om aansluiting te zoeken bij de hoofdvraag zal CLN de betrokkene dus moeten voorzien van inzicht in bovenstaande risico's, benoemen wat deze risico's betekenen en wat de betrokkene hier aan kan doen.

In deelvraag 4 is onderzocht wat de (on)mogelijkheden op grond van wet en regelgeving voor CLN zijn om de betrokkene te voorzien van inzicht in zijn financiële positie en opties na uitbetaling van de schadevergoeding. Uit het onderzoek kan geconcludeerd worden dat adviseren enkel is toegestaan in het geval dat zowel CLN als de adviseur beschikt over vergunningen en certificaten. Daarom kan het tweede proces, begeleiding na afwikkeling, beter informatief worden gehouden. Het verschil tussen informeren en adviseren is duidelijk omschreven in deze deelvraag.

Het antwoord op deelvraag 5 vormt de basis voor het beroepsproduct dat bijgevoegd is bij dit rapport. In deelvraag 5 is er gekeken hoe een financieel advies dient te worden opgebouwd. Allereerst is er onderzoek gedaan naar het proces rondom financieel adviseren en het inventariseren van de gegevens. Daarna is de inhoud van het beroepsproduct behandeld. Bij het vormen van het rapport zijn de bevindingen van de eerdere deelvragen toegepast. Zo zijn naast de mogelijk financiële opties zoals sparen, beleggen en het aflossen van de hypotheek ook de risico's van deelvraag 3 meegenomen in het rapport.

De financiële opties sparen, beleggen, het aflossen van de hypotheek en het sparen voor pensioen worden allen als volgt behandeld en toegelicht:

- Korte uitleg,
- Verschillende vormen van de financiële optie,
- Aanbieders ,
- Voor- en nadelen,
- Uitwerking van de optie.

De onderzoeksresultaten zijn verwerkt in het beroepsproduct dat CLN kan toepassen bij het informeren van de betrokkene over zijn schadevergoeding. Dat rapport is ingedeeld naar de uitkomsten van de deelvragen. Een belangrijke vermelding hierbij is dat het rapport dient als een leidraad. Het rapport zal voor iedere individuele betrokkene moeten worden aangepast naar zijn of haar situatie. Zo bleek uit deelvraag 3 dat de kans op een scheiding toeneemt na een ernstig letselschadegeval. In het rapport is dan ook een stuk opgenomen over dit risico. De adviseur van CLN zal eerst moeten inventariseren of dit wel relevant is.

Om kort en bondig antwoord te geven op de hoofdvraag “wat kan CLN doen om de betrokkene te voorzien van een helder inzicht in zijn financiële positie en opties na uitbetaling van de schadevergoeding?”

CLN kan het slachtoffer na afwikkeling van de schade helder inzicht geven in zijn financiële opties, door gebruik te maken van het beroepsproduct dat is bijgevoegd bij deze scriptie. Het beroepsproduct omvat een aantal financiële opties, die door een adviseur van CLN kunnen worden toegelicht aan de betrokkene. Belangrijk is dat de adviseur let op het feit dat hij niet gaat “adviseren” maar blijft “informereren” aan de betrokkene. Daarnaast zal hij ieder financieel informatief advies moeten afstemmen op situatie waar de betrokkene zich in bevindt. In de praktijk zal blijken, of er eventueel nog op een andere manier begeleiding kan worden geboden bijvoorbeeld op het gebied van adviseren over bepaalde specifieke zorgkosten.

Bibliografie

- (2014). In H. V. Heij, *Het nieuwe businessmodel in financieel advies* (pp. 29-31). Amsterdam: Mediawerf.
- Actuarieel Genootschap. (2014). *PROGNOSETAFEL AG2014*.
- AFM. (2015). Opgehaald van <http://www.digitaal.loket.afm.nl/nl-NL/Diensten/FinancieelDienstverleners/Vergunning/Pages/vergunning-aanvraag-financiele-dienstverlening.aspx>
- AFM. (2015, 10 08). *afm.nl*. Opgehaald van afm.nl: <http://afm.nl/nl-nl/professionals/doelgroepen/adviseurs-bemiddelaars/advies-bemiddeling/vergunningen-regels>
- AFM. (sd). *Beleidsregel informatieverstrekking*. Opgehaald van <https://www.afm.nl/~media/Files/consultaties/beleidsregel-informatieverstrekking.ashx>
- Alfa. (2015). *Alfa*. Opgehaald van Alfa accountants en adviseurs: <https://www.alfa.nl/actueel/meer-duidelijkheid-over-plannen-aanpassingen-box-3>
- ANWB. (2012). *Smartengeld 18e druk*. Den Haag: ANWB.
- AOV-ZZP. (sd). Opgehaald van <https://www.aov-zzp.nl/nieuws/1062-wat-is-de-definitie-van-adviseren-bemiddelen-en-informereren>
- Besluit Gedragstoezicht financiële ondernemingen Wft. (2015, 12 16). Opgehaald van http://wetten.overheid.nl/BWBR0020421/Hoofdstuk2/21/Artikel7/geldigheidsdatum_16-12-2015
- CBS. (2015). *CBS: Inflatie 2014 laagste in ruim 25 jaar*. Opgehaald van <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/prijzen/publicaties/artikelen/archief/2015/2015-4241-wm.htm>
- CPB. (2012, 09). *CPB*. Opgehaald van Aanpassing toezicht pensioenfondsen: <http://www.cpb.nl/publicatie/aanpassing-toezicht-pensioenfondsen-septemberpakket>
- De Letselschade Raad. (2015, 01 01). *De Letselschade Definitie Verhoogde Economische Kwetsbaarheid 2015*. Opgehaald van De Letselschade Definitie Verhoogde Economische Kwetsbaarheid 2015: <http://www.deletselschaderaad.nl/library/repository/De%20Letselschade%20Definitie%20Verhoogde%20economische%20kwetsbaarheid.pdf>
- De Letselschade Raad. (2015). *De Letselschade Raad*. Opgehaald van De Letselschade Raad: <http://www.deletselschaderaad.nl/index.cfm?page=Richtlijnen>
- De Letselschade Raad. (2015, 01 01). *De Letselschade Richtlijn Huishoudelijke Hulp per 1 januari 2015*. Opgehaald van De Letselschade Richtlijn Huishoudelijke Hulp per 1 januari 2015: <http://www.deletselschaderaad.nl/library/repository/De%20Letselschade%20Richtlijn%20Huishoudelijke%20Hulp.pdf>
- De Letselschade Raad. (2015, 01 01). *De Letselschade Richtlijn Kilometervergoeding*. Opgehaald van De Letselschade Richtlijn Kilometervergoeding: <http://www.deletselschaderaad.nl/library/repository/De%20Letselschade%20Richtlijn%20kilometervergoeding.pdf>
- De Letselschade Raad. (2015, 01 01). *De Letselschade Richtlijn Licht Letsel (schadeafwikkeling en smartengeld)*. Opgehaald van De Letselschade Richtlijn Licht Letsel (schadeafwikkeling en smartengeld): <http://www.deletselschaderaad.nl/library/repository/De%20Letselschade%20Richtlijn%20Licht%20Letse%20inCLN%20Smartengeld.pdf>
- De Letselschade Raad. (2015, 01 01). *De Letselschade Richtlijn Studievertraging*. Opgehaald van De Letselschade Richtlijn Studievertraging: <http://www.deletselschaderaad.nl/library/repository/De%20Letselschade%20Richtlijn%20Studievertraging.pdf>
- De Letselschade Raad. (2015, 01 01). *De Letselschade Richtlijn Zelfwerkzaamheid, 1 januari 2015 1/2*. Opgehaald van De Letselschade Richtlijn Zelfwerkzaamheid, 1 januari 2015 1/2: <http://www.deletselschaderaad.nl/library/repository/De%20Letselschade%20Richtlijn%20Zelfwerkzaamheid.pdf>
- De Letselschade Raad. (2015, 01 01). *De Letselschade Richtlijn Ziekenhuis- en Revalidatiedaggeldvergoeding, 1 januari 2015*. Opgehaald van <http://www.deletselschaderaad.nl/library/repository/De%20Letselschade%20Richtlijn%20Ziekenhuis%20en%20Revalidatiedaggeldvergoeding.pdf>
- Elzas, m. R. (2015). Toekomstige personenschade. *het Verzekerings-archief*, 20.
- EMN.nl. (2014). Opgehaald van <http://www.emn.nl/nl-nl/pressroom/2014/emn%20academy%20lindenbergh>
- EncyCLNo.nl. (2015). *encyCLNo*. Opgehaald van <http://www.encyCLNo.nl/begrip/Contante%20waarde>

Independent Insurance. (2015). Opgehaald van Independent services:
<https://www.independent.nl/kantoren/duinrand/klantenservice-klantprofielformulier.html>

Koevoet, A. d. (2008). *Financiële planning voor de particulier*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Lindenbergh, D. (2015). *Professor Lindenbergh*. Opgehaald van <http://professorlindenbergh.nl/>

Lindenbergh, S. (2010). *Over wat schade is*. Erasmus Universiteit Rotterdam.

Lindenbergh, S. (2013). *Van smart naar geld*. Deventer: Kluwer.

Nederlandse Rechtsbijstand Groep. (2015, 01 01). Opgehaald van letselCLNaim:
<http://www.letselCLNaim.nl/jaarcijfers2014/>

Personen- en familierecht , C07/048HR (Hoge Raad 09 26, 2008).

Pott, D. N. (2014). *Tijdschrift Letselschade in Praktijk* , 4.

rechtbank wil waken voor voortdurende discussie over rekenrente, C-16-352307 (Midden-Nederland 08 11, 2015).

Rekenrente, AJ5681LJNAJ5681 (Utrecht 03 23, 1988).

Rijksoverheid. (2015). *Rijksoverheid.nl*. Opgehaald van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/financiële-sector/inhoud/toezicht-op-de-financiële-sector>

Rueb, T. (2014, 11 17). De kans is klein, maar dromen mag: wat als je de loterij wint? *NRC*, p. 2.

Statline. (2015, 12). Opgehaald van
<http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=70936ned&D1=a&D2=12,25,38,51,64,77,90,103,116,129,142,155,168,181,194,207,220,233,246,259,272,285,298,311,324,337,350,363,376,389,402,415,428,441,454,467,480,493,506,519,532,545,558,571,584,597,610,62>

Storm, m. H. (2009). Richtlijnen van De Letselschade Raad: Hoe komen deze tot stand? *Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade*, 2.

Tiemersma, J. (2013). Rekenrente. *Verkeersrecht*, 4.

Tiemersma, J. (2015). *Cursus Verlies van arbeidsvermogen en levensonderhoud*. In J. Tiemersma. Rotterdam: CLN .

Vader tekortgeschoten als beheerder van gelden van kind met hersenletsel en aansprakelijk voor schade, 265033 (Rechtbank Gelderland 08 18, 2015).

Wet op het financieel toezich. (sd). Opgehaald van <http://maxius.nl/wet-op-het-financieel-toezicht/artikel1:1/>

Winden, v. N. (2009, 03 12). Economische geschiedenis rente Nederland. *NRC Handelsblad*, p. 1.

Z24. (2012, 12 26). Nederlander zet gewonnen geld op de bank. p. 2.

Bijlage A Reflectie

.....

Bijlage B hoogte ziekenhuis- en revalidatiedaggeldvergoeding

Een eventuele verhoging van de Richtlijn wordt gebaseerd op het consumentprijsindexcijfer van het CBS. Wanneer het indexcijfer met minimaal 5% stijgt ten opzichte van het voorafgaande jaar wordt het bedrag verhoogd. Hieronder vindt staat het historisch overzicht van de Richtlijn Ziekenhuis- en Revalidatiedaggeldvergoeding.

Historisch overzicht richtlijn Daggeldvergoeding Wijzigingsdatum	Ziekenhuisdaggeldvergoeding	Revalidatiedaggeldvergoeding
1 januari 2013	€ 28,00	€ 14,00
1 januari 2010	€ 26,00	€ 13,00
1 januari 2009	€ 25,00	€ 12,50
1 januari 2008	€ 25,00	-
1 januari 2006	€ 25,00	-
1 januari 2005	€ 23,00	-
1 januari 2002	€ 23,00	-
1 maart 2000	fl. 50,00	-

(De Letselschade Raad, 2015)

Bijlage C Hoogte normbedragen zelfwerkzaamheid

In onderstaande tabel worden deze normbedragen weergegeven.

Schadevergoedingstabel

Datum laatste wijziging: 1 januari 2014

Categorie	Normbedrag vanaf 15-09-2006 schadevergoeding (per jaar)	Normbedrag vanaf 01-01-2010 schadevergoeding (per jaar)	Normbedrag vanaf 01-01-2014 schadevergoeding (per jaar)
Eigen woning met tuin - alle onderhoud	€ 1000	€ 1080	€ 1.140,00
Eigen woning met tuin - weinig onderhoud	€ 500	€ 540	€ 570,00
Eigen woning zonder tuin - alle onderhoud	€ 650	€ 702	€ 741,00
Eigen woning zonder tuin - weinig onderhoud	€ 250	€ 270	€ 285,00
Huurwoning met tuin - alle onderhoud	€ 500	€ 540	€ 570,00
Huurwoning met tuin - weinig onderhoud	€ 250	€ 270	€ 285,00
Huurwoning zonder tuin - alle onderhoud	€ 325	€ 351	€ 371,00
Huurwoning zonder tuin - weinig onderhoud	€ 125	€ 135	€ 143,00

De hoogte van de vergoeding is tevens afhankelijk van het woningtype. Hieronder staat de omrekenfactor waarmee gerekend dient te worden.

Woningtype	Omrekenfactor t.a.v. de bedragen in de schadevergoedingstabel
Vrijstaande woning	1,3
Twee-onder-een-kapwoning of hoekwoning	1
Rijtjeshuis	0,8
Flat of appartement	0,7

Naast bovenstaande normbedragen en omrekenfactoren dient er nog rekening gehouden te worden met onderstaande zaken:

- 6 niet elke beperking als het gevolgd van de letselschade zorgt voor een 100% beperking van de zelfwerkzaamheid. Daarom wordt het normbedrag aangepast aan de mate waarin het vermogen tot zelfwerkzaamheid beperkt is. In overeenstemming met beide partijen wordt een vast percentage van 25, 50 of 100% vastgesteld.
- 7 De looptijd van de schade is beperkt tot een eindleeftijd van 70 jaar zonder toepassing van de sterftekanscorrectie.
- 8 Ook bij deze richtlijn geldt dat wanneer er sprake is van bijzondere omstandigheden die ervoor zorgen dat de normbedragen niet toereikend blijken te zijn, dat is overeenstemming met beide partijen de schade concreet wordt vastgesteld.

Een eventuele verhoging van de Richtlijn wordt gebaseerd op het loonindexcijfer van het CBS. Wanneer de lonen met minimaal 5% stijgt ten opzichte van het voorafgaande jaar wordt het bedrag verhoogd.

Bijlage D Hoogte normbedragen studievertraging

Hieronder staan deze normbedragen per categorie.

Categorie	Normbedrag in 2012	Normbedrag in 2013	Normbedrag in 2014	Normbedrag in 2015
basisschool	€ 5.561	€ 5.650,35	€ 5.750,00	€ 5.750,00
vmbo en lbo	€ 12.770	€ 12.974,20	€ 13.150,00	€ 13.225,00
havo, mbo en vwo	€ 15.544	€ 15.793,20	€ 16.000,00	€ 16.100,00
hbo en wo	€ 18.875	€ 19.177,23	€ 19.425,00	€ 19.575,00

Bijlage E Hoogte normbedragen kilometervergoeding

Historisch overzicht richtlijn Kilometervergoeding Wijzigingsdatum	Normbedrag Kilometervergoeding
1 januari 2014	€ 0,29
1 januari 2008	€ 0,24
1 januari 2006	€ 0,22
1 januari 2005	€ 0,21
1 januari 2002	€ 0,20
1 maart 2000	fl. 0,40

(De Letselschade Raad, 2015)

Bijlage F Hoogte normbedragen huishoudelijke hulp

	Licht beperkt	Zwaar beperkt
Alleenstaande	€ 65,00	€ 130,00
Tweepersoonshuishouden	€ 86,00	€ 172,00
Gezin met inwonende kinderen jonger dan 5 jaar	€ 162,00	€ 324,00
Gezin met inwonende kinderen ouder dan 5 jaar	€ 140,00	€ 280,00

Bovenstaande normbedragen gelden voor een periode van 3 maanden. In de daaropvolgende 3 maanden wordt een uurtarief van €9,00 gehanteerd.

Bijlage G Hoogte smartengeld licht letsel

a. **Tot € 825** bij oppervlakkig en beperkt letsel met een herstelperiode van ongeveer twee maanden. Denk hierbij onder meer aan schaafwonden, kneuzingen, eerstegraads brandwonden en beperkte, niet-ontsierende littekens.

b. **Van € 550 tot € 1.650** bij letsel waarvoor een korte medische en/of therapeutische behandeling heeft plaatsgevonden en waarbij sprake is van een herstelperiode van twee tot vier maanden. Denk onder meer aan (lichte) hersenschudding of whiplash met restloos herstel, forse verzwikking of verstuiking, een gebroken rib en enkele dagen arbeidsongeschiktheid.

c. **Van € 1.100 tot € 2.025** bij letsel met een wat langere herstelperiode van ongeveer vier tot zes maanden, maar met een uiteindelijk restloos herstel (op eventueel wat beperkte, niet-ontsierende littekens na), waarvoor medische en/of therapeutische behandeling heeft plaatsgevonden. Denk hierbij onder meer aan gevallen van korte ziekenhuisopname, bij 'eenvoudige' botbreuken, indien sprake is van een aantal weken tot enkele maanden arbeidsongeschiktheid en tijdelijke hulpbehoefte. (ANWB, 2012)

Bijlage H Aangepaste Tarieven box 3.

Per saldo leidt dit tot het volgende overzicht van vrijstellingen en percentages (voor fiscale partners):

Vermogen van	Tot	Fictief rendement	Heffing	Per saldo
Nihil	€ 50.000	Vrijgesteld	Vrijgesteld	Vrijgesteld
€ 50.001	€ 150.000	2,9%	30%	0,87%
€ 150.001	€ 1.050.000	4,7%	30%	1,41%
€ 1.050.001	en verder	5,5%	30%	1,65%

(Alfa, 2015)

Ook in box 1 zullen de nodige veranderingen plaatsvinden. Vanaf 2016 wordt de Inkomstenbelasting voor de inkomens vanaf 1x modaal (EUR 35.000 bruto) verlaagd:

1. Belasting in 2e en 3e schijf van 42% naar 40,15%.
2. 3e schijf met 40,15% heffing gaat van EUR 57.585 naar EUR 66.421.
3. Pas vanaf EUR 66.421 is het 52%-tarief van toepassing.

Bijlage I Checklist Wft Vergunningaanvraag

Checklist Wft vergunningaanvraag

Deze checklist bevat een overzicht van de belangrijkste documenten voor een vergunningaanvraag.

Gegevens over alle betrokken personen

Betrouwbaarheid

Voor alle medebeleidsbepalers, dagelijks beleidsbepalers en commissarissen

- ☐ Ingevuld en ondertekend betrouwbaarheidsformulier
Dit hoeft u alleen toe te zenden als de dagelijks beleidsbepaler of commissaris niet getoetst is op betrouwbaarheid.
- ☐ Kopie geldig legitimatiebewijs of rijbewijs
Dit hoeft u alleen toe te zenden als wij nog geen kopie legitimatiebewijs hebben ontvangen, of als dat legitimatiebewijs inmiddels verlopen is.

Geschiktheid

Voor alle dagelijks beleidsbepalers en commissarissen

- ☐ Een recent CV van de dagelijks beleidsbepaler of commissaris waaruit blijkt dat deze leidinggevende en bestuurlijke vaardigheden heeft opgedaan
*Hebben wij eerder een CV ontvangen? Dan ontvangen wij graag een geactualiseerde CV.
Uit het CV van de commissaris moet ook blijken of hij/zij specifieke vakinhoudelijke kennis en deskundigheid ten aanzien van de bedrijfsvoering heeft opgedaan.*
- ☐ Een kopie van een erkend HBO of WO-diploma van de dagelijks beleidsbepaler
*Dit hoeft u alleen toe te zenden indien u wat betreft geschiktheid van de dagelijks beleidsbepaler een beroep hierop doet.
OF
Kopieën van documenten waaruit blijkt dat de dagelijks beleidsbepaler de laatste tien jaar werkzaam is geweest bij werkgevers in de financiële dienstverlening.
Dit hoeft u alleen toe te zenden indien u wat betreft geschiktheid van de dagelijks beleidsbepaler een beroep doet op minimaal tien jaar relevante werkervaring. U kunt bijvoorbeeld een kopie van uw laatste loonstrookje per werkgever opsturen.*
- ☐ Referentieformulier
Dit formulier hoeft alleen ingevuld te worden als de dagelijks beleidsbepaler of commissaris getoetst moet worden op geschiktheid.

Vakbekwaamheid

Voor alle feitelijk leiders

- ☐ Werkervaringsformulier
Dit formulier hoeft alleen ingevuld te worden als de feitelijk leidinggevende beschikt over één of meer diploma's die zijn behaald vóór 1 januari 2000.
- ☐ Kopie wft diploma's voor de aangevraagde producten en diensten en wft Basis
*Een overzicht van de diploma-eisen per product vindt u in de Insulinstructie.
De lijst met getijtelingen kunt u vinden op de website van het College Deskundigheid Financiële Dienstverlening (www.cdfb.nl).*
- ☐ Kopie alle PE certificaten voor de aangevraagde producten en diensten en wft Basis
Om de aanvraag in behandeling te nemen, hebben wij alle PE certificaten sinds het behalen van uw diploma nodig. niet alleen de meest recent behaalde certificaten.

Gegevens over de onderneming

Standaard toesturen

☐ Een ondernemingsplan

Een ondernemingsplan dat in ieder geval de volgende onderwerpen bevat:

- De namen en functies van de personen die binnen de onderneming werkzaam zullen zijn;
- De manier waarop aan klanten wordt gekocht (wordt een portefeuille overgenomen of worden nieuwe klanten geworven);
- Eventuele samenwerkingsverbanden met andere financieel dienstverleners;
- De verschillende beloningsvormen met bijbehorend tarief;
- Overzicht per financieel product voor de komende twee jaren, en
- Een overzicht van de kosten die de onderneming de komende twee jaar zal maken.

☐ Beschrijving bedrijfsprocessen

- Een gedetailleerde beschrijving borgen betrouwbaarheid en integriteit (of een ingevulde Verklaring geen medewerkers);
- Een gedetailleerde beschrijving van de incidentenregeling;
- Een gedetailleerde beschrijving van de borging van de betrouwbaarheid (of een ingevulde Verklaring geen medewerkers), en
- Een gedetailleerde beschrijving borgen betrouwbaarheid adviesdiensten (of een ingevulde Verklaring geen advies).

☐ Een organogram van de directe en indirecte aandeelhoudersstructuur, inclusief meerderheidsaandeelhouder(s) en namen van bestuurders

☐ Uittreksel KvK (niet ouder dan zes maanden), inclusief alle uittreksels van ondernemingen die het bestuur vormen van uw onderneming en meerderheidsaandeelhouders

Hieruit moeten de natuurlijke personen aanwijsbaar zijn.

☐ Ingevulde en ondertekende verklaring afleggen eed of belofte

Het ingevulde en ondertekende formulier waaruit blijkt dat alle niet getoetste dagelijks beleidsbepalers en/of commissarissen de eed of belofte hebben afgelegd, of deze binnen drie maanden zullen afleggen.

Alleen indien van toepassing

☐ Kopie polis beroepsaansprakelijkheidsverzekering

OF

De dekkingsbevestiging/aanvraag (inclusief offerte) van de beroepsaansprakelijkheidsverzekering.

Alleen van toepassing bij bemiddelen in verzekeringen, herverzekeringbemiddelen en adviseren en/of anderszins doorgeven in dienstverleningsrechten en beleggingsinstellingen (nationaal regime).

☐ Toelichting op activiteiten

Dit formulier hoeft alleen ingevuld te worden als uw onderneming vanaf het moment dat u een vergunning aanvraagt al langer dan zes maanden definitief is opgericht. Ingeschreven staat in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel en niet op een andere wijze bij de AFM geregistreerd staat (bijvoorbeeld als aangesloten onderneming).

☐ Formulier beperkte producten

U mag bepaalde levens- en schadeverzekeringen bemiddelen of adviseren in combinatie met andere producten. U hoeft dan niet volbekwaam te zijn voor deze levens- en schadeverzekeringen. U krijgt dan een beperking op de vergunning voor deze producten.

☐ Verklaring geen medewerkers

Dit formulier hoeft alleen ingevuld te worden als u geen medewerkers heeft en ook voornemens bent om in de toekomst geen medewerkers in dienst te nemen.

☐ Verklaring omvang onderneming

Dit formulier hoeft alleen ingevuld te worden als:

- niet iedere dagelijks beleidsbepaler minimaal twee jaar relevante bestuurlijke vaardigheden heeft,
- uw onderneming een kleine financiële dienstverlener is waar minder dan zes personen (inclusief het bestuur) werkzaam zijn, en
- iedere dagelijks beleidsbepaler wel minimaal één jaar relevante bestuurlijke ervaring heeft, tien jaar relevante werkervaring heeft, of twee jaar relevante werkervaring heeft in combinatie met een HBO(+)-diploma of beschikt over een relevant HBO(+)-diploma.

☐ Formulier bemiddelen en/of adviseren in consumptief krediet

Dit formulier hoeft alleen ingevuld te worden als u in consumptief krediet wilt bemiddelen en/of adviseren.

☐ Geschiktheidsmatrix

Deze matrix hoeft u alleen in te vullen als het bestuur of de raad van commissarissen uit meer dan één persoon bestaat.

Als u een collectieve vergunning aanvraagt: Gegevens over alle aangesloten ondernemingen

Standaard toesturen

☐ De overeenkomst met procedures om het handelen in strijd met de WvF door aangesloten organisaties tegen te gaan

Blijkt dit uit uw statuten? Dan kunt u een kopie hiervan toesturen.

☐ Machtiging van de aangesloten ondernemingen om hen te vertegenwoordigen bij deze aanvraag

☐ Organogram van het collectief

☐ Proofsbeschrijvingen aangesloten onderneming(en)

- Een gedetailleerde beschrijving borgen voldoende bekwaamheid binnen het collectief
- Een gedetailleerde beschrijving borgen betrouwbaarheid binnen het collectief

☐ Een toelichting op de aanvraag

Een toelichting waaruit blijkt waarom u een collectieve vergunning aanvraagt.

Bijlage J Beleidsdocument AFM

Correct, duidelijk en niet misleidend – artikel 4:19, tweede lid, Wft

In het tweede lid van artikel 4:19, Wft staat dat door een financiële onderneming verstrekte informatie correct, duidelijk en niet misleidend moet zijn. Vaak is de scheidslijn tussen niet-correcte, niet-duidelijke en misleidende informatie niet gemakkelijk te trekken, er kan overlap zijn. Hieronder geven wij nadere uitleg over wat wij onder correcte, duidelijke en niet-misleidende informatie verstaan.

In de praktijk wordt altijd een casusspecifieke beoordeling gemaakt. Wij benadrukken dat de kwalificatie van informatie als niet-correct, niet-duidelijk of als misleidend geen verschil maakt voor de vraag of artikel 4:19, tweede lid, Wft is overtreden. Aan alle drie de eisen (correct, duidelijk en niet misleidend) moet bij informatieverstrekking worden voldaan.

3.1 Correcte informatie

Wat verstaan wij onder correcte informatie?

Bij de beoordeling of de informatie correct is, kijken wij in ieder geval of:
de informatie inhoudelijk juist is;

de consument krijgt wat hem wordt verteld;

er geen tegenstrijdigheden in de informatie zitten, zowel binnen een document als tussen verschillende informatiedragers.

Wat zijn voorbeelden van informatie die niet correct is?

Als informatie op een website niet in overeenstemming is met de voorwaarden van het product, dan is deze informatie niet correct.

In een rekentool over hypotheeklen worden maandlasten en jaarlijkse kostenpercentages getoond op basis van de Nationale Hypotheek Garantie, terwijl bij de achterliggende berekeningen van de rekentool geen rekening wordt gehouden met de eisen die worden gesteld aan een hypotheek die onder de Nationale Hypotheek Garantie wordt verstrekt. Als een onderneming op de website vermeldt dat zij de grootste aanbieder van beleggingsfondsen van Nederland is, terwijl de onderneming geen beleggingsfondsen aanbiedt en alleen maar orders ontvangt en doorgeeft.

3.2 Duidelijke en niet-misleidende informatie

Wanneer is informatie duidelijk en niet misleidend?

Wij kijken of informatie eenvoudig inzicht geeft in de relevante kenmerken van het product en of de informatie de consument niet op het verkeerde been zet. Dit betekent dat de informatie in ieder geval vindbaar, begrijpelijk en evenwichtig moet zijn voor de doelgroep.

Immers, een consument die een vraag heeft en de daarvoor benodigde relevante informatie niet kan vinden, kan zijn vraag niet beantwoorden. Als hij de relevante informatie wél gevonden heeft, dan moet hij deze ook kunnen begrijpen. In de beoordeling of er sprake is van duidelijke of niet-misleidende informatie kunnen wij een consumentenonderzoek van de onderneming in kwestie op positieve wijze meenemen. Hieruit moet dan volgen dat het percentage consumenten dat het antwoord op zijn vraag kan vinden en vervolgens ook kan begrijpen, op een voldoende niveau ligt. Dit kan een consumentenonderzoek zijn dat wij uitvoeren of laten uitvoeren, maar dit kan ook een consumentenonderzoek zijn dat uitgevoerd is of wordt door u.

Wanneer is wervende en aanprijzende informatie niet duidelijk en/of misleidend?

Als een onderneming wervende of aanprijzende informatie verstrekt over een product, moet de informatie een juist beeld van het product geven en mag de informatie de consument niet op het verkeerde been zetten. Om een juist beeld van een product te geven moet u in ieder geval ook informatie geven over de (beperkende) voorwaarden of risico's die verband houden met de kenmerken die worden benoemd in de informatie.

Dus bij het noemen van een voordeel moet ook het daarbij behorende nadeel worden genoemd. Daarnaast moeten niet-marktconforme kenmerken van het product nagenoeg altijd worden vermeld.

Ook moet u alle redelijkerwijs relevante informatie geven over het kenmerk waarmee u adverteert. Bijvoorbeeld als er gesproken wordt over een fiscale aftrek bij een lijfrenteproduct, dan moet ook worden vermeld dat de consument op een later moment alsnog belasting moet betalen. In paragraaf 5.3 worden meer voorbeelden behandeld.

3.2.1 Wanneer is informatie vindbaar?

De vindbaarheid van informatie hangt af van de structuur van de informatiedragers. Het is van belang dat deze goed gestructureerd zijn, waarbij de inhoud op een logische manier wordt gepresenteerd. De gekozen structuur (paragrafen, kopteksten) moet goed aansluiten bij de behoefte van de lezer. Ook moeten informatiedragers onderling een duidelijke samenhang vertonen. De consument moet gemakkelijk zijn weg vinden in de verstrekte informatie. Het gaat hierbij dus niet om de beschikbaarheid van informatie, maar om de vindbaarheid van informatie binnen een website, binnen een document of binnen een pakket aan documenten.

Consumentenonderzoek is een goed hulpmiddel om te bepalen of informatie vindbaar is voor de doelgroep.

Bij de beoordeling of de informatie vindbaar is, kijkt de AFM in ieder geval of:

alle relevante kenmerken vindbaar zijn binnen informerende documenten over een product;

onderwerpen die aan elkaar gerelateerd zijn, bij elkaar staan. Een voorbeeld hiervan is dat bij fiscale producten de fiscale aftrek en de belasting over het latere inkomen bij elkaar worden toegelicht.

Wat zijn voorbeelden van moeilijk vindbare informatie?

De informatie in een document is moeilijk vindbaar als een duidelijke inhoudsopgave ontbreekt of als informatie die op verschillende plekken staat gecombineerd moet worden om een belangrijke lezersvraag volledig te beantwoorden.

Informatie op een website is moeilijk vindbaar als informatie die bij elkaar hoort niet direct op dezelfde pagina staat en ook niet aan elkaar gekoppeld is door bijvoorbeeld een duidelijke verwijzing.

3.2.2 Wanneer is informatie begrijpelijk?

Bij de beoordeling of de informatie begrijpelijk is, kijkt de AFM in ieder geval of:

de informatie zo weinig mogelijk moeilijke termen, waaronder juridisch jargon, bevat;

u moeilijke begrippen die wel worden gebruikt eenvoudig uitlegt;

u informatie zo simpel mogelijk uitlegt;

u de informatie zo expliciet mogelijk weergeeft.

Consumentenonderzoek is een goed hulpmiddel om te bepalen of informatie begrijpelijk is voor de doelgroep.

3.2.3 Wanneer is informatie evenwichtig?

Evenwichtige informatie:

bevat zowel de relevante voordelen als de relevante nadelen en risico's van het product;

maakt de nadelen en risico's van het product even inzichtelijk als de voordelen;

omschrijft de (beperkende) voorwaarden en risico's van kenmerken van het product dat wordt genoemd in een informatiedrager. Bijvoorbeeld: als de fiscale aftrek bij een product wordt vermeld, maar er niet wordt aangegeven dat op een later moment alsnog belasting betaald moet worden, dan is de informatie niet evenwichtig.

3.3 Wat zijn voorbeelden van niet-duidelijke en/of misleidende informatie?

Informatie is misleidend als de lezer op het verkeerde been wordt gezet. Of sprake is van niet-duidelijke informatie of van misleiding, hangt af van de specifieke casus. Het is hierbij niet van belang of de opsteller van de informatie bewust of onbewust de consument misleidt. Voorbeelden van niet-duidelijke en/of misleidende informatie:

Niet transparant zijn over risico's, bijvoorbeeld als:

een credit rating van een bijzondere obligatievorm, zoals een CDO, wordt vergeleken met een rating van een 'normale' obligatie;

risico's verhullend worden beschreven. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer belangrijke risico's wel af te leiden zijn uit de verstrekte informatie, maar niet expliciet genoemd worden. Bijvoorbeeld wel noemen dat sprake is van een hoofdsomgarantie, maar niet expliciet benoemen dat de belegger de inleg kan kwijtraken;

twee verschillende producten met verschillende risico's worden vergeleken, maar hierbij niet expliciet wordt geïnformeerd over het verschil in risico; er een risicoscore wordt gegeven (anders dan de verplicht op te nemen risico-indicator zoals bedoeld in artikel 1 van het BGfo), waarbij niet wordt toegelicht hoe deze tot stand is gekomen.

Niet transparant zijn over beperkende voorwaarden, bijvoorbeeld als:

beperkende voorwaarden om in aanmerking te komen voor een krediet of garantie niet worden vermeld;

beperkende voorwaarden verhullend beschreven worden. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer belangrijke beperkende voorwaarden van een product onderbelicht blijven;

een en-bloc CLNausule is opgenomen in de voorwaarden die zo is beschreven dat niet duidelijk is wat de CLNausule inhoudt en in welke gevallen deze van toepassing is;

een belegger uit de tekst moet opmaken dat de zin '*geschikt voor de middellange en langetermijnbelegger*' betekent dat een deelnemingsrecht slechts beperkt verhandelbaar is.

Misleidende garanties weergeven, bijvoorbeeld als:

een hoofdsomgarantie gesuggereerd wordt, maar de inleg (uitgifteprijs) boven de garantiewaarde (nominale waarde) ligt.

Niet transparant zijn over vergelijkingen, bijvoorbeeld als:

twee gelijksoortige producten worden vergeleken zonder alle relevante verschillen duidelijk te maken;

in een grafiek de rentepercentages van concurrerende aanbieders onjuist worden weergegeven.

Misleidende vergelijkingen weergeven, bijvoorbeeld als:

het aangeboden product niet gelijksoortig is aan de producten van andere aanbieders waarmee wordt vergeleken;

een beleggingsproduct met een spaarproduct wordt vergeleken, terwijl het onderscheid niet duidelijk wordt gemaakt;

niet alle kenmerken die voor de vergelijking relevant zijn worden meegenomen.

Misleidende historische cijfers/rendementen weergeven, bijvoorbeeld als:

historische rendementen worden geschetst die gebaseerd zijn op een periode die niet representatief is, bijvoorbeeld een periode die niet lang genoeg is.

Misleidende naamgeving van producten of productkenmerken, bijvoorbeeld als:

een beleggingsproduct wordt verkocht onder een naam die suggereert dat het een spaarproduct is;

er gesproken wordt over flexibele rente, terwijl variabele rente bedoeld wordt.

Verkeerde verwachtingen wekken, (de consument op het verkeerde been zetten), bijvoorbeeld als:

wordt gerefereerd aan positieve resultaten van andere producten van de aanbieder dan het product waar de informatie over gaat;

scenario's worden weergegeven die een onjuist beeld geven van de werking van het product;

rendementsprognoses worden gepresenteerd, zodat deze betrouwbaar lijken, terwijl de prognoses onvoldoende onderbouwd kunnen worden;

rentepercentages voor leningen worden aangeboden die alleen gelden onder bepaalde voorwaarden of in combinatie met een verzekering, zonder dat dit wordt vermeld;

de manier waarop de aanbieder de informatie samenstelt, de indruk wekt dat sprake is van een onafhankelijke analyse, terwijl dit niet het geval is en de aanbieder met deze schijn van onafhankelijkheid zijn product aanprijst;

wordt geïnformeerd over rendementen die behaald kunnen worden bij een aftrek in een bepaalde belastingschaal, terwijl hierbij niet wordt vermeld dat dit rendement alleen behaald kan worden als van een volledige aftrek in de betreffende belastingschaal gebruik kan worden gemaakt;

de verwachting wordt gewekt dat wordt geadviseerd terwijl dit niet het geval is;

de rentes die worden gegeven op jaarbasis zijn, terwijl uit de tekst ook afgeleid kan worden dat de weergegeven percentages van toepassing zijn op een kortere periode dan een jaar. Bijvoorbeeld als in een reclame voor een 6-maandsdeposito niet wordt aangegeven dat de rente op jaarbasis is;

wordt vermeld dat een hypotheek stabiele maandlasten heeft, terwijl gedurende de looptijd de maandlasten kunnen wijzigen doordat de rentevastperiode van de hypotheek niet overeenkomt met de totale looptijd van de hypotheek;

een brochure de indruk wekt een volledige beschrijving van het product te geven, terwijl dit niet het geval is.

Onverplicht verwijzen naar gezaghebbende partijen, bijvoorbeeld als:

(onverplicht) verwezen wordt naar een gezaghebbende partij en dit aan zekerheid wordt gekoppeld. Dit is van toepassing als onverplicht de naam van de AFM genoemd wordt en deze gekoppeld is aan zekerheid;

de indruk wordt gewekt dat de AFM producten ondersteunt of aanbeveelt doordat op een website bijvoorbeeld staat dat een aanbieder is opgericht 'in nauw overleg' met de AFM.

Niet-evenwichtige informatieverstrekking, bijvoorbeeld als:

de informatie uitleg geeft over het product, waarbij wordt gewezen op de positieve kenmerken van het product, terwijl de risico's en de negatieve kenmerken minder inzichtelijk worden gemaakt;

de informatie wel het belastingvoordeel benoemt, maar daarbij niet vermeldt dat er op een later moment ook nog belasting betaald moet worden;

relevante kenmerken van een financieel product alleen in de voorwaarden zijn opgenomen, terwijl er ook andere informatiedragers zijn.

Bijlage K Voorbeeld klantprofiel

Klantprofiel

Onderdeel 1: Doelstellingen

1. Wat is voor u het best van toepassing?

- ☐ Nu lekker kunnen leven; geld opzij leggen voor inkomen later is voor mij minder belangrijk.
- ☐ Alleen voor specifieke doelstellingen geld opzij leggen voor later.
- ☐ Zekerheid van voldoende inkomsten in alle situaties.

2. Kunt u aangeven hoeveel inkomen er ten opzichte van uw huidige inkomenssituatie naar verwachting nodig is indien:

U met pensioen gaat:

- ☐ Geen idee
- ☐ Circa 25%
- ☐ Circa 50%
- ☐ Circa 75%
- ☐ Circa 100%

U komt te overlijden:

- ☐ Geen idee
- ☐ Circa 25%
- ☐ Circa 50%
- ☐ Circa 75%
- ☐ Circa 100%

3. Wat is uw gewenste pensioenleeftijd? ... jaar (meneer) ... jaar (mevrouw)

4. Welke veranderingen verwacht u in de komende 5 jaar in uw persoonlijke situatie?

- ☐ Verhuizen
- ☐ Erfenis/ Schenking
- ☐ Kinderen (b.v. kinderwens, studie)
- ☐ Anders, namelijk....

5. Wat zijn uw belangrijkste (financiële) doelstellingen die u wilt realiseren?

- ☐ Geld beschikbaar krijgen voor studies
- ☐ Een andere woning in de toekomst
- ☐ Ooit een wereldreis te kunnen maken
- ☐ Aflossen van de hypotheek
- ☐ Anders, namelijk

6. Wat is uw voorkeur ten opzichte van het aflossen van de hypotheekschuld?

- ☐ Ik wil het liefst helemaal geen aflossen.
- ☐ Ik wil ongeveer 25% van de schuld aflossen.
- ☐ Ik wil ongeveer 50% van de schuld aflossen.
- ☐ Ik wil ongeveer 75% van de schuld aflossen.
- ☐ Ik wil volledige schuld aflossen.

7. Als u kunt kiezen uit de volgende opties, hoe lang wilt u dan de rente van uw hypotheek of lening vastzetten?

- ☐ Niet vastzetten, maar een variabele rente.
- ☐ 1 tot 3 jaar vast.
- ☐ 5 tot 10 jaar vast.
- ☐ 12 tot 20 jaar vast.

Toelichtingen klant

Toelichtingen adviseur:

Onderdeel 2: Kennis en ervaring

8. Heeft u kennis en/of ervaring met de verschillende vormen van vermogensopbouw?

- ☐ Geheel niet.
- ☐ Sparen via spaarrekening(en)/spaarverzekering(en).
- ☐ Beleggen via beleggingsverzekering(en)
- ☐ Beleggen via beleggingsfonds(en)
- ☐ Individueel vermogensbeheer

9. In welke mate bent u bekend met uw inkomensvoorziening indien:

U met pensioen gaat:

U komt te overlijden:

☐ Niet	☐ Niet
☐ Redelijk	☐ Redelijk
☐ Goed	☐ Goed

10. In welke mate volgt u wat er op de financiële markten gebeurt?

- ☐ Nooit.
- ☐ Soms (ten minste 1 x per maand).
- ☐ Vaak (ten minste 1 x per week).

11. Tot welk niveau wilt u geïnformeerd worden als u een financieel product aanschaft?

- ☐ Niet, ik vertrouw op mijn adviseur.
- ☐ Globaal.
- ☐ Gedetailleerd.

12. Bent u bekend met financiële begrippen zoals risicoverzekeringen, lijfrentes, arbeidsongeschiktheidsverzekeringen, pensioenregelingen, AOW, ANW, WIA, etc.?

- ☐ Daar weet ik niets van.
- ☐ Ik weet daar weinig van.
- ☐ Daar weet ik genoeg van.
- ☐ Daar weet ik heel veel van.

Toelichtingen klant:

Toelichtingen adviseur:

Onderdeel 3: Risicobereidheid

13. In welke mate is uw huidig inkomen voor u toereikend voor uw levensstijl?

- ☐ Het inkomen is ruim voldoende, ik spaar flink.
- ☐ Het inkomen is voldoende, ik hou nog wat over.
- ☐ Het inkomen is redelijk, maar ik hou niets over.
- ☐ Het inkomen is ontoereikend.

14. In welke mate bent u afhankelijk van het behalen van uw belangrijkste financiële doelstellingen?

- ☐ Volledig, ik heb geen andere voorzieningen getroffen.
- ☐ Neutraal, ik beschik enigszins over alternatieven als het mis gaat.
- ☐ Onafhankelijk, ik beschik over ruime financiële reserves als het mis gaat.

15. Kunt u leven met financiële risico's?

- ☐ Ik accepteer onzekerheid en kan goed leven met financiële risico's.
- ☐ Ik waag wel eens een gokje maar vermijd grote risico's.
- ☐ Ik zoek altijd zoveel mogelijk zekerheid.

16. Bent u bereid uw uitgavenpatroon te verlagen in geval van financiële tegenvallers?

- ☐ Ik ben desnoods bereid mijn huis te verkopen.
- ☐ Ik ben bereid om mijn levensstijl te verlagen.
- ☐ Beperkt, ik ben maximaal bereid om een keer minder op vakantie te gaan.
- ☐ Geheel niet.

17. Als u een beleggingsbeslissing moet nemen, waar let u dan op?

- ☐ De risico's die aan een belegging verbonden zijn.
- ☐ Of de verwachte rendementen opwegen tegen de risico's van de belegging.
- ☐ Het rendement dat ik met een belegging denkt te kunnen behalen.

18. U bent geselecteerd om mee te doen aan een quiz waarbij u een geldbedrag kunt winnen en niets hoeft in te leggen. Welk van 4 onderstaande vormen kiest u om het spel te spelen?

- ☐ U krijgt 100% zeker €10.000
- ☐ U krijgt 80% zeker €25.000 maar hebt 20% kans op €0
- ☐ Je hebt 60% kans op €50.000 maar 40% kans op €0
- ☐ Je hebt 40% kans op €100.000 maar 60% kans op €0

19. U Op de weg naar het realiseren van je doelrendement wil de beurs wel eens tegen zitten. Rendementen verlopen zeer zelden in een rechte lijn. Welke tussentijdse waardedaling per jaar van je beleggingen vindt je nog acceptabel?

- ☐ - 5%
- ☐ - 10%
- ☐ - 20%
- ☐ - 30% of meer

Toelichtingen klant:

Toelichtingen adviseur:

- Hoeveel jaar ervaring heeft u met onderstaande financiële producten?

Zet een kruis (x) in het vakje dat voor u van toepassing is.

	Geen ervaring	Minder dan 3 jaar	Meer dan 3 jaar
Aandelen			
Obligaties			
Overige financiële producten			

- Hoeveel transacties heeft u de afgelopen twee jaar gemiddeld per kwartaal in onderstaande financiële instrumenten gedaan?

Zet een kruis (x) in het vakje dat voor u van toepassing is.

	Geen ervaring	Minder dan 3 jaar	Meer dan 3 jaar
Aandelen			
Obligaties			
Open-end beleggingsfondsen			

- Wat is het gemiddelde volume in euro's van de transacties die u de afgelopen twee jaar gemiddeld per kwartaal hebt gedaan in onderstaande financiële instrumenten?

Zet een kruis (x) in het vakje dat voor u van toepassing is.

	Geen ervaring	Minder dan 3 jaar	Meer dan 3 jaar
Aandelen			
Obligaties			
Open-end beleggingsfondsen			

Deel C

Wat is uw hoogst genoten opleiding?

Zet een kruis (x) in het vakje dat voor u van toepassing is.

VMBO/MAVO/MULO/LBO/VBO	
HAVO/VWO/HBO	
HBO/HTS/Bachelor	
WO / Master	
Geen opleiding of lager onderwijs	

Wat te doen met een miljoen

Financieel advies bij uitkering van het schadebedrag
na letselschade

Martijn Sluijs

Een onderzoek naar de vormgeving van het geven van financieel advies bij uitkering na letselschade. Het is onderzoek is verricht door Martijn Sluijs in samenwerking met CLN Nederland BV.

Inhoud

Uw huishouden	7
Uw kennis en ervaring	8
Uw risicobereidheid	9
Huidige financiële situatie	10
Financiële opties	12
1 Sparen	12
2 Aflossen hypotheek.....	15
3 Beleggen.....	18
4 Pensioen	22
Overige adviezen.....	24
5 Scheiden	24
6 Voor en nadelen financieel planner / bank / vermogensbeheerder	24
7 Do's en Dont's	24
8 Doorsturen financieel adviseurs.....	24
CBI overzicht	25
Voorbeeld klantprofiel	26

Na de afwikkeling van uw zaak, heeft u een geldbedrag ontvangen ter vergoeding van de door u geleden schade. Met dit bedrag dient u al uw schade, zowel de al geleden als de toekomstige schade, te kunnen dekken. Aller eerst brengen wij uw huidige situatie in kaart.

Uw huishouden

Naam:	
Geboortedatum:	
Burgerlijke staat:	

Naam:	
Geboortedatum:	
Burgerlijke staat:	

Naam:	
Geboortedatum:	
Burgerlijke staat:	

Naam:	
Geboortedatum:	
Burgerlijke staat:	

Uw kennis en ervaring

(op basis van het door u ingevulde klantprofiel)

Om te bepalen of u in staat bent om zonder advies een financieel product af te sluiten zal u bij een bank of vermogensbeheerders eerst een kennis & ervaringstoets doen. De kennis- en ervaringstoets is verplicht voor bijna alle financiële producten die onder het provisieverbod vallen, zoals een hypotheek, een pensioenaanvulling of beleggingen.

De toets stelt vragen over het financiële product en de risico's hiervan. Deze toets is bedoeld om te kijken of u zich voldoende bewust bent van de risico's en de gevolgen voor uw eigen financiële situatie. De uitkomst van de toets kan je helpen bij de inschatting of het wel of niet verstandig is een product aan te schaffen zonder advies. Er is geen standaardtoets, deze kan dus per financiële dienstverlener verschillen.

De uitslag van de toets is niet bindend. Dat betekent dat wanneer je niet slaagt voor deze toets, je er vaak toch voor kan kiezen een product zelf af te sluiten. Goedkoop kan duurkoop worden als achteraf blijkt dat je het verkeerde product hebt afgesloten.

Vragen die je jezelf kan stellen zijn:

Weet je hoe het product werkt, wat de voorwaarden zijn en weet je of dit past bij je eigen (financiële) situatie?

Wat gebeurt er met je financiële producten, bijvoorbeeld een hypotheek, als je gaat scheiden, jij of je partner werkloos of arbeidsongeschikt wordt? Weet je of je de maandlasten van je hypotheek dan bijvoorbeeld nog kan betalen?

Weet je hoeveel pensioen je gaat ontvangen en hoeveel aanvulling je zou willen opbouwen?

Is je hypotheek aan het einde van de looptijd afgelost of moet je naast de hypotheek zelf nog vermogen opbouwen?

Voordat u producten afsluit, is het dus van belang om te kijken of het wel of niet verstandig is een product aan te schaffen zonder advies.

Voorbeeld uitkomst:

Uw kennis en ervaring met financiële producten achten wij voldoende om zelf zorg te dragen voor het afsluiten van financiële producten.

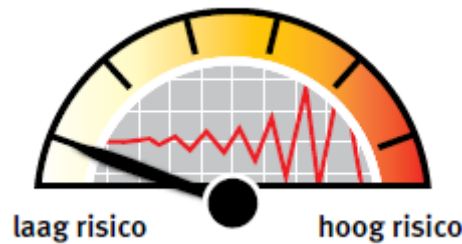
OF

Met uw huidige kennis en ervaring met financiële producten, adviseren wij u om contact op te nemen met een financieel adviseur voordat u financiële producten afsluit.

Uw risicobereidheid

(op basis van het door u ingevulde risicoprofiel)

1. Zeer Defensief
2. Defensief
3. Matig defensief
4. Matig offensief
5. Offensief
6. Zeer offensief

Figuur 1 Risico indicator

Hierboven ziet u de risicoprofielen die doorgaans gebruikt worden door banken en vermogensbeheerders. Naast de risicoprofielen, ziet u een zogenaamde risico-wijzer.

U ziet dat de risico-wijzer voor u staat op Zeer defensief. Dit is gebaseerd op antwoorden die u heeft gegeven in het klantprofiel. U kunt uw klantprofiel terugvinden in de bijlage van dit rapport.

De risicowijzer is vooral bedoeld voor mensen die van plan zijn om te gaan beleggen. Echter geeft de risico wijzer ook weer hoe u in het algemeen staat tegenover eventuele risico's en onzekerheden.

Wij gebruiken uw risicoprofiel om u te wijzen op eventuele risico's, maar ook op kansen en mogelijkheden.

Uit het onderzoek van de AFM blijkt, dat consumenten het als een voordeel zien dat de risicowijzer in één oogopslag een eerste indruk van het risiconiveau aangeeft. In de risico-wijzer ziet u echt dat een hoog risico ook een grote onzekere factor met zich meebrengt.

De risico-wijzer geeft de beweeglijkheid (volatiliteit) in het risicoprofiel weer. Dit wil zeggen de hoogte en frequentie van de koersschommelingen die zich kunnen voordoen binnen een bepaalde belegging of investering. De risicowijzer is gebaseerd op de beweeglijkheid van de koersen in het verleden. Dit is een indicatie voor de beweeglijkheid in de toekomst, maar geen garantie.

Bij de risico indicator dient u rekening te houden met het volgende:

- Hoe beweeglijker de koersen, hoe hoger het rendement kan zijn, maar ook hoe lager het rendement kan zijn.
- Laag risico betekent nog steeds dat de u geld kunt verliezen. Laat u daarom ook goed informeren over wat er gebeurt in een worst case scenario; de risicowijzer gaat over de standaard risico's in een profiel en niet over de daadwerkelijke risico's.
- De risicowijzer gaat uit van een gespreide beleggingsportefeuille. Een minder gespreide beleggingsportefeuille kent veelal een hoger risico.
- De risicowijzer gaat uit van een lange beleggingshorizon. Hoe korter de (resterende) beleggingshorizon en hoe beweeglijker de koersen, hoe minder tijd er is om slechte rendementen te compenseren met goede rendementen.
- Voor verzekeringsproducten: de risicowijzer geeft het risico aan van de beleggingen in het verzekeringsproduct. Afgesproken garanties of ingebouwde verzekeringen kunnen het risico positief of negatief beïnvloeden.

Voorbeeld uitkomst:

Op basis van de door u gegeven antwoorden in het klantprofiel, is uw risicobereidheid laag, ofwel zeer defensief.

Het door ons gehanteerde risicoprofiel geeft ons slechts een indicatie, op basis waarvan wij u informatie kunnen verstrekken. Wanneer u een product afsluiten, of wil gaan afsluiten, raden wij u ten alle tijden aan om met een financieel adviseur af te spreken, en samen met hem te kijken naar uw mogelijkheden.

Huidige financiële situatie

Wij hebben het informatieve advies gebaseerd op basis van de volgende financiële gegevens:

Vermogen	Waarde	Rente
R/C rekeningen tegoeden	€ 2.500	1,00%
Spaartegoed man	€ 1.000	0,90%
Spaartegoed vrouw	€ 1.000	0,90%
Beleggingstegoed	€ 1.000	Variabel
Waarde huidige woning	€ 250.000	
Totaal vermogen	€255.500	

Schulden	Waarde	Rente
Schuld hypotheek	€ 200.000	5,10%
Schuld studie	€ 10.000	0,10%
Totaal schulden	€ 210.000	

Wij hebben het informatieve advies gebaseerd op basis van de volgende inkomsten en uitgaven:

Inkomsten Man	Bedrag per maand	Bedrag per jaar
Bruto/Netto loon	€	€
Bruto uitkeringen overheid	€	€
Toeslagen	€	€
Totaal	€	€

Inkomsten Vrouw	Bedrag per maand	Bedrag per jaar
Bruto/Netto loon	€	€
Bruto uitkeringen overheid	€	€
Toeslagen	€	€
Totaal	€	€

Uitgaven	Bedrag per maand	Bedrag per jaar
Rente hypotheek	€	€
Verzekeringen	€	€
Nutsvoorzieningen	€	€
Zorgverzekering	€	€
Rente leningen	€	€
Gemeentelijke kosten	€	€
Totaal	€	€

Naast uw eigen vermogen, heeft u een uitkering gekregen inzake uw ongeval. Hieronder staat deze uitkering beknopt weer gegeven.

Ontvangen	Bedrag
	€ 700.000
Gebaseerd op:	
<i>Hulp in huishouding</i>	€50.000
<i>Aanpassing woning</i>	€50.000
<i>Medische kosten</i>	€50.000
<i>Verlies van arbeidsvermogen</i>	€350.000
<i>Smartengeld</i>	€150.000
<i>Etc.</i>	

Wij trachten u te informeren met inachtneming van bovenstaande cijfers. Deze cijfers geven ons inzicht in de mogelijkheden, maar ook in de risico's, die er voor u gelden.

Adviesvrij

CLN geeft geen persoonlijk advies. De weergegeven financiële opties, zijn algemene opties die voor iedereen gelijk zijn. De opties zijn deels gebaseerd op de gegevens van uw financiële positie, en deels op algemeen bekende gegevens. Omdat wij geen persoonlijk advies geven bent u zelf verantwoordelijk voor de aanbieder- en productkeuze. Wij wijzen u er nadrukkelijk op, dat wij geen enkele verantwoordelijkheid dragen voor door u gemaakte keuzes.

CLN werkt volledig onafhankelijk, zowel tijdens de schadevaststelling als tijdens dit informatie advies. Dit betekent dat geen enkele financiële instelling een aandeel, zeggenschap of invloed heeft op de resultaten van de vergelijkingen en eventuele berekeningen.

CLN treedt nimmer op als financieel adviseur. Bij concreet financieel advies komt namelijk nog veel meer kijken dan de basis informatie die in dit rapport met u wordt gedeeld. Ook kan een financieel adviseur u direct wijzen op concrete producten van concrete aanbieders. CLN doet dit niet. Wij verstrekken u informatie, om u op weg te helpen naar een gezonde en stabiele financiële situatie.

Financiële opties

1 Sparen

1.1 Sparen

Door je geld op een spaarrekening te zetten kan je het geld laten renderen. Hoe hoog deze rente is hangt af van een aantal factoren. Hoe meer beperkingen je op je spaarrekening hebt, des te hoger de rente. Bij deze beperkingen kun je denken aan de termijn van de spaarrekening, een minimum saldo, etc.

Sparen met de hoogste rente is natuurlijk het meest ideaal. Maar naast de rente zijn ook de voorwaarden van belang. Kun je altijd over je spaargeld beschikken of gelden er beperkende voorwaarden? Geldt de rente voor het gehele saldo, of alleen voor een beperkt deel van je spaargeld? Het zijn allemaal voorwaarden die invloed hebben op het rendement. Daarom is het belangrijk om vooraf goed te vergelijken.

1.2 Spaarvormen

Er zijn verschillende spaarvormen:

1. Spaarrekening

De meest bekende spaarvorm is de spaarrekening. Vrijwel iedereen is hier mee bekend. Het is een flexibele spaarvorm waarbij op elk moment geld opgenomen en gestort mag worden. Naast dat opnames en stortingen flexibel zijn, is ook de rente flexibel. Banken zijn dus vrij om de rente die jij ontvangt op ieder moment aan te passen.

2. Deposito sparen

Een spaardeposito lijkt op een spaarrekening, echter is het verschil tussen deze twee dat een bedrag op een deposito voor een bepaalde tijd wordt vastgezet. Dit geld kan en mag dus niet zomaar worden opgenomen. Daar tegen over staat dat de bank vaak een hogere, vaste rente hiervoor biedt.

Bovenstaande twee opties zijn de meest voorkomende opties. Daarnaast zijn er nog allerlei andere spaarvormen zoals:

- Duurzaam sparen. Hierbij wordt jou spaargeld alleen geïnvesteerd in groene en duurzame projecten en/of bedrijven. In enkele gevallen kan duurzaam sparen een belasting voordeel opleveren.
- Jeugd sparen. Dit is een speciale rekening waarbij u als ouder kunt sparen voor uw kind(eren).
- Zakelijk sparen. Zoals de naam al zegt is er ook een zakelijk spaarmogelijkheid. Dit is een speciale manier van sparen voor bedrijven en verenigingen.
- Pensioen sparen. Er zijn verschillende manieren om (extra) te sparen voor uw pensioen. dit wordt verder besproken in hoofdstuk 4 banksparen.

1.3 Aanbieders

Er zijn op internet veel sites te vinden waarop uw spaarrekening kunt vergelijken. Belangrijk is dat u let op het feit of een vergelijkingssite alle aanbieders laat zien. Daarnaast is het van belang dat u niet alleen let op de rente, maar ook op eventuele voorwaarden of bijvoorbeeld afsluitkosten.

Hieronder vindt u een aantal aanbieders met de daarbij behorende rentetarieven.

Top 10 - Sparen zonder voorwaarden		
Max	Basis	Aanbieder
1,20%	1,20%	Argenta
1,10%	1,10%	Zwitserleven
1,10%	1,10%	Nationale Neder
1,05%	1,05%	SNS Bank
1,00%	1,00%	LeasePlan Bank
0,95%	0,95%	Centraal Beheer
0,90%	0,90%	MoneYou
0,90%	0,90%	a.s.r. bank
0,90%	0,90%	Aegon
0,90%	0,90%	ASN Bank

Top 5 - Deposito sparen	
Rente	Aanbieder
1,45%	Argenta - Termijndeposito 2 jaar
1,90%	Centraal Beheer Achmea - Deposito sparen 10 jaar
1,40%	Knab - Deposito 1 jaar
1,35%	Argenta - Termijndeposito 1 jaar
1,70%	Centraal Beheer Achmea - Deposito sparen 5 jaar

1.4 Voor en nadelen

Voordelen van Sparen

Bij sparen weet je zeker dat je het geld dat je ooit hebt ingelegd terug krijgt. Ook is de rente die je krijgt een zekerheid. Bij de meeste spaarrekeningen kun je je geld redelijk snel terug krijgen als je dat nodig hebt. Dit is ook een voordeel als je voor onverwachte kosten komt te staan.

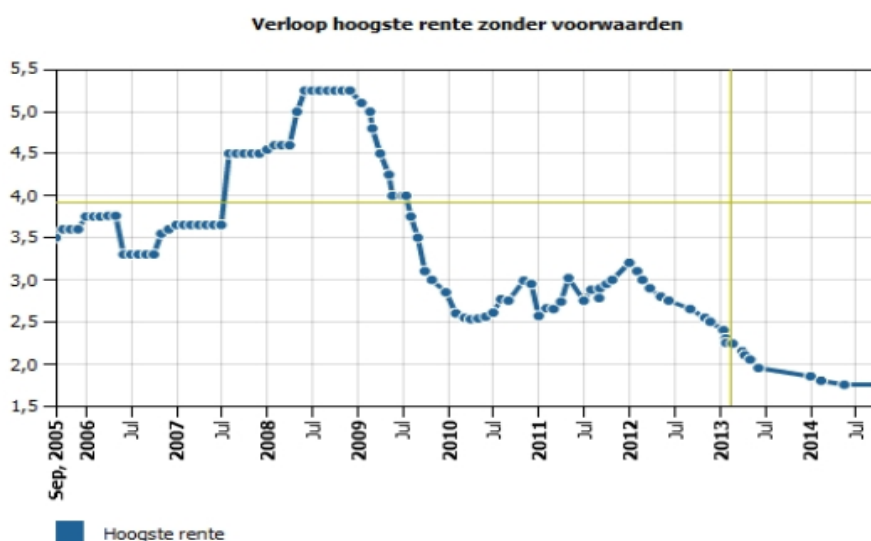
- Sparen kent, vooral in vergelijking met bijvoorbeeld beleggen, een laag risico. Ga je sparen, dan kun je er in de meeste gevallen vanuit gaan dat je het ingelegde geld ook weer terugkrijgt.
- Sparen kost weinig of niets. Bij de meeste banken is het openen en beheren van een spaarrekening gratis. Soms wordt wel als voorwaarde gesteld dat je een betaalrekening bij dezelfde bank hebt.
- Een spaarrekening is transparant. Dat betekent dat je de waardeontwikkeling van je spaargeld goed kunt zien en in de gaten kunt houden. Tegenwoordig zie je via internet direct hoeveel je gespaard hebt en wat de huidige spaarrente is.

Nadelen van Sparen

Sparen klinkt heel mooi, meer geld krijgen dan je hebt ingelegd, ieder moment kunnen stoppen. Het is inderdaad een handige manier om meer geld te krijgen. Het gaat alleen niet zo heel snel. Als u binnen een korte de schade-uitkering flink wilt laten renderen sparen misschien niet de juiste.

- Dat sparen weinig risico met zich meebrengt is een voordeel, maar betekent ook dat het rendement, zeker als je het vergelijkt met beleggen, laag is.
- Wanneer de inflatie hoog is en de rente op je spaarrekening laag, dan wordt je spaargeld langzaam minder waard.
- Heb je veel spaargeld, dan moet je over een gedeelte ervan belasting betalen aan de fiscus in de vorm van vermogensrendementsheffing. De heffingsvrije grens wordt elk jaar aangepast, maar bedraagt ongeveer 21.000 euro.
- Een vrij opneembare spaarrekening is natuurlijk flexibel, maar brengt ook het nadeel met zich mee dat de snelheid en het gemak van geld opnemen ervoor zorgt dat je het spaargeld voor andere zaken gebruikt dan je eigenlijk voor ogen had.

1.5 Uitwerking voorbeeld optie sparen

Bovenstaand figuur geeft een weergave van de rente van de afgelopen 10 jaar. In het verleden behaalde rentetarieven bieden geen garantie voor de toekomst. Dit geldt zowel negatief als positief.

Voor de optie sparen kunnen wij voor u drie scenario's in kaart brengen. Naast het gebruikelijke en meest voor de hand liggende scenario hebben wij voor u ook het worst en best case scenario in kaart gebracht. Deze scenario's geven weer wat er (redelijker wijs) kan gebeuren bij zeer positieve of juist zeer negatieve ontwikkelingen. Als voorbeeld wordt hier alleen het bedrag voor verlies van arbeidsvermogen en het smartengeld van € 500.000 meegenomen:

Case:	Rente:
Best	5,0%
Normaal	1,0%
Slecht	0,1%

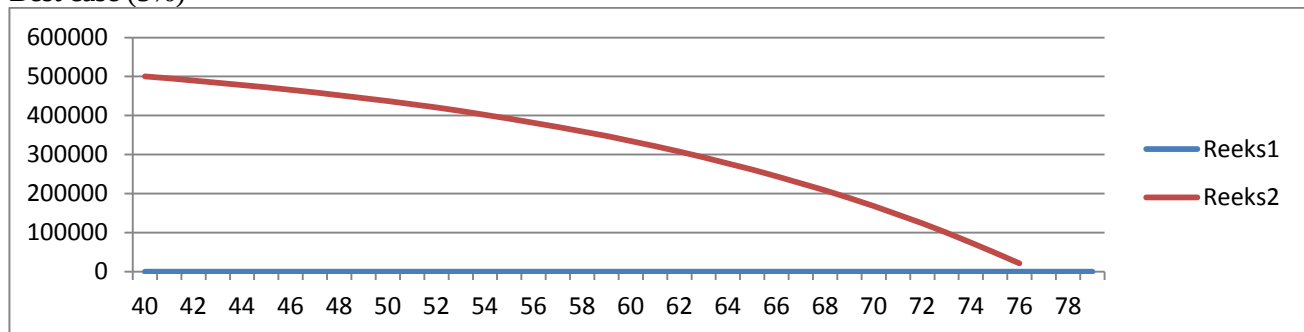
Het best case scenario rentepercentage is gebaseerd op de rentetarieven die de afgelopen jaren zijn behaald. Echter ziet het er voorlopig nog niet naar uit dat deze percentages weer behaald zullen worden. Gekeken naar de historie van de rentepercentages is het niet onmogelijk.

Op dit moment is een percentage van 1% op een spaarrekening gemiddeld. Daarom is voor de normal case scenario uitgegaan van het gemiddelde percentage wat op dit moment gangbaar is in de markt.

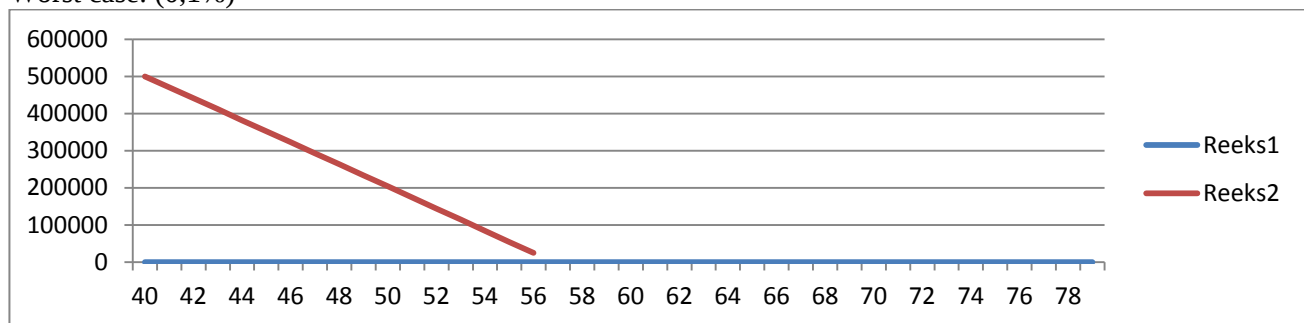
Voor het worst case scenario is de daling van de afgelopen doorgezet. Er is uitgegaan van een rentepercentage wat bijna is gedaald tot 0%.

Bovenstaande scenario's, op basis van de geschatte rentetarieven en enkel gebaseerd op het deel van de uitkering bedoeld voor verlies van arbeidsvermogen en het smartengeld, worden hieronder in de grafieken weergegeven.

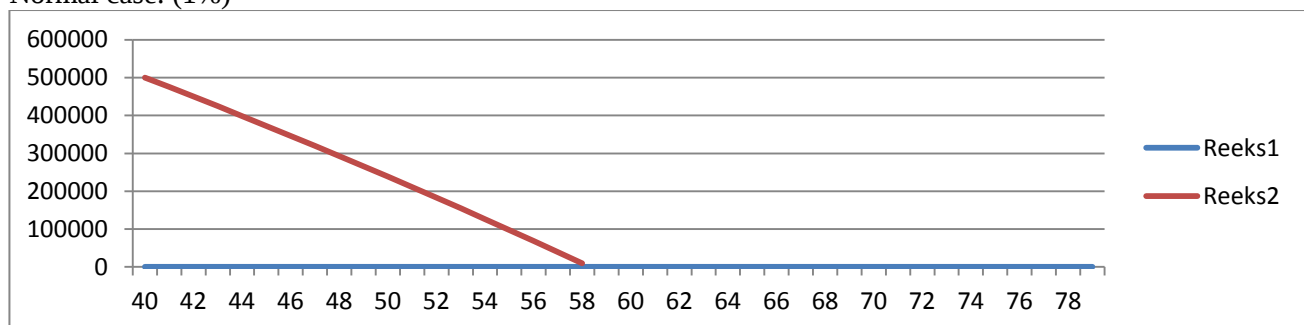
Best case (5%)

Worst case: (0,1%)

Normal case: (1%)

2 Aflossen hypotheek

2.1 aflossen hypotheek

Volgens verschillende toonaangevende personen binnen de letselschade is een veel gehoorde optie het aflossen van de hypotheekschuld. De hypotheek is over het algemeen de grootste uitgave die een particulier doet. Daarmee zorgt het vaak ook voor de grootste uitgavepost zijn of haar leven. Door het aflossen van uw hypotheekschuld zullen uw maandelijkse lasten aanzienlijk afnemen.

2.2 Hypotheekvormen

2.2.1 Aflossingsvrije hypotheek

Een aflossingsvrije hypotheek loopt, net als veel andere hypotheeken, meestal dertig jaar. Sommige banken verlengen de hypotheek daarna automatisch, bijvoorbeeld met tien jaar. Andere banken stellen voorwaarden aan die verlenging. Ze vragen dan bijvoorbeeld om een deel alvast af te lossen. Soms vragen ze zelfs om op de einddatum de gehele lening af te lossen. De Rabobank noteert helemaal geen aflosdatum in haar overeenkomst, maar kijkt wel regelmatig samen met de klant of de 'loan to value' niet te hoog is. Dat is de verhouding tussen de hypotheekschuld en de actuele woningwaarde.

ING attendeert klanten al anderhalf jaar van tevoren op de einddatum. Andere banken doen dat pas op een later moment. Vereniging Eigen Huis adviseert huiseigenaren om tijdens de looptijd van de hypotheek alvast zo veel mogelijk af te lossen, ook al is dat niet verplicht. Het is ook verstandig om ruim voor de einddatum van de hypotheek bij de eigen bank te informeren naar de exacte voorwaarden.

Een huiseigenaar heeft maximaal dertig jaar recht op hypotheekrenteaftrek. Maar die regel geldt pas sinds 2001. Ook hypotheeken die in de vorige eeuw al zijn afgesloten, bieden dus tot 2031 recht op renteaftrek.

2.2.2 Spaarhypotheek

Een spaarhypotheek is vaak minder geschikt om eerder af te lossen. Mocht u een spaar en/of beleggingshypotheek hebben, raden wij u aan om contact op te nemen met een financieel adviseur.

2.3 voorwaarden

Per kalenderjaar mag u een deel van de hypotheek boetevrij aflossen. Vaak ligt dit tussen de tien en twintig procent van de oorspronkelijke hoofdsom. Een beperkt aantal geldverstrekkers berekent nooit boeterente als er wordt afgelost met eigen geld. Er zijn ook geldverstrekkers die boetevrij aflossen toestaan voor het gedeelte van de hypotheek boven de WOZ-waarde. Mogelijk hanteert uw geldverstrekker ook een minimumbedrag voor boetevrije aflossing. Dat minimumbedrag kan oplopen tot € 2.000.

**Voorbeeld; CLN kan kijken naar de aanbieder van de klant. Hierop kan hij het slachtoffer informeren welke voorwaarden er worden gehanteerd door zijn of haar bank.*

Boeterente

Lost u meer af dan volgens uw voorwaarden boetevrij is toegestaan, dan kunt u te maken krijgen met een boete. Dit is meestal alleen het geval als de rente nu lager is dan uw contractrente.

Heeft u een 'standaard' hypotheek zonder uitgekleden voorwaarden, dan kunt u vrijwel altijd boetevrij aflossen:

- aan het einde van uw rentevast periode
- bij verkoop van de woning
- bij overlijden
- als de huidige rente hoger is dan uw contractrente.

Extra kosten

Lost u uw volledige hypotheek af, dan brengt de geldverstrekker mogelijk administratiekosten in rekening. Laat u uw hypotheek doorhalen (royeren) uit het hypotheekregister bij het Kadaster, dan betaalt u daarnaast notariskosten.

Afhankelijk van de boeterente, extra kosten en de stand van de hypotheekrente, zal gekeken moeten worden of het voordelig is om uw hypotheek af te lossen.

**Voorbeeld: Aan de hand van uw financiële gegevens, adviseren wij om in gesprek te gaan met een adviseur om te kijken naar de mogelijkheden tot aflossen van uw hypotheek.*

2.4 aflossen en belastingdienst

Extra aflossen kan fiscaal aantrekkelijk zijn, vooral als de spaarrente laag en de hypotheekrente relatief hoog is. Als u besluit extra af te lossen, is het verstandig om dat voor 1 januari te doen. Hoe lager uw spaarsaldo dan is, hoe minder belasting u betaalt.

Minder hypotheekrenteaf trek

Na aflossing op uw hypotheek kunt u minder hypotheekrente aftrekken.

Overwaarde

Door extra af te lossen, vergroot u mogelijk de overwaarde op uw woning. Koopt u een nieuwe woning, dan verlangt de Belastingdienst dat u die overwaarde besteedt aan de aankoop of verbetering van die nieuwe woning. Dit principe heet de bijleenregeling.

Geen of een kleine hypotheekschuld

Heeft u geen of een kleine hypotheekschuld? Oftewel: is uw eigenwoningforfait hoger dan uw aftrekbare kosten zoals de hypotheekrenteaf trek? Dan heeft u recht op een extra aftrekpost ter grootte van het verschil. Daardoor vallen het eigenwoningforfait en de aftrek tegen elkaar weg.

Als u van deze aftrekpost gebruik wilt maken, vult u dit in de aangifte in bij het onderwerp: geen of een kleine eigenwoningsschuld.

2.4.1 Hypotheekrente

Het kan zijn dat in de hypotheekrente die u betaalt een renteopslag is opgenomen. Dit is het geval als u een hypotheek heeft zonder Nationale Hypotheek Garantie (NHG) en weinig of geen eigen geld heeft ingebracht toen u de hypotheek afsloot. Hoe hoog de opslag is, is afhankelijk van de hoogte van de hypotheek ten opzichte van de waarde van de woning. De hoogte van de hypotheek bepaalt de risicoklasse waarin u valt en de hoogte van de renteopslag.

Als u aflost op uw hypotheek, dan kan deze renteopslag mogelijk geheel of gedeeltelijk komen te vervallen. Een aantal geldverstrekkers verlaagt uw hypotheekrente automatisch als u door uw aflossing in een andere risicoklasse valt. Maar er zijn ook geldverstrekkers die uw rente pas aanpassen, nadat u daar zelf om vraagt of wanneer u een nieuwe rentevast periode moet kiezen. Het loont dus om bij uw geldverstrekker te informeren of u hiervoor in aanmerking komt.

2.5 Voor- en nadelen

Voordelen aflossen

Het is natuurlijk altijd fijn om uw schulden omlaag te brengen. Maar extra aflossen op uw hypotheek heeft nog meer voordelen. Dit zijn de belangrijkste:

- Een lagere hypotheek betekent lagere maandlasten. En dat is altijd prettig. Als u een bedrag aflost op uw hypotheek, daalt uw totale hypotheekschuld. U betaalt dan minder rente. Bij een rentetarief van 5% bespaart u voor iedere € 1.000 die u aflost, € 50 bruto per jaar. Dus als u € 10.000 aflost op uw hypotheek, bespaart u € 500 bruto per jaar. Bruto wil zeggen dat hierbij nog geen rekening is gehouden met hypotheekrenteaf trek. De netto besparing op uw maandlasten is daarom veelal lager.
- Door aflossing daalt uw totale hypotheekschuld. Een lagere hypotheek ten opzichte van de waarde van de woning kan een extra voordeel hebben. Misschien geldt er een renteopslag voor uw hypotheek. Deze wordt meestal toegepast wanneer uw hypotheekbedrag ten opzichte van de waarde van uw woning boven een bepaald percentage komt. Deze renteopslag kan mogelijk worden verlaagd als u extra aflost, omdat uw bank dan minder risico loopt over het uitgeleende bedrag. Verlaging van renteopslag gaat niet automatisch, dus vergeet dit niet aan te vragen bij uw bank. Wilt u weten of het verlagen van uw renteopslag mogelijk is? Neem dan contact op met een van onze adviseurs.
(Goed om te weten: voor hypotheek met Nationale Hypotheek Garantie (NHG), is meestal geen renteopslag van toepassing. In dat geval leidt een extra aflossing op de hypotheek mogelijk niet tot aanpassing van de rente die u betaalt)
- Als uw spaargeld, beleggingen en uw overig vermogen meer is dan € 21.330, betaalt u jaarlijks 1,2% belasting in box 3. Als u een fiscaal partner heeft wordt dit bedrag verdubbeld naar € 42.660. Wanneer u een extra aflossing doet, verlaagt u uw vermogen. En mogelijk dus ook uw belastingdruk in box 3.
- U heeft minder kans op een restschuld door een extra aflossing op uw hypotheek. De hypotheekschuld wordt namelijk lager terwijl de waarde van uw woning gelijk blijft. Hier heeft u plezier van bij verkoop van uw woning.

Nadelen aflossen

- Als u uw hypotheek gedeeltelijk aflost, dan wordt uw financiële buffer kleiner. Op de website van het Nibud kunt u eenvoudig berekenen welke minimale buffer het Nibud adviseert. ING adviseert u om zelfs een grotere buffer aan te houden. Namelijk een bedrag waarmee u de kosten van levensonderhoud voor 3 tot 6 maanden kunt betalen. Los nooit af met geld waarvan u verwacht dat u dit mogelijk op korte termijn nodig heeft.
- Als u aflost, betaalt u minder hypotheekrente. Dit betekent dus ook dat u minder rente kunt aftrekken. Omdat u minder aftrekt in box 1, wordt uw belastbare inkomen hoger. Hierdoor betaalt u mogelijk meer belasting in box 1.
Er kan nog een extra nadelig gevolg zijn. Doordat uw belastbare inkomen hoger wordt, valt u mogelijk in een hoger belastingtarief.
- Een extra aflossing op uw hypotheek kan gevolgen hebben voor uw zorg- en kinderopvangtoeslag. Het bedrag van een toeslag wordt lager als uw belastbaar inkomen hoger wordt. Uw zorgtoeslag kan zelfs helemaal vervallen door een hoger inkomen.
Maak daarom voordat u aflost eerst een berekening, als u op dit moment toeslagen ontvangt. Vergeet ook niet om wijzigingen voor uw toeslagen tijdig door te geven aan de Belastingdienst.
- Door extra af te lossen verlaagt u uw hypotheekschuld. Hierdoor wordt de overwaarde op uw woning groter. En dus ook het mogelijke effect van de bijleenregeling.

2.6 Uitwerking aflossen hypotheek

Voor de optie aflossen op de hypotheek kunnen wij u als volgt informeren:

Wanneer u uw hypotheek volledig aflost, zullen uw bruto maandlasten dalen met €.... Hierdoor houdt u dus per maand meer geld over. Echter zit een deel van uw schade-uitkering daarna ‘in de stenen’. Uw geld is dus niet meer vrij besteed- en opneembaar. Uw vermogen zal dalen met €..... Hierdoor daalt de vermogensrendementsheffing in box 3, maar eventueel ook de rente die u ontving op uw spaarrekening.

3 Beleggen

Beleggen is een manier om hogere rendement te behalen dan met sparen. Echter, hier zitten wel risico's aan verboden. Het verwachte rendement kan namelijk lager uitvallen, of zelfs negatief zijn.

Ook zitten er aan beleggingen vaak kosten verbonden, waardoor u (nog) meer rendement zal moeten behalen.

Door de lage spaarrente, inflatie en belastingen zien veel mensen hun vermogen eerder afnemen dan toenemen. Om uw vermogen toch te laten groeien zult u dus bereid moeten zijn om meer risico te nemen. Want alleen met beleggen heeft u de kans om een hoger rendement te behalen. Er zijn verschillende manieren om te beleggen:

Zelf beleggen

U kunt er voor kiezen om zelf het beheer van uw portefeuille te voeren en je eigen transacties te doen. Hiervoor dient u wel voldoende kennis hebben van de financiële markten en een strategie (plan) hebben die u kunt gaan uitvoeren. Let wel op dat deze strategie past bij uw beleggingsprofiel. Bij deze vorm van beleggen voert u zelf de regie en neemt u uw eigen beleggingsbeslissingen. U zult hier wel tijd voor vrij moeten maken.

*voorbeeld: In het klantprofiel gaf u aan dat u weinig tot geen kennis heeft over financiële producten/beleggingen. Wij willen u er dus nadrukkelijk op wijzen dat u wel over voldoende kennis dient te beschikken wanneer u zelf wilt gaan beleggen. Wij benadrukken daarom nogmaals dat het in de hand nemen van een adviseur een logisch stap is wanneer u wenst te gaan beleggen.

Fondsbeleggen

Wanneer u zelf een keuze wilt maken voor een strategie maar iemand anders het beheer wilt laten uitvoeren, dan is Fondsbeleggen een goede keuze. U kunt kiezen voor een specifieke strategie of voor een mix van fondsen die gezamenlijk aansluiten bij uw profiel. Hierdoor heeft u zelf de keuzevrijheid in het product maar zullen de beleggingsbeslissingen voor u genomen worden door professionals.

Vermogensbeheer

Voor vermogende particulieren die graag een persoonlijk advies krijgen en hun beleggingsportefeuille door een professional willen laten beheren is er maatwerk vermogensbeheer. De invulling van je portefeuille wordt op basis van je persoonlijke wensen, doelen en risicoprofiel geheel op maat voor je gemaakt door je vermogensbeheerder. Jaarlijks wordt in een persoonlijk gesprek je portefeuille, de performance en strategie toegelicht en wordt bekeken of het geheel nog passend is bij uw wensen en doelstellingen. Maatwerk Vermogensbeheer is mogelijk vanaf € 100.000.

3.1 Beleggingsvormen

Net als bij de optie sparen, zijn er verschillende beleggingsvormen.

1. Aandelen

Een aandeel is eigenlijk kort gezegd een bewijs van deelname in een bedrijf. Dat wil dus zeggen dat als u een aandeel van een bedrijf heeft, dan bent u dus ook een beetje mede-eigenaar. Hoe meer aandelen u in uw bezit heeft, hoe groter het aandeel in een bedrijf. Als mede-eigenaar bent u van een bedrijf omdat u een aantal aandelen heeft gekocht, dan heeft u ook recht op een deel van de winst. Hoe meer winst het bedrijf maakt hoe meer geld u krijgt, en hoe meer aandelen, des te meer winst. Maar het kan natuurlijk ook andersom, als het bedrijf verlies maakt dan heb je helaas ook recht op een gedeelte van het verlies. De waarde van de aandelen zal dan gaan dalen.

2. Obligaties

Als u belegt in obligaties betekent dit dat u geld uit leent aan een onderneming of overheid. Als u bijvoorbeeld obligaties koopt van de Nederlandse Staat dan leent u uw geld uit aan de Nederlandse Staat. U spreekt hierbij een termijn af. Laten we uitgaan van een obligatie voor een periode van 10 jaar. U heeft dan een overeenkomst met de Nederlandse Staat dat zij tien jaar lang over uw geld kunnen beschikken. Na afloop van de 10 jaar ontvangt u de inleg van uw obligatie retour.

3. Opties

Een “optie” heeft twee varianten. Bij een optie heeft u namelijk het recht om een aandeel tegen een bepaalde prijs te kopen of te verkopen. Een koop optie wordt een “call” genoemd en het verkopen van een optie noemt men een “putt” optie. Het beleggen in opties betreft een ingewikkeld systeem. Wij raden daarom ten eerste af om al beginnend belegger met opties aan de slag te gaan.

4. Vastgoed

Met beleggingen in vastgoed investeert u in het bouwen en aankopen van gebouwen. Beleggingen in vastgoed leveren winst door de verkoop en verhuur van deze gebouwen. Het beleggen in vastgoed werd altijd gezien als een stabiele investering. Maar door problemen in de bouw of door de huidige marktontwikkelingen kan het rendement teruglopen.

3.2 Aanbieders

	BinckBank Basic: blinkt uit in gemak en heeft veel mogelijkheden. Bovendien betaalt u veel minder dan bij uw huidige bank. Beste broker volgens IEX.nl. ✓ Actie: Start nu en ontvang €200 transactietegoed	service: ★★★★★ beheerkosten: 0% order €1000: €10 order €5000: €11,50
	Lynx Beleggen: een van de voordeligste internetbrokers van Nederland. Beleg in aandelen, futures, valutaparen en meer, op veel beurzen.	service: ★★★ beheerkosten: €0 order €1000: €6 order €5000: €6
	Alex Zelf Beleggen Aandelen: goedkoop en toegankelijk, ideaal als u weinig ervaring heeft. De Consumentenbond vindt de website de meest gebruiksvriendelijke.	service: ★★★★★ beheerkosten: 0% order €1000: €7,70 order €5000: €12,50
	Knab GemaksBeleggen: beleg automatisch in uw favoriete aandelen en fondsen. Tegen een lage jaarlijkse vergoeding.	service: ★★★★★ beheerkosten: 0,5% + €5/mnd order €1000: €0 order €5000: €0
	FitVermogen: goedkoopste online beleggingsproduct volgens VEB en Kassa. U betaalt alleen de fondsbeheerkosten.	service: ★★★ beheerkosten: 0,17-1,05% order €1000: - order €5000: -

3.3 Voor en nadelen

Voordelen aandelen

- Met beleggen in aandelen kunnen beleggers enorme rendementen behalen. Beleggers dienen er wel rekening mee te houden dat het rendement niet gegarandeerd is.
- Beleggen is niet alleen goed voor je vermogen, het is ook een leuke tijdsverdrrijving.
- Je kunt je aandelen zo verkopen en kan dus altijd over je geld beschikken
- Je bent aandeelhouder en mag daarom naar de aandeelhoudersvergadering
- Je vermogen neemt niet alleen toe doordat de aandelen meer waard worden, maar ook doordat het bedrijf dividend uitkeert aan de aandeelhouders.

Nadelen aandelen

- Het is niet zonder risico
- Je dient er tijd in te investeren
- Beleggen is niet gratis er worden aan- en verkoopkosten gerekend. Let goed op de aan- en verkoopkosten van aandelen. Wanneer de aan- en verkoopkosten 1,5% van het totale aan- en verkoopbedrag. Dat betekent dat minimaal 1,5% winst gemaakt worden om geen verlies te lijden

3.4 beleggen en de belastingdienst

Box 3

Net als over uw spaargeld, moet er overleg beleggingen belasting betaald worden. Als uw totale vermogen, waaronder uw spaargeld en beleggingen, in 2014 hoger is dan 21.330 euro, betaald u hierover 1,2 procent vermogensrendementsheffing in box 3.

Belastingvrij beleggen

Het is mogelijk om belastingvrij te beleggen. Dit kan wanneer:

- Beleggingen onder de vrijstelling van 21.330euro blijven.
- Uw belegt in groenfondsen.

Door je geld te beleggen in fondsen en projecten die beschikken over een Groencertificaat, profiteer u van een extra belastingvrijstelling. Er geldt echter wel een maximum.

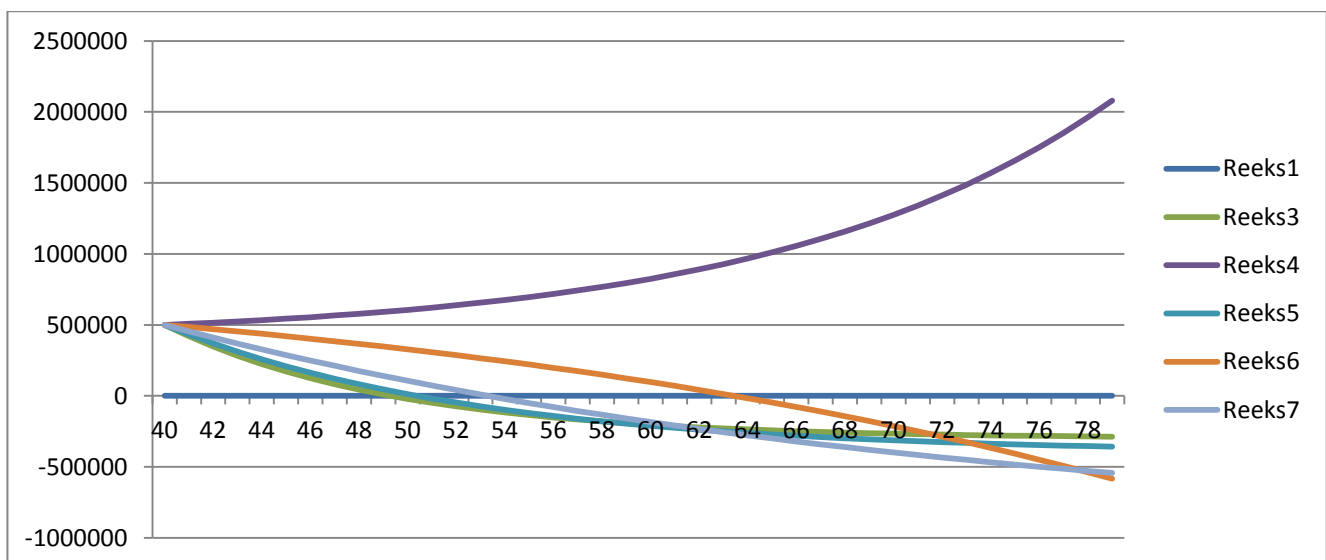
Daarnaast geldt voor groene beleggingen nog een extra belastingvoordeel in box 1. Je mag namelijk 0,7 procent van het geld dat je in groene beleggingen hebt geïnvesteerd, aftrekken van je inkomsten in deze belasting box. Hierdoor betaal je minder inkomstenbelasting.

Dividend belasting

Behalve de belasting die je in box 3 betaalt over je beleggingen, kun je nog te maken krijgen met dividendbelasting. Wanneer u belegt in aandelen van bedrijven, keren deze soms dividend uit. Dit wil zeggen dat u een deel van de gemaakte winst krijgt. Over deze dividenduitkeringen moet de organisatie dividendbelasting inhouden. De ingehouden dividendbelasting mag je vervolgens wel verrekenen met je inkomstenbelasting in box 1. Dit doe je door op te geven hoeveel dividend u hebt ontvangen en hoeveel belasting erover is ingehouden. Zo zorg je ervoor dat je niet dubbel belasting betaalt over het ontvangen dividend.

3.5 uitwerken beleggen

Voor de optie beleggen kunnen wij voor u drie scenario's in kaart brengen. Naast het gebruikelijke en meest voor de hand liggende scenario hebben wij voor u ook een aantal andere scenario's in kaart gebracht. Deze scenario's geven weer wat er (redelijker wijs) kan gebeuren bij zeer positieve of juist zeer negatieve ontwikkelingen. Als voorbeeld wordt hier alleen het bedrag voor verlies van arbeidsvermogen en het smartengeld van € 500.000 meegenomen:

4 Pensioen

Er bestaat de mogelijkheid om zelf aanvullend pensioen op te bouwen.

*voorbeeld tekst.

In de totale schadevergoeding zit ook een stuk pensioenschade. Dat is de schade die u heeft opgelopen vanwege het niet meer kunnen opbouwen van pensioen. Naast uw zelf opgebouwde pensioen en de pensioenschade die aan u is uitbetaald, kunt er voor kiezen om zelf extra pensioen op te bouwen. U kunt namelijk fiscaal vriendelijk zelf extra pensioen opbouwen.

*voorbeeld tekst.

U bent volledig arbeidsongeschikt. Voor u is het waarschijnlijk niet meer mogelijk om nog fiscaal vriendelijk extra pensioen te sparen.

4.1 Banksparen

Banksparen voor je pensioen kent twee fases: een opbouw- en een uitkeringsfase. In de eerste fase bouwt u een tegoed op. Dit doe je uiteraard voordat u met pensioen gaat. Opbouwen kan op twee manieren: periodiek (bijvoorbeeld maandelijks) een bedrag inleggen of in één keer een groot bedrag storten. Dit laatste wordt een koopsom genoemd.

Over het geld dat je spaart ontvang je rente. Bij sommige banken kun je ook (een deel van) je inleg beleggen. Als de beleggingen winstgevend zijn, groeit je bankspaartegoed. Maar beleggingen kunnen ook verlies opleveren.

De uitkeringsfase start in de meeste gevallen op het moment dat je de pensioengerechtigde leeftijd hebt bereikt. Met het bijeen gespaarde bedrag uit de opbouw bankspaarrekening, sluit je nu een uitkerende bankspaarrekening af of je stort het geld in een uitkerende lijfrenteverzekering. Je spreekt vervolgens met de bank af hoe vaak je hieruit een uitkering ontvangt.

Banksparen pensioen en belastingregels in 2014

Het tegoed dat je spaart op een bankspaarrekening is vrijgesteld van vermogensrendementsheffing in box 3. Ook hoeft je over de ingelegde bedragen geen inkomstenbelasting te betalen in box 1. Hiervoor moet je wel al een aantal voorwaarden voldoen.

De belangrijkste voorwaarde is dat je in een jaar niet meer spaart dan je jaarruimte en je eventuele reserveringsruimte. Dit laatste is de jaarruimte die je nog niet hebt gebruikt in de afgelopen zeven jaar.

Omdat de regels voor hoeveel je mag sparen binnen je jaarruimte elk jaar veranderen, is het verstandig elk jaar opnieuw te berekenen hoeveel je dat jaar fiscaalvriendelijk mag inleggen op je bankspaarrekening. Met deze rekenhulp van de Belastingdienst kun je per jaar eenvoudig berekenen hoe groot je jaarruimte is. Ook kun je je reserveringsruimte berekenen.

In 2014 is het bedrag dat je maximaal mag opbouwen drastisch verlaagd. Dit heeft grote invloed op hoeveel je belastingvrij mag sparen op een bankspaarrekening. Het is dus extra belangrijk dit jaar goed te controleren hoeveel je mag inleggen.

Regels banksparen pensioen 2014 tijdens uitkeringsfase

Ook aan de uitkeringsfase stelt de Belastingdienst voorwaarden. Deze fase moet ingaan voor je 70 jaar bent. Daarnaast moet de uitkering uitgesmeerd worden over minimaal 20 jaar. Ook gelden er beperkingen als je eerder begint met uitkeren dan wanneer je de pensioengerechtigde leeftijd hebt bereikt. Je moet de uitkering dan uitsmeren over 20 jaar plus de periode voor je pensioengerechtigde leeftijd. Dit betekent dat de uitkeringen die je ontvangt lager zijn.

Over de uitkeringen die je na je pensioen ontvangt, betaal je wel inkomstenbelasting. Maar dit is een verlaagd tarief, omdat je na je pensioen minder belasting betaalt.

4.3 aanbieders

Pensioensparen opbouwfase

Pensioensparen uitkeringsfase

Banksparen voor het opbouwen van aanvullend pensioen

Bij pensioensparen kunt u kiezen tussen een variabele rente en een vaste rente. Bij een vaste rente kunt u kiezen uit verschillende looptijden. Selecteer hieronder de looptijd van uw keuze voor een overzicht van de maatschappijen met de hoogste rente. Klik op de naam van de maatschappij voor het volledige aanbod van die maatschappij.

Looptijd:

variabel ▼

Spaarbank	rekening	rente ▼	
ABN AMRO	Pensioen Aanvulling tot 50.000	1,60 %	
SNS Bank	Lijfrente Sparen	1,55 %	
Centraal Beheer	Extra Pensioen Sparen	1,50 %	aanvragen
Nationale Nederlanden	Aanvullend PensioenSparen	1,40 %	aanvragen
ASR Bank	Lijfrente spaarrekening	1,35 %	aanvragen
Aegon	Lijfrente Sparen	1,25 %	aanvragen
BLG Wonen	Aanvullend Pensioen Spaarrekening	1,25 %	aanvragen
RegioBank	Aanvullend Pensioen Sparen	1,25 %	
Rabobank	ToekomstSparen	1,05 %	
Delta Lloyd	Lijfrente Spaarrekening	1,00 %	aanvragen
OHRA	Pensioen Spaarrekening	0,95 %	

4.4 Voor en nadelen

Voordelen

- Bij overlijden gaat het banktegoed over naar de erfgenamen
- Onder bepaalde voorwaarden kan er fiscaal vriendelijk worden gespaard
- Het garantiestelsel geldt ook voor banksparen

Nadelen

- Een levenslange uitkering behoort niet tot de mogelijkheden
- Om van de fiscale voordelen te profiteren dien je wel aan een aantal voorwaarden te voldoen
- Een bankspaarrekening is geblokkeerd, je kan niet zomaar over je geld beschikken
- Er gelden veel fiscale regels

Overige adviezen

5 Scheiden

Volgens de heer L. die onder andere hoogleraar Civiel Recht, en over verschillende onderzoekthema's publiceert zoals het aansprakelijkheidsrecht: personenschade, arbeidsongevallen en beroepsziekten, schadebegroting en doorwerking van mensenrechten in het vermogensrecht, compensatie aan slachtoffers van misdrijven heeft te kennen gegeven dat hij in de praktijk vaak meemaakt dat letselschade slachtoffers gaan scheiden. Wij willen u graag wijzen op dit risico. Wij adviseren u om eens contact op te nemen met een notaris of een adviseur, om dit risico eventueel ondervangen.

6 Voor en nadelen financieel planner / bank / vermogensbeheerder

Verschillen tussen verkoop en advies:	Directe verkoop via medewerker van bank of verzekeraar	Advies van een onafhankelijk adviseur
Kan een eigen financieel product aanbieden en de aanschaf voor u regelen	✓	✓
Kan u adviseren welk soort product bij u past	✓	✓
Kan van elke aanbieder een financieel product aanbieden en voor u aanschaffen		✓
Kan producten van verschillende aanbieders vergelijken op prijs		✓
Kan producten van verschillende aanbieders vergelijken op voorwaarden		✓
Kan u adviseren welk product qua prijs en voorwaarden het beste bij u past		✓
Kan verschillende aanbieders vergelijken op het maken van fouten, wijze van uitkeren etc.		✓
Kan voor u opkomen richting de aanbieder als er iets fout gaat		✓
Kan u bijstaan richting de aanbieder als de schade onvoldoende wordt uitgekeerd		✓
Kan tijdens de looptijd in de gaten houden of (nieuwe) producten van andere aanbieders beter bij u passen		✓

7 Do's en Dont's

Do

- Laat u goed adviseren
- Neem de tijd
- Onthoud altijd goed waarvoor het schadebedrag bedoeld is
- Houd altijd voldoende geld achter de hand, ook voor onvoorziene uitgaven
- Herzie regelmatig uw financiële positie

Don't

- Neem geen overhaaste beslissingen
- Ga niet af op adviezen van "vrienden en kennissen"
- Investeer niet direct uw gehele vermogen ergens in

8 Doorsturen financieel adviseurs

- Contact personen van onder andere:
 1. ABN AMRO
 2. Rabobank
 3. Van Lanschot

CBI overzicht

Aan de hand van de gegevens over uw huidige financiële situatie en een aantal financiële opties, hebben wij voor u een consumptief besteedbaar inkomens(CBI) overzicht gemaakt. Het CBI is het bedrag dat overblijft na aftrek van alle vaste lasten die verband houden met uw werk, woning, schulden, verzekeringen en andere verplichte lasten. Het bedrag dat resteert is dan beschikbaar voor onder andere boodschappen, vakanties, hobby's en dergelijke.

Een financieel planner werkt doorgaans met twee CBI bedragen. Het beschikbaar CBI en het benodigd CBI. Wanneer het beschikbaar CBI hoger is dan het benodigd CBI heeft u een overschot, mogelijk kunt u dat sparen. Omgekeerd betekend het dat er een tekort ontstaat. Dit te kort kan wordt opgevuld door middel van inbreng uit het opgebouwde vermogen.

Het CBI overzicht geeft u goed overzicht van uw inkomsten en uitgave. Wanneer blijkt dat er maandelijks een tekort ontstaat, is het belangrijk om hier een oplossing voor te vinden. Een te kort kan ontstaan door een te ruime levensstijl of door bijvoorbeeld te hoge vaste lasten. Daarentegen is er natuurlijk ook de optie dat er maandelijks een overschot ontstaat. Wanneer er een overschot is, kunt u dit mogelijk investeren in een van de reeds beschreven financiële opties, om zo eventueel meer rendement te maken.

Voorbeeld klantprofiel

Klantprofiel

Onderdeel 1: Doelstellingen

20. Wat is voor u het best van toepassing?

- ☐ Nu lekker kunnen leven; geld opzij leggen voor inkomen later is voor mij minder belangrijk.
- ☐ Alleen voor specifieke doelstellingen geld opzij leggen voor later.
- ☐ Zekerheid van voldoende inkomsten in alle situaties.

21. Kunt u aangeven hoeveel inkomen er ten opzichte van uw huidige inkomenssituatie naar verwachting nodig is indien:

U met pensioen gaat:

- ☐ Geen idee
- ☐ Circa 25%
- ☐ Circa 50%
- ☐ Circa 75%
- ☐ Circa 100%

U komt te overlijden:

- ☐ Geen idee
- ☐ Circa 25%
- ☐ Circa 50%
- ☐ Circa 75%
- ☐ Circa 100%

22. Wat is uw gewenste pensioenleeftijd? ... jaar (meneer) ... jaar (mevrouw)

23. Welke veranderingen verwacht u in de komende 5 jaar in uw persoonlijke situatie?

- ☐ Verhuizen
- ☐ Erfenis/ Schenking
- ☐ Kinderen (b.v. kindertoeslag, studie)
- ☐ Anders, namelijk....

24. Wat zijn uw belangrijkste (financiële) doelstellingen die u wilt realiseren?

- ☐ Geld beschikbaar krijgen voor studies
- ☐ Een andere woning in de toekomst
- ☐ Ooit een wereldreis te kunnen maken
- ☐ Aflossen van de hypotheek
- ☐ Anders, namelijk

25. Wat is uw voorkeur ten opzichte van het aflossen van de hypotheekschuld?

- ☐ Ik wil het liefst helemaal geen aflossen.
- ☐ Ik wil ongeveer 25% van de schuld aflossen.
- ☐ Ik wil ongeveer 50% van de schuld aflossen.
- ☐ Ik wil ongeveer 75% van de schuld aflossen.
- ☐ Ik wil volledige schuld aflossen.

26. Als u kunt kiezen uit de volgende opties, hoe lang wilt u dan de rente van uw hypotheek of lening vastzetten?

- ☐ Niet vastzetten, maar een variabele rente.
- ☐ 1 tot 3 jaar vast.
- ☐ 5 tot 10 jaar vast.
- ☐ 12 tot 20 jaar vast.

Toelichtingen klant

Toelichtingen adviseur:

Onderdeel 2: Kennis en ervaring

27. Heeft u kennis en/of ervaring met de verschillende vormen van vermogensopbouw?

- ☐ Geheel niet.
- ☐ Sparen via spaarrekening(en)/spaarverzekering(en).
- ☐ Beleggen via beleggingsverzekering(en)
- ☐ Beleggen via beleggingsfondsen(en)
- ☐ Individueel vermogensbeheer

28. In welke mate bent u bekend met uw inkomensvoorziening indien:

U met pensioen gaat:

U komt te overlijden:

☐ Niet	☐ Niet
☐ Redelijk	☐ Redelijk
☐ Goed	☐ Goed

29. In welke mate volgt u wat er op de financiële markten gebeurt?

- ☐ Nooit.
- ☐ Soms (ten minste 1 x per maand).
- ☐ Vaak (ten minste 1 x per week).

30. Tot welk niveau wilt u geïnformeerd worden als u een financieel product aanschaft?

- ☐ Niet, ik vertrouw op mijn adviseur.
- ☐ Globaal.
- ☐ Gedetailleerd.

31. Bent u bekend met financiële begrippen zoals risicoverzekeringen, lijfrentes, arbeidsongeschiktheidsverzekeringen, pensioenregelingen, AOW, ANW, WIA, etc.?

- ☐ Daar weet ik niets van.
- ☐ Ik weet daar weinig van.
- ☐ Daar weet ik genoeg van.
- ☐ Daar weet ik heel veel van.

Toelichtingen klant:

Toelichtingen adviseur:

Onderdeel 3: Risicobereidheid

32. In welke mate is uw huidig inkomen voor u toereikend voor uw levensstijl?

- ☐ Het inkomen is ruim voldoende, ik spaar flink.
- ☐ Het inkomen is voldoende, ik hou nog wat over.
- ☐ Het inkomen is redelijk, maar ik hou niets over.
- ☐ Het inkomen is ontoereikend.

33. In welke mate bent u afhankelijk van het behalen van uw belangrijkste financiële doelstellingen?

- ☐ Volledig, ik heb geen andere voorzieningen getroffen.
- ☐ Neutraal, ik beschik enigszins over alternatieven als het mis gaat.
- ☐ Onafhankelijk, ik beschik over ruime financiële reserves als het mis gaat.

34. Kunt u leven met financiële risico's?

- ☐ Ik accepteer onzekerheid en kan goed leven met financiële risico's.
- ☐ Ik waag wel eens een gokje maar vermijd grote risico's.

☐ Ik zoek altijd zoveel mogelijk zekerheid.

35. Bent u bereid uw uitgavenpatroon te verlagen in geval van financiële tegenvallers?

- ☐ Ik ben desnoods bereid mijn huis te verkopen.
☐ Ik ben bereid om mijn levensstijl te verlagen.
☐ Beperkt, ik ben maximaal bereid om een keer minder op vakantie te gaan.
☐ Geheel niet.

36. Als u een beleggingsbeslissing moet nemen, waar let u dan op?

- ☐ De risico's die aan een belegging verbonden zijn.
☐ Of de verwachte rendementen opwegen tegen de risico's van de belegging.
☐ Het rendement dat ik met een belegging denkt te kunnen behalen.

37. U bent geselecteerd om mee te doen aan een quiz waarbij u een geldbedrag kunt winnen en niets hoeft in te leggen. Welk van 4 onderstaande vormen kiest u om het spel te spelen?

- ☐ U krijgt 100% zeker €10.000
☐ U krijgt 80% zeker €25.000 maar hebt 20% kans op €0
☐ Je hebt 60% kans op €50.000 maar 40% kans op €0
☐ Je hebt 40% kans op €100.000 maar 60% kans op €0

38. U Op de weg naar het realiseren van je doelrendement wil de beurs wel eens tegen zitten. Rendementen verlopen zeer zelden in een rechte lijn. Welke tussentijdse waardedaling per jaar van je beleggingen vindt je nog acceptabel?

- ☐ - 5%
☐ - 10%
☐ - 20%
☐ - 30% of meer

Toelichtingen klant:

Toelichtingen adviseur:

- Hoeveel jaar ervaring heeft u met onderstaande financiële producten?
 Zet een kruis (x) in het vakje dat voor u van toepassing is.

	Geen ervaring	Minder dan 3 jaar	Meer dan 3 jaar
Aandelen			
Obligaties			
Overige financiële producten			

- Hoeveel transacties heeft u de afgelopen twee jaar gemiddeld per kwartaal in onderstaande financiële instrumenten gedaan?
 Zet een kruis (x) in het vakje dat voor u van toepassing is.

	Geen ervaring	Minder dan 3 jaar	Meer dan 3 jaar
Aandelen			
Obligaties			
Open-end beleggingsfondsen			

- Wat is het gemiddelde volume in euro's van de transacties die u de afgelopen twee jaar gemiddeld per kwartaal hebt gedaan in onderstaande financiële instrumenten?
 Zet een kruis (x) in het vakje dat voor u van toepassing is.

	Geen ervaring	Minder dan 3 jaar	Meer dan 3 jaar
Aandelen			
Obligaties			
Open-end beleggingsfondsen			

Deel C

Wat is uw hoogst genoten opleiding?

Zet een kruis (x) in het vakje dat voor u van toepassing is.

VMBO/MAVO/MULO/LBO/VBO	
HAVO/VWO/HBO	
HBO/HTS/Bachelor	
WO / Master	
Geen opleiding of lager onderwijs	

(Independent Insurance, 2015)